

Faunabeheerplan Wildsoorten Drenthe 2023-2029

Stichting Faunabeheereenheid Drenthe
Postbus 715
9400 AS Assen

Versie 17 juli 2023

Vastgesteld door het bestuur van de Faunabeheereenheid op 20 juli 2023

Inhoud

1	INLEIDING.....	4
2	WETGEVING EN BELEID.....	5
2.1	Landelijk.....	6
2.1.1	Beschermingsregimes.....	6
2.1.2	Zorgplicht.....	6
2.1.3	Afwijkingen van het beschermingsregime	7
2.1.4	Jacht.....	7
2.1.5	Redelijke wildstand	7
2.1.6	Staat van instandhouding.....	8
2.2	Provinciaal beleid en regelgeving.....	10
2.2.1	Uitvoeringsplan flora en fauna	10
2.2.2	Provinciale Omgevingsverordening Drenthe	10
2.2.3	Beleidsregels Wet natuurbescherming provincie Drenthe	11
2.2.4	Beperking jacht in rustgebieden voor trekganzen	11
3	ROLLEN EN VERANTWOORDELIJKHEDEN.....	12
3.1	Provincie Drenthe.....	12
3.2	Faunabeheereenheid Drenthe	12
3.3	Wildbeheereenheden.....	13
4	MONITORING 2017-2023.....	14
4.1	Populatieontwikkeling en tellingen.....	14
4.2	Gedode dieren.....	15
5	FAZANT.....	16
5.1	Soortomschrijving.....	16
5.2	Verspreiding en aantalsontwikkeling	17
5.2.1	Nederland.....	17
5.2.2	Drenthe.....	20
5.3	Staat van instandhouding.....	22
5.3.1	Beoordeling staat van instandhouding fazant in Drenthe	22
5.3.2	Invloed jacht op staat van instandhouding	25
5.4	Jacht en overige middelen en maatregelen ter voorkoming van schade	26
5.5	Uitgevoerd faunabeheer 2017-2022	27
6	HAAS.....	28
6.1	Soortbeschrijving.....	28
6.2	Verspreiding en aantal ontwikkeling.....	30
6.2.1	Nederland.....	30
6.2.2	Drenthe.....	32
6.3	Staat van instandhouding.....	32
6.3.1	Beoordeling staat van instandhouding haas	32
6.3.2	Invloed jacht op staat van instandhouding	34
6.4	Jacht en overige middelen en maatregelen ter voorkoming van schade	35
6.5	Uitgevoerd faunabeheer 2017-2022	35
7	HOUTDUIF.....	36
7.1	Soortbeschrijving.....	36
7.2	Verspreiding en aantalsontwikkeling	38
7.2.1	Nederland.....	38
7.2.2	Drenthe.....	41
7.3	Staat van instandhouding.....	43
7.3.1	Beoordeling staat van instandhouding houtduif.....	43
7.3.2	Invloed jacht en overig faunabeheer op staat van instandhouding.....	45
7.4	Jacht, middelen en maatregelen	46
7.4.1	Jachtpraktijk houtduif.....	46
7.4.2	Middelen en maatregelen ter voorkoming van schade	47
7.5	Uitgevoerd faunabeheer 2017-2022	47
8	KONIJN	48
8.1	Soortbeschrijving.....	48

8.2	Verspreiding en aantalsontwikkeling	50
8.2.1	Nederland	50
8.2.2	Drenthe.....	51
8.3	Staat van instandhouding.....	53
8.3.1	Beoordeling staat van instandhouding konijn.....	53
8.3.2	Invloed jacht en schadebestrijding.....	55
8.4	Jacht, middelen en maatregelen	56
8.4.1	Jachtpraktijk konijnen	56
8.4.2	Middelen en maatregelen ter voorkoming van schade	56
8.5	Uitgevoerd faunabeheer en schadebestrijding 2017-2022.....	56
9	WILDE EEND	58
9.1	Soortomschrijving.....	58
9.2	Verspreiding en aantalsontwikkeling	59
9.2.1	Nederland	59
9.2.2	Drenthe.....	62
9.3	Staat van instandhouding.....	64
9.3.1	Beoordeling staat van instandhouding wilde eend.....	64
9.3.2	Invloed jacht op staat van instandhouding	66
9.4	Jacht, middelen en maatregelen	68
9.5	Uitgevoerd faunabeheer 2017-2022	68
10	Literatuur	69

1 INLEIDING

Dit faunabeheerplan van de Stichting Faunabeheereenheid Drenthe (hierna: de Faunabeheereenheid) bevat een omschrijving van de planmatige uitvoering van de jacht. Dit faunabeheerplan bevat evenwel geen uitspraak over het al of niet voortzetten van de jacht, aangezien de bevoegdheid voor het openen van de jacht berust bij de minister en dit faunabeheerplan conform de wet ter goedkeuring wordt ingediend bij de provincie.

De rol van de provincies in het beleid en regelgeving voor de jacht is beperkt. Dit is grotendeels rijksbeleid. Wel zijn Gedeputeerde Staten de instantie die bevoegd is om een faunabeheerplan voor wildsoorten goed te keuren. Het is daarbij van belang om periodiek een nieuw plan op te stellen vanwege nieuwe jurisprudentie, maatschappelijke ontwikkelingen en ecologische veranderingen.

Het gaat om jacht zoals bedoeld in de Wet natuurbescherming, namelijk het doden van vijf wildsoorten (houtduif, wilde eend, fazant, haas en konijn) als oogsten uit de natuur.

Houtduif en konijn zijn niet alleen jachtwild, maar ook landelijk vrijgesteld voor schadebestrijding. Houtduif en konijn komen daarom ook aan de orde in het huidige Faunabeheerplan Landelijk vrijgestelde soorten, met looptijd tot en met 31 augustus 2024.

Dit faunabeheerplan treedt in werking op 15 augustus 2023 en eindigt op 14 augustus 2029. Het plan geldt voor het gehele werkgebied van de Faunabeheereenheid Drenthe (zie Bijlage 2). Dit komt neer op de gehele provincie Drenthe, exclusief de bebouwde kommen en de vliegvelden, een totale oppervlakte van circa 153.400 ha.

2 WETGEVING EN BELEID

De provincies kregen op grond van de Flora- en faunawet (2002) vooral taken op het vlak van beheer en schadebestrijding. Bij de inwerkingtreding van de Wet natuurbescherming (2017) is de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het stelsel van soortenbescherming met inbegrip van de taken van het Faunafonds in beginsel volledig bij de provincies te komen liggen. Voor de jacht is het rijk evenwel bevoegd gebleven. De jacht op een wildsoort, bijvoorbeeld, wordt, volgens artikel 3.22 Wet natuurbescherming, alleen uitgeoefend als de jacht op die wildsoort bij ministeriële regeling is geopend.¹ De provincie kan alleen in bijzondere omstandigheden, met een zogenaamde maatwerkregel de jacht op wildsoorten sluiten. Dit kan alleen zolang bijzondere weersomstandigheden dat noodzakelijk maken. De provincies kunnen deze tijdelijke sluiting van de jacht regelen in een omgevingsverordening. Zie hiervoor artikel 3.22 vierde lid Wet natuurbescherming.²

Artikel 3.12 eerste lid Wet natuurbescherming bepaalt dat de uitoefening van de jacht moet plaatsvinden in overeenstemming met een faunabeheerplan (FBP).³ Dit is verder uitgewerkt in het vervolg van dit wetartikel.⁴ Het FBP moet worden vastgesteld door het bestuur van de faunabeheereenheid. Voordat het bestuur overgaat tot het vaststellen van het FBP moeten de in het werkgebied van de faunabeheereenheid functionerende wildbeheereenheden (WBE's) over het ontwerp van het FBP worden gehoord, zo is bepaald in artikel 3.12 zesde lid Wet natuurbescherming.⁵ De WBE's zullen het plan immers moeten uitvoeren. Het ligt daarom voor de hand dat zij over de voorgenomen inhoud worden gehoord. Vervolgens moeten gedeputeerde staten van de provincie waarin het werkgebied van de FBE is gelegen het FBP goedkeuren. Dit is bepaald in artikel 3.12 zevende lid Wet natuurbescherming.⁶

Jacht is gebaseerd op het eigendomsrecht. De vraag is of jacht, het recht van de jachthouder tot uitoefening van de jacht, kan worden gebonden aan uitvoering conform een FBP. In de rechtspraak is beslist dat dit het geval is. De Afdeling bestuursrechtspraak heeft bepaald dat uit de Wet natuurbescherming volgt dat de jacht alleen mag worden uitgeoefend als overeenkomstig het faunabeheerplan wordt gehandeld. Daarmee is de goedkeuring van het FBP, volgens de rechter, noodzakelijk om tot uitoefening van de jacht te komen.⁷ Dit geldt ook onder het stelsel van de Omgevingswet.

Aan de jacht dient dus een door GS goedgekeurd FBP ten grondslag te liggen.

¹ M.i.v. 2024: artikel 11.68 Besluit activiteiten leefomgeving

² M.i.v. 2024: artikel 11.69 Besluit activiteiten leefomgeving

³ M.i.v. 2024: artikel 4.31 tweede lid Omgevingswet

⁴ M.i.v. 2024: artikel 11.63 Besluit activiteiten leefomgeving

⁵ M.i.v. 2024: artikel 6.3 eerste lid Omgevingsbesluit

⁶ M.i.v. 2024: artikel 8.1 tweede lid Omgevingswet

⁷ ECLI:NL:RVS:2019:875

2.1 Landelijk

2.1.1 Beschermingsregimes

De verbodsbepalingen ter bescherming van uit nationaal oogpunt beschermde dieren (voor zoogdieren verkort weergegeven in het kader hieronder) staan in artikel 3.10 Wet natuurbescherming.⁸ De bijlage bij dit artikel van de wet is een lijst met deze beschermde soorten, waaronder de haas en het konijn.

- Het is verboden om in het wild levende zoogdieren opzettelijk te doden of te vangen.
- Het is verboden om vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van in het wild levende zoogdieren opzettelijk te beschadigen of te vernielen.

Verder beschermt de wet in artikel 3.1 alle vogels die beschermd worden door de Vogelrichtlijn. De verbodsbepalingen ter bescherming van deze vogels (verkort weergegeven in het kader hieronder) staan ook in dat artikel.⁹

- Het is verboden om opzettelijk vogels te doden of te vangen.
- Het is verboden om opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van vogels te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen.
- Het is verboden eieren van vogels te rapen en deze onder zich te hebben.
- Het is verboden vogels opzettelijk te storen.
- Het verbod om opzettelijk te storen, geldt niet als het storen niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de vogelsoort.

2.1.2 Zorgplicht

Afdeling 1.3 van de Omgevingswet heeft als titel 'de zorg voor de fysieke leefomgeving'. In deze afdeling is ook de algemene zorgplicht vastgelegd. In het stelsel van de Omgevingswet wordt een onderscheid gemaakt tussen de algemene zorgplicht voor de fysieke leefomgeving en de zogenaamde specifieke zorgplichten. De reikwijdte van de algemene zorgplicht als neergelegd in de artikelen 1.6 en 1.7 Omgevingswet is grotendeels gelijk aan die van artikel 1.11 Wet natuurbescherming. Op grond hiervan moet een inspanning worden geleverd om nadelige gevolgen voor in het wild levende dieren en planten zoveel mogelijk te voorkomen. Nieuw is echter de introductie van specifieke zorgplichten, waaronder een specifieke zorgplicht ten aanzien van de jacht. Specifieke zorgplichten kunnen niet alleen bestuursrechtelijk, maar ook strafrechtelijk worden gehandhaafd.

In artikel 11.27 derde lid van het Besluit activiteiten leefomgeving is bepaald dat de specifieke zorgplicht voor de uitoefening van de jacht en activiteiten als populatiebeheer en schadebestrijding in ieder geval inhoudt, dat een ieder die een in het wild levend dier doodt of vangt voorkomt dat het dier onnodig lijdt. Voor zover het wettelijk beschermde soorten betreft, zijn er uiteraard de

⁸ M.i.v. 2024: artikel 11.54 Besluit activiteiten leefomgeving

⁹ M.i.v. 2024: artikel 11.37 Besluit activiteiten leefomgeving

specifieke wettelijke kaders waarbinnen een dier mag worden gevangen, of gedood. De norm van artikel 11.27 derde lid van het Besluit activiteiten leefomgeving dat te allen tijde onnodig lijden van dieren moet worden voorkomen binnen de genoemde kaders geldt als zodanig bij de uitvoering van het vangen of doden zelf. In die zin is deze norm aanvullend op de andere bepalingen in deze wet die voorzien in het bepalen van de middelen waarmee jacht of schadebestrijding mag plaatsvinden, of de tijdstippen waarop deze activiteiten worden uitgevoerd.

Opmerkelijk is dat in artikel 11.28 van het Besluit activiteiten leefomgeving een verbodsbepaling is opgenomen waarmee aan 'een ieder' wordt opgelegd om ervoor te zorgen dat een dier dat hij of zij vangt, of doodt niet onnodig lijdt. De zorgplichtbepaling richt zich dus tot degene die in beginsel binnen kaders gerechtigd is om een dier te vangen, of te doden. De norm van artikel 11.28 van het Besluit activiteiten leefomgeving is in de Wet natuurbescherming neergelegd in artikel 3.24, eerste lid.

Verder is het op grond van art. 2.1 Wet dieren verboden om zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is, bij een dier pijn of letsel te veroorzaken dan wel de gezondheid of het welzijn van het dier te benadelen.

2.1.3 Afwijkingen van het beschermingsregime

De bescherming van in het wild levende dieren is niet absoluut. Afwijken van de beschermingsregimes kan voor de uitoefening van de jacht en onder bepaalde voorwaarden indien de afwijking nodig is vanwege limitatief in de wet opgesomde belangen.

2.1.4 Jacht

De Wet natuurbescherming kent vijf wildsoorten waarop de jacht kan worden geopend: wilde eend, fazant, houtduif, haas en konijn.¹⁰ Bij de behandeling in de Tweede Kamer van de Aanvullingswet natuur Omgevingswet verklaarde minister Schouten in juni 2019 dat de jacht geen belemmering vormt voor de gunstige staat van instandhouding van de wildsoorten.¹¹ Toch opende haar opvolgster minister Van der Wal-Zeggelink in 2022 de jacht op het konijn niet en in drie provincies (Groningen, Utrecht en Limburg) ook de jacht op de haas niet vanwege de ongunstige staat van instandhouding van deze twee dieren.¹² In een brief aan de Tweede Kamer kondigde de minister in april 2023 aan dat de jacht op het konijn en op de haas in de drie betreffende provincies ook in het jachtseizoen 2023/24 niet zal worden geopend.¹³

2.1.5 Redelijke wildstand

De jachthouder heeft een wettelijke inspanningsverplichting om een redelijke wildstand in het jachtveld te handhaven of te bereiken.¹⁴ Dat houdt in dat het niveau van de wildstand zodanig dient te zijn dat deze bijdraagt aan het voorkomen van schade zonder dat de staat van instandhouding van

¹⁰ Artikel 3.20 lid 2 Wnb, m.i.v. 2024: artikel 8.3 vierde lid Omgevingswet

¹¹ Handelingen II 2018/19, nr. 98 item 7, p. 29

¹² Brief aan de Tweede Kamer met kenmerk DGNVLG-S / 22127219 d.d. 14 april 2022

¹³ Brief aan de Tweede Kamer met kenmerk DGNV-S / 26236884 d.d. 4 april 2023

¹⁴ Artikel 3.20 lid 3 Wnb.

de soort daar onder te lijden heeft.¹⁵ De inspanningsverplichting houdt in dat de jachthouder overmatige benutting moet voorkomen, rekening houdt met een goede leeftijdsopbouw (waar relevant) van de wildpopulaties in zijn veld en, in overleg met de grondgebruiker, zo nodig maatregelen neemt om het leefgebied van het wild te verbeteren.¹⁶ Deze positieve maatregelen kunnen bestaan uit het bieden van dekking, voedsel, rust en broedgelegenheid en het verkleinen van het risico op predatie. In de praktijk blijkt dat jachthouders de jacht op een wildsoort in hun jachtveld meestal beperken of zelfs geheel stoppen zodra het duurzaam voortbestaan van een wildsoort in het jachtveld in het geding komt. De Jagersvereniging besteedt hier aandacht aan bij de leden, zowel op landelijk niveau als via de WBE's.

In de memorie van antwoord bij de behandeling van de Wet natuurbescherming in de Eerste Kamer verwoordde de Staatssecretaris van Economische Zaken het als volgt: 'De jachthouder kent als geen ander zijn jachtveld en kan daarom inschatten wat er, gegeven de aanwezige populaties van dieren in zijn veld, nodig is aan afschot om een redelijke wildstand te handhaven, zodat er geen negatief effect op natuurwaarden is en dat jacht duurzaam is. Dat is in het eigen belang van de jachthouder, omdat bij overmatig afschot het voortbestaan van de wildpopulaties in zijn veld in gevaar komt en omdat hij bij te weinig afschot aansprakelijk gesteld kan worden voor de schade die het wild in zijn jachtveld [...] aanricht'.¹⁷ De aansprakelijkheid van de jachthouder is beperkt tot schade binnen het jachtseizoen door de vijf wildsoorten.

2.1.6 Staat van instandhouding

De staat van instandhouding van een wildsoort is een criterium voor het al of niet openen van de jacht. Een voorbeeld is het niet openen van de jacht op het konijn en in enkele provincies op de haas. Bij de behandeling in de Tweede Kamer van de Aanvullingswet natuur Omgevingswet verklaarde minister Schouten in juni 2019 dat de jacht geen belemmering vormt voor de gunstige staat van instandhouding van de wildsoorten.¹⁸ Toch opende haar opvolgster minister Van der Wal-Zeggelink in 2022 de jacht op het konijn niet en in drie provincies ook de jacht op de haas niet vanwege de ongunstige staat van instandhouding van deze twee dieren.¹⁹

De staat van instandhouding van een soort wordt volgens de Wet natuurbescherming (artikel 1.1)²⁰ als gunstig beschouwd indien:

- 1) uit populatiedynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin deze voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven, en
- 2) het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden, en
- 3) er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

¹⁵ Kamerstukken I 2015/16, 33 384 nr. X, p. 6.

¹⁶ Memorie van Toelichting Wet natuurbescherming; Kamerstukken II, 2011/12, 33 348, nr. 3, p. 171.

¹⁷ Kamerstukken I 2015/16, 33 348, nr. D, p. 21.

¹⁸ Handeling II 2018/19, nr. 98 item 7, p. 29

¹⁹ Brief aan de Tweede Kamer d.d. 14 april 2022 met kenmerk DGNVLG-S / 22127219

²⁰ M.i.v. 2024: Bijlage I bij artikel 1.1. Besluit kwaliteit leefomgeving

Uit een uitspraak van de Raad van State in april 2021 volgt dat voor de bepaling van de staat van instandhouding de definitie uit artikel 1.1 van de Wet natuurbescherming maatgevend is.²¹ In dit faunabeheerplan wordt op grond van de drie elementen van deze definitie een conclusie over de staat van instandhouding getrokken. Om deze drie elementen te kunnen beoordelen, is het nodig om eerst de referentiewaarden die bij de beoordeling worden gehanteerd, te bepalen.

In Nederland wordt de toestand van de drie elementen in de jaren waarin de Europese richtlijnen (Vogelrichtlijn voor vogels en Habitatrichtlijn voor strikt beschermde soorten) in werking zijn getreden, gezien als de gunstige referentiewaarden voor de staat van instandhouding. De Vogelrichtlijn is in werking getreden op 7 april 1981. Over het algemeen wordt daarom 1981 als referentiejaar gebruikt voor de beoordeling van de staat van instandhouding van vogels. De Habitatrichtlijn is in werking getreden op 21 mei 1994. Over het algemeen wordt daarom 1994 als referentiejaar gebruikt voor de beoordeling van de staat van instandhouding van zoogdieren. Een voorwaarde is dat de toestand in 1981 (vogels) dan wel 1994 (zoogdieren) volgens experts een duurzaam voortbestaan van de soort waarborgt (Bastmeijer 2018). Indien het duurzaam voortbestaan van een vogelpopulatie bij een toestand als in 1981 of een zoogdierpopulatie in 1994 niet is gewaarborgd, worden de gunstige referentiewaarden gebaseerd op een ander jaar of op wetenschappelijke inzichten. Iedere lidstaat kan ook kiezen voor lagere referentiewaarden dan die van 1981 dan wel van 1994, mits het duurzaam voortbestaan bij deze waarden is gewaarborgd en er goede argumenten zijn om naar beneden af te wijken. Sovon Vogelonderzoek Nederland (2022) gebruikt bijvoorbeeld voor de fazant de periode 2000-2004 als gunstige referentie omdat de populatie in eerdere jaren onnatuurlijk hoog was ten gevolge van uitzettingen en bijvoeren.

De gunstige staat van instandhouding is wel kwalitatief beschreven in de Wet natuurbescherming, maar de regering heeft er expliciet voor gekozen om de gunstige staat van instandhouding niet op te nemen als omgevingswaarde in het stelsel van de Omgevingswet, omdat de staat van instandhouding moeilijk te kwantificeren is, terwijl artikel 2.9 derde lid van deze wet voor omgevingswaarden kwantificering vereist. Minister Schouten expliciteerde bij de behandeling van de Omgevingswet in de Eerste Kamer dat de elementen 'omvang van de populatie' en 'verspreidingsgebied' wel eenduidig gekwantificeerd zouden kunnen worden in respectievelijk aantallen individuen en vierkante kilometers²², maar het element 'kwaliteit habitats' en het aspect 'toekomstperspectief' niet. Het aspect 'toekomstperspectief' geldt voor alle drie genoemde elementen. Minister Schouten wees er verder op dat de staat van instandhouding beoordeeld wordt volgens een met de EU overeengekomen beoordelingsmatrix. Een kanttekening hierbij is dat de overeenkomst met de EU beperkt is tot de soorten van de Bijlagen II, IV en V van de Habitatrichtlijn. Nederland heeft er zelf voor gekozen om de Europese beoordelingsmatrix ook toe te passen op vogels en uit nationaal oogpunt beschermde zoogdieren.²³

²¹ ECLI:NL:RVS:2021:745

²² De Europese Commissie hanteert als maat voor het element verspreidingsgebied 10x10 km-hokken (DG Environment 2017b)

²³ Toelichting op de Wijziging van de Regeling natuurbescherming d.d. 28 juli 2022 (Staatscourant 2022, nr. 19875).

Voor een nadere invulling van de elementen van de wettelijke definitie van de staat van instandhouding, gebruiken wij de richtlijnen die de Europese Commissie in 2017 heeft gepubliceerd voor de nationale rapportages ex artikel 12 Vogelrichtlijn en artikel 17 Habitatrichtlijn (DG Environment 2017a, 2017b). Omdat in de Vogelrichtlijn het begrip staat van instandhouding niet nader is omschreven, gebruiken wij voor een aantal elementen de richtlijnen voor rapportage onder de Habitatrichtlijn ook voor vogels. De Europese Commissie levert de richtlijnen, maar uiteindelijk bepaalt een lidstaat de waarden van de gunstige referentie voor het eigen land.

Uit de wettelijke formulering van de definitie van een gunstige staat van instandhouding, blijkt dat het toekomstperspectief bij de beoordeling van alle drie de elementen dient te worden meegewogen. Dit volgt ook uit de richtlijnen van de Europese Commissie (tabel 25 in DG Environment 2017b). In deze richtlijnen wordt voor het toekomstperspectief een horizon van 12 jaar aangehouden.

2.2 Provinciaal beleid en regelgeving

2.2.1 Uitvoeringsplan flora en fauna

In 2022 stelden Gedeputeerde Staten van Drenthe een Uitvoeringsplan flora en fauna vast. Dit plan bevat weinig bepalingen over de jacht, gezien de beperkte rol van de provincie. Wel staat in dit provinciale plan expliciet dat jacht in Natura 2000-gebieden is toegestaan mits de jacht geen negatieve gevolgen heeft voor de natuur (Provincie Drenthe 2022).

2.2.2 Provinciale Omgevingsverordening Drenthe 2018

Artikel 4.18 van de Provinciale Omgevingsverordening Drenthe 2018 (hierna: provinciale verordening) bepaalt dat de maximale geldigheidsduur zoals opgenomen in een faunabeheerplan zes jaar is, met de kanttekening dat GS op verzoek van de FBE de geldigheidsduur met 12 maanden kunnen verlengen.

De provinciale verordening bevat eisen aan faunabeheerplannen. Ook de Regeling natuurbescherming bevat (in artikel 3.32 tweede lid) regels voor de inhoud van faunabeheerplannen, maar die landelijke regels voegen niets toe aan de provinciale regels. In Bijlage 1 is aangegeven waar in dit faunabeheerplan wordt voldaan aan iedere eis aan een faunabeheerplan.

Algemene eisen aan ieder faunabeheerplan.²⁴

Een faunabeheerplan bevat in ieder geval de volgende gegevens:

- 1.a. de omvang van het werkgebied van het faunabeheerplan;
- 1.b. een kaart waarop de begrenzing van het werkgebied van het faunabeheerplan is aangegeven;
- 1.c. een kaart waarop de begrenzing van alle in het werkgebied van het faunabeheereenheid gelegen wildbeheereenheden is aangegeven;
- 1.d. bepalingen over de voorwaarden waaronder het mogelijk is om gebruik te maken van een aan de faunabeheereenheid verleende ontheffing op gronden van jachthouders die niet bij de faunabeheereenheid zijn aangesloten:

²⁴ Artikel 4.19 provinciale verordening

Aanvullende eisen met betrekking tot jacht:²⁵

- a. kwantitatieve gegevens over de Drentse populatie van de wildsoorten ten aanzien waarvan de uitoefening van de jacht plaatsvindt, waarbij inbegrepen verspreidingsgegevens en trends van de Drentse populaties op langere termijn;
- b. een overzicht van de gerealiseerde afschotgegevens per wildsoort in de looptijd van het voorgaande faunabeheerplan;
- c. de wijze waarop de faunabeheereenheid de jaarlijkse afschotgegevens van wildsoorten rapporteert en openbaar maakt.

2.2.3 Beleidsregels Wet natuurbescherming provincie Drenthe

In artikel 5.6 van de Beleidsregels Wet natuurbescherming provincie Drenthe is bepaald dat gewasschade veroorzaakt door vrijgestelde soorten en wildsoorten niet in aanmerking komt voor een tegemoetkoming, met uitzondering van de wilde eend buiten de periode waarop de jacht op de wilde eend is geopend. Dit leidt er toe dat er weinig informatie is over schade veroorzaakt door wildsoorten en vrijgestelde soorten.

Een grondgebruiker moet € 300,- leges betalen voor het in behandeling nemen van een aanvraag voor tegemoetkoming voor faunaschade. De betaalde leges worden terugbetaald wanneer de aanvraag voor tegemoetkoming wordt goedgekeurd.

2.2.4 Beperking jacht in rustgebieden voor trekganzen

In de aangewezen rustgebieden voor trekganzen zal niet met het geweer worden opgetreden in de periode 1 november – 31 maart.

²⁵ Artikel 4.22 provinciale verordening

3 ROLLEN EN VERANTWOORDELIJKHEDEN

3.1 Provincie Drenthe

De rol van de provincies in het beleid en regelgeving voor de jacht is beperkt (Backes e.a. 2017). Dit is grotendeels rijksbeleid. Wel zijn Gedeputeerde Staten de instantie die bevoegd is om een faunabeheerplan voor wildsoorten en vrijgestelde soorten goed te keuren. Ook bepalen zij welke gewasschade veroorzaakt door in het wild levende dieren in aanmerking komt voor tegemoetkoming. Zoals ook in andere provincies komt in Drenthe gewasschade door wildsoorten niet in aanmerking voor tegemoetkoming, met uitzondering van de wilde eend. Provinciale Staten bepalen bij verordening aan welke eisen een faunabeheerplan moet voldoen (zie § 2.2.2).

3.2 Faunabeheereenheid Drenthe

De Stichting Faunabeheereenheid Drenthe is verantwoordelijk voor de beschrijving en coördinatie van het planmatige faunabeheer in de provincie. De voorganger van de Wet natuurbescherming, de Flora- en faunawet, introduceerde de faunabeheereenheid. In de Memorie van toelichting op het Besluit Faunabeheer (een algemene maatregel van bestuur van de Flora- en faunawet) staat dat faunabeheereenheden door hun coördinerende rol een planmatige aanpak waarborgen. De planmatige aanpak biedt een betere waarborg voor de instandhouding van de populaties van de desbetreffende diersoorten dan wanneer elke grondgebruiker of jachthouder afzonderlijk, ieder voor zijn eigen gebied, het beheer voert.²⁶

Artikel 3.12 eerste lid Wet natuurbescherming geeft aan dat faunabeheereenheden voor hun werkgebied een faunabeheerplan opstellen. Artikel 8.1 Omgevingswet is specifiek en bepaalt dat binnen elke provincie één of meer faunabeheereenheden (FBE's) zijn. FBE's zijn samenwerkingsverbanden van maatschappelijke organisaties die betrokken zijn bij het beheer van in het wild levende dieren. Provinciale FBE's vervullen in het faunabeleid een essentiële rol, omdat zij zorgen voor een maatschappelijke en gebiedsgerichte inbedding van het faunabeheer.

In het bestuur van de Faunabeheereenheid Drenthe zijn de volgende partijen vertegenwoordigd:

- Een onafhankelijk voorzitter;
- Een vertegenwoordiger namens Drents Particulier Grondbezit en de Vereniging Drentse Boermarken;
- Een vertegenwoordiger namens Natuurmonumenten en Het Drentse Landschap;
- Een vertegenwoordiger namens LTO Noord;
- Een vertegenwoordiger namens de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging, de Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer, de Wildbeheereenheden en Vereniging het Reewild;
- Een vertegenwoordiger namens Staatsbosbeheer;
- Een vertegenwoordiger namens de Natuur en Milieufederatie Drenthe.

De FBE werkt nauw samen met en ondersteunt de 21 Drentse WBE's om een planmatig en gebiedsgericht faunabeheer te verzekeren.

²⁶ Kamerstukken II 1995/96, 23 147, nr. 7, blz. 27

3.3 Wildbeheereenheden

Een wildbeheereenheid (WBE) is een samenwerkingsverband van jachthouders met een jachtakte. In artikel 3.14 eerste lid Wet natuurbescherming is vastgelegd dat een WBE de rechtsvorm van een vereniging moet hebben.²⁷ Iedere WBE is een zelfstandige vereniging met een gekozen bestuur. Jachthouders met een jachtakte zijn wettelijk verplicht tot lidmaatschap van een WBE.

Grondgebruikers en terreinbeheerders kunnen lid worden.

De WBE's beschikken over kennis van hun werkgebied, hebben veel ervaring in het faunabeheer en hebben overzicht wat er in hun werkgebied speelt. Zij zijn het eerste aanspreekpunt voor grondgebruikers en inwoners en ondersteunen hen bij het voorkomen van faunaschade en het beheren van populaties in het wild levende dieren. Ook verzamelen ze afschot- en telgegevens van een groot aantal diersoorten. Ze leggen wildakkers aan, onderhouden terreinen, geven voorlichting en organiseren natuurwerkdagen. Het vrijwilligerswerk van de WBE is de kern van de uitvoering van het faunabeheer.

²⁷ M.i.v. 2024: artikel 8.2 Omgevingswet

4 MONITORING 2017-2023

De Provinciale Omgevingsverordening Drenthe schrijft voor dat een faunabeheerplan voor wildsoorten onder meer kwantitatieve gegevens bevat over de Drentse populaties van de betrokken diersoorten en een overzicht van het gerealiseerde afschot. In dit hoofdstuk worden de bronnen van de monitoring beschreven.

4.1 Populatieontwikkeling en tellingen

De WBE's zijn verplicht om jaarlijks deel te nemen aan trendtellingen van dieren die zijn opgenomen in een faunabeheerplan.²⁸ De FBE organiseert en coördineert deze tellingen. De WBE's tellen het eerste weekeinde van april bij de zogenoemde voorjaarsstelling onder meer de wildsoorten. De telling wordt uitgevoerd in een aantal steekproefgebieden van 100 hectare, die representatief zijn voor de WBE, en samen circa 10% van de oppervlakte van de WBE uitmaken. Elk telgebied wordt ieder jaar langs een vaste route geteld. Tellingen vinden plaats volgens de Instructie voorjaarsstelling (Jagersvereniging 2022). Deze telling is niet gebiedsdekkend. De resultaten worden opgeslagen in het Fauna Registratie Systeem, een internetportaal van de faunabeheereenheden. De FBE publiceert de resultaten in haar jaarverslagen.

De voorjaarsstelling is gestart in 2017 en omdat de telling in 2020 door Corona niet heeft plaatsgevonden en de telling van 2023 nog niet is gepubliceerd, zijn er nu vijf jaarcijfers. Dat is nog relatief kort voor het bepalen van een trend. Zie bijlage 3 van dit plan voor de resultaten.

In dit faunabeheerplan is gebruik gemaakt van de resultaten van lopende monitoringprojecten binnen het Netwerk Ecologische Monitoring (hierna: NEM): het samenwerkingsverband van overheidsorganisaties voor monitoring van flora en fauna. Betrokken overheidsorganisaties zijn onder meer het ministerie van LNV, het CBS en BIJ12. De eenheid Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu in Wageningen is vanuit het ministerie gedelegeerd opdrachtgever richting de Particuliere Gegevensbeherende Organisaties, die de meeste meetnetten van het NEM uitvoeren. Voor faunabeheer zijn de relevante meetnetten 'watervogels', 'broedvogels' en 'Dagactieve Zoogdieren-Broedvogel Monitoring Project' (hierna: BMPZ) van Sovon en Zoogdierverseniging. Het CBS bewaakt de kwaliteit en bewerkt de gegevens tot natuurstatistieken. Een deel daarvan wordt gepubliceerd op de website Compendium voor de Leefomgeving. De website van Sovon bevat veel informatie over de populatieontwikkeling van vogels.²⁹

Naast de meetnetten is in dit faunabeheerplan informatie gebruikt uit de atlasprojecten van Sovon en Zoogdierverseniging. Verspreidingskaarten van zoogdieren zijn beschikbaar op www.verspreidingsatlas.nl.

Trends van konijn en haas zijn landelijk en per provincie afkomstig uit het project BMPZ van Sovon en de Zoogdierverseniging. Er worden gerichte gestandaardiseerde tellingen gedaan in een beperkt aantal gebieden, gecombineerd met veldbezoeken voor monitoren van broedvogels.³⁰ Dit levert geen

²⁸ Artikel 4.27 eerste lid onder b Provinciale Omgevingsverordening Drenthe

²⁹ <https://stats.sovon.nl/>

³⁰ <https://longreads.cbs.nl/meetprogrammas-flora-en-fauna-2021/meetprogrammas/> -> Landzoogdieren

gebiedsdekkende aantalsschattingen op, maar wel trends in populatie-ontwikkeling over de jaren. Gegevens zijn verkregen bij de Zoogdiervereniging.

4.2 Gedode dieren

De cijfers over gedode dieren zijn ontleend aan het Fauna RegistratieSysteem (FRS), een internetportaal van de faunabeheereenheden. Jachtaktehouders zijn verplicht om de aantallen gedode dieren per soort te melden aan de Faunabeheereenheid.³¹ De Faunabeheereenheid heeft voorgeschreven dat per dier geregistreerd wordt op basis waarvan het gedood of gevangen is: jacht, vrijstelling of een specifieke ontheffing. Jachtaktehouders of andere door WBE's of Faunabeheereenheid aangewezen personen registreren de gegevens in het Fauna Registratie Systeem. De Faunabeheereenheid publiceert de afschotcijfers in haar jaarverslagen.

³¹ Artikel 3.13 eerste lid Wet natuurbescherming

5 FAZANT

Huidige status: beschermde soort (artikel 3.1 Wet natuurbescherming), wildsoort (artikel 3.20 tweede lid Wet natuurbescherming) met jachtseizoen voor hanen 15 oktober – 31 januari, voor hennen 15 oktober – 31 december.

Status per 1 januari 2024: beschermde soort (artikel 11.37 Besluit activiteiten leefomgeving), wildsoort (artikel 8.3 vierde lid Omgevingswet)

5.1 Soortomschrijving

Kenmerken

De fazant is een hoenderachtige. Het mannetje (de haan) heeft een opvallend gekleurd verenkleed. De staart is lang (circa 40 cm), bruin-goudkleurig en dwars gestreept. Het bruingekleurde lichaam (lengte in totaal 75-89 cm, spanwijdte tot circa 90 cm) vertoont op de rug vlekken met lichte randen terwijl de vlekken op de bruin-oranje borst donker zijn. De kop van de haan is kenmerkend met een felrode tekening, kammen en lellen en groene 'oortjes'. Vaak heeft de haan een witte band om de hals. De hals en kop boven de witte band zijn donkergroen met een iriserend blauwe glans. De donkergrijze poten van de haan dragen sporen. Het vrouwtje (de hen) is wat kleiner (53-62 cm, spanwijdte tot circa 70 cm) en lichter in gewicht dan de haan, heeft een bruine schutkleur met spikkels en een staart van ruim 20 cm.

De fazant is een vogel die bij gevaar laat opvliegt. Het normale geluid van de fazant lijkt op dat van een kip, terwijl de haan met gestrekte hals "kok-k" roept, waarbij vaak met de vleugels wordt gefladderd. De fazant behaalt vliegend gemiddeld snelheden boven de 50 km/uur, met een maximale snelheid van ongeveer 90 km/uur. Een opvliegende fazant zal na enkele honderden meters vaak in glijvlucht weer dalen.

De kleurvariatie van de haan is groot, mede omdat het oorspronkelijke verspreidingsgebied zich uitstrekt van Turkije tot Japan (Kroll 1957, Potapov & Flint 1989). De fazant is in grote delen van de wereld door de mens geïntroduceerd. De Romeinen brachten fazanten naar Europa. Grote aantallen zijn sinds de 18e eeuw ingevoerd ten behoeve van de jacht. Meerdere ondersoorten werden verplaatst, gekweekt en uitgezet, waardoor de geïntroduceerde populaties allerlei kenmerken van verschillende ondersoorten vertonen (Hill & Robertson 1988). Uitzetten is in Nederland intussen al circa 30 jaar verboden.

Leefwijze en voortplanting

De fazant prefereert een vochtig leefgebied met afwisseling: slaapplekken (roestplekken) bij voorkeur in bomen en struiken en dekking in heggen, wallen, struwelen, ruigtes en rietvelden. De fazant kan zich goed aanpassen waardoor hij op veel plaatsen kan overleven. Stedelijk gebied en aaneengesloten boscomplexen worden echter gemeden. De grootste dichtheden komen voor op de kleigronden van zuidwest Nederland en het rivierengebied, in de veenkoloniën in Drenthe en Groningen en in delen van de Achterhoek.

De fazant leeft in groepjes, waarbij de hanen en hennen 's winters meestal apart leven (Hill & Robertson 1988). In voorjaar ontstaan harems van een haan met meerdere hennen. De meeste hanen hebben geen harem (Ridley & Hill 1987). Bij een hoge dichtheid, die niet vaak meer voorkomt, kunnen er harems zijn met zes tot acht hennen. Bij de huidige lage dichtheden heeft een haan over het algemeen twee tot drie hennen of zelfs maar één.

De hen legt eenmaal per jaar eieren waarbij een nalegsel mogelijk is. De hen maakt een simpel nest op de grond, beschut in hoog gras of ruigte. Daarin worden met 6-16 eieren gelegd met een gemiddelde van 8 – 12 eieren. De eieren worden vervolgens in de periode van maart tot begin juli na het leggen van het laatste ei in ongeveer 23 dagen door de hen uitgebroed. De kuikens verlaten het nest na het uitkomen onmiddellijk en zoeken al snel hun eigen voedsel bijeen. Na drie weken kunnen de jongen goed vliegen en na ongeveer tien weken zijn ze zelfstandig. Het volgende jaar zijn ze geslachtsrijp (Glutz von Blotzheim e.a. 1973).

Voedsel

Het voedsel van de fazant is veelal plantaardig en bestaat onder andere uit zaden, bessen en andere vruchten, knoppen en groene plantendelen. 's Zomers wordt het dieet ook wel aangevuld met wormen, slakken en insecten. In cultuurland zoeken ze hun voedsel in graanvelden en in andere gewassen. Jonge fazanten eten de eerste drie weken uitsluitend dierlijk voedsel, vooral insecten (Glutz von Blotzheim e.a. 1973, Potapov & Flint 1989).

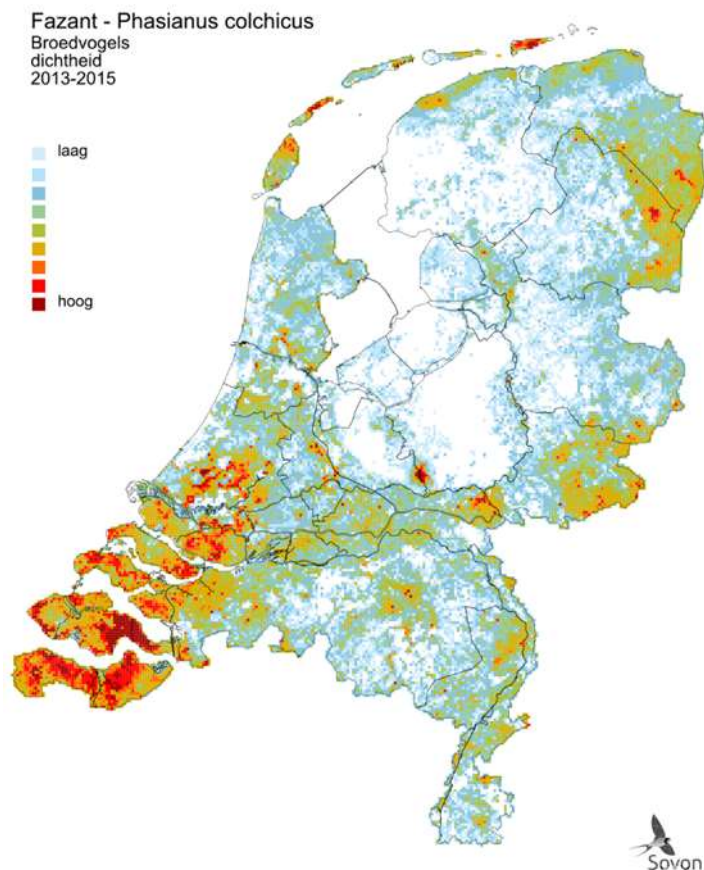
Vijanden

De vos is een belangrijke predator van fazanten en voedt zich zowel met volwassen fazanten als met kuikens en legsels (Draycott e.a. 2008; Sage e.a. 2018). Dit is onder andere duidelijk geworden uit een onderzoek naar het voedsel van vossen in het Noord Hollands Duinreservaat. Hier werden 14 van 32 gezenderde broedende fazanten door vossen gepredeerd (Mulder 1988). De toename van de vos wordt vaak genoemd als één van de oorzaken van de afname van het aantal fazanten. Ook grote roofvogels en uilen, met name havik en oehoe, prederen op fazanten.

5.2 Verspreiding en aantalsontwikkeling

5.2.1 Nederland

Rond 1980 kwamen fazanten in bijna heel Nederland voor. Dit was een gevolg van massale uitzettingen en het bijvoeren van fazanten ten behoeve van de jacht. Vanaf 1976 werd het uitzetten vergunningplichtig en na 1993 werden helemaal geen vergunningen meer verstrekt voor het uitzetten van fazanten. Door dit verbod komen fazanten tegenwoordig slechts nog in lage aantallen voor in grote bosgebieden zoals de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug en in grote delen van Flevoland en Friesland. De hoogste dichtheden worden momenteel vastgesteld in het Deltagebied, West-Brabant, de Drents-Groningse Veenkoloniën en de oostelijke Achterhoek (figuur 5-1). Deze regio's bestaan grotendeels uit agrarisch gebied met veel akkerbouw en overhoekjes, dijken of ruigtes langs watergangen. Deze landschapselementen zijn gunstig voor de fazant.

Figuur 5-1. Relatieve dichtheid van de fazant als broedvogel 2013-2015 (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018)

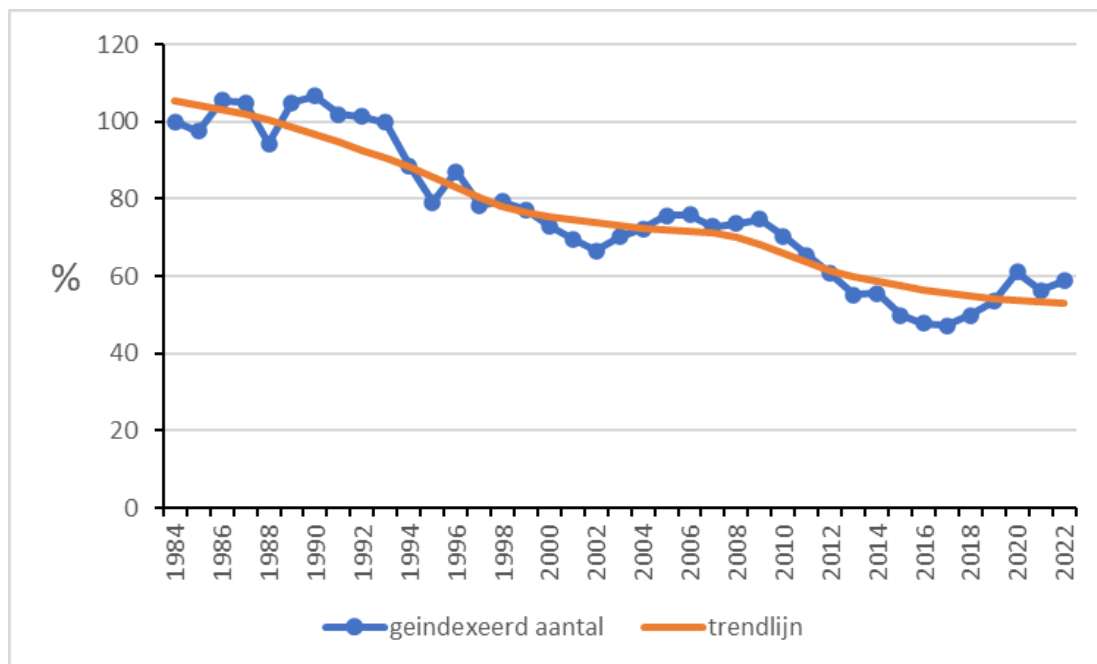
Al sinds de jaren zestig heeft intensivering van de landbouw een negatief effect op de fazantenpopulatie. Dit effect werd tot begin jaren negentig gecamoufleerd door uitzetten en bijvoeren en werd pas daarna duidelijk zichtbaar in de ontwikkeling van de stand (Vergeer & Eekelder 1999). De meest problematische gevolgen van de intensivering zijn vermindering van het aanbod van insecten voor de kuikens en een verminderd aanbod van voedsel in de winter (Hill 1985, Hill & Robertson 1988).

Hallmann e.a. (2017) hebben aangetoond dat het aanbod aan insecten in de periode 1989 – 2016 flink is gedaald. In de aan Nederland grenzende Duitse deelstaten Niedersachsen en Nordrhein-Westfalen en in Schleswig-Holstein zijn jonge fazantenkuikens, die afhankelijk zijn van insecten, in slechte voedingstoestand met veel ziektes en hoge sterfte (Liebing e.a. 2020). Dit kan een gevolg zijn van gebrek aan insecten. Hallmann e.a. (2014) leggen een relatie tussen afname van insectenetende vogels en concentraties imidacloprid.

Veel zaadetende vogels nemen de laatste decennia af door gebrek aan voedsel in de winter (Newton 2004, 2017, Bos 2013, de Jong e.a. 2022). De aanleg van wintervoedselveldjes had in Drenthe en Groningen een sterk positief effect op het aantal fazanten (Ottens e.a. 2013). Proeven in Zeeuws-Vlaanderen met verbetering van het voedselaanbod door akkers laat te ploegen en graanranden te laten staan, hadden een gunstig effect op het aantal fazanten (Roodbergen e.a. 2011).

Door het fokken, uitzetten en massaal bijvoeren van fazanten was de populatie in het verleden veel groter dan de natuurlijke draagkracht (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2022). Eind jaren zeventig waren er minimaal 80.000 territoriale hanen in Nederland (Hustings e.a. 2020). In 1977 werd bij ministeriële regeling op basis van de Jachtwet het uitzetten van dieren verboden, tenzij men in bezit was van een vergunning van de Minister van LNV (Hübbers 2000). Al direct daarna nam het aantal geschoten fazanten met de helft af (ten Den 1989). In het begin van de jaren tachtig werden jaarlijks nog 50.000 tot 100.000 fazanten uitgezet (Vergeer & Eekelder 1999). Vergunningen voor het uitzetten van fazanten werden na 1993 evenwel niet meer verstrekt.

Een vergelijking van de huidige stand met de stand van begin jaren tachtig is weinig zinvol omdat de stand begin jaren tachtig als gevolg van uitzettingen onnatuurlijk hoog was. Sovon Vogelonderzoek Nederland (2022) gaat daarom uit van de periode 2000-2004 als gunstige referentie. Gebaseerd op de trendlijn, is sinds 2000-2004 het aantal territoriale hanen in Nederland gedaald met 29% (figuur 5-2). Over de korte termijn (2011-2022) is er sprake van een jaarlijkse afname van de broedpopulatie van 0,5%.³²

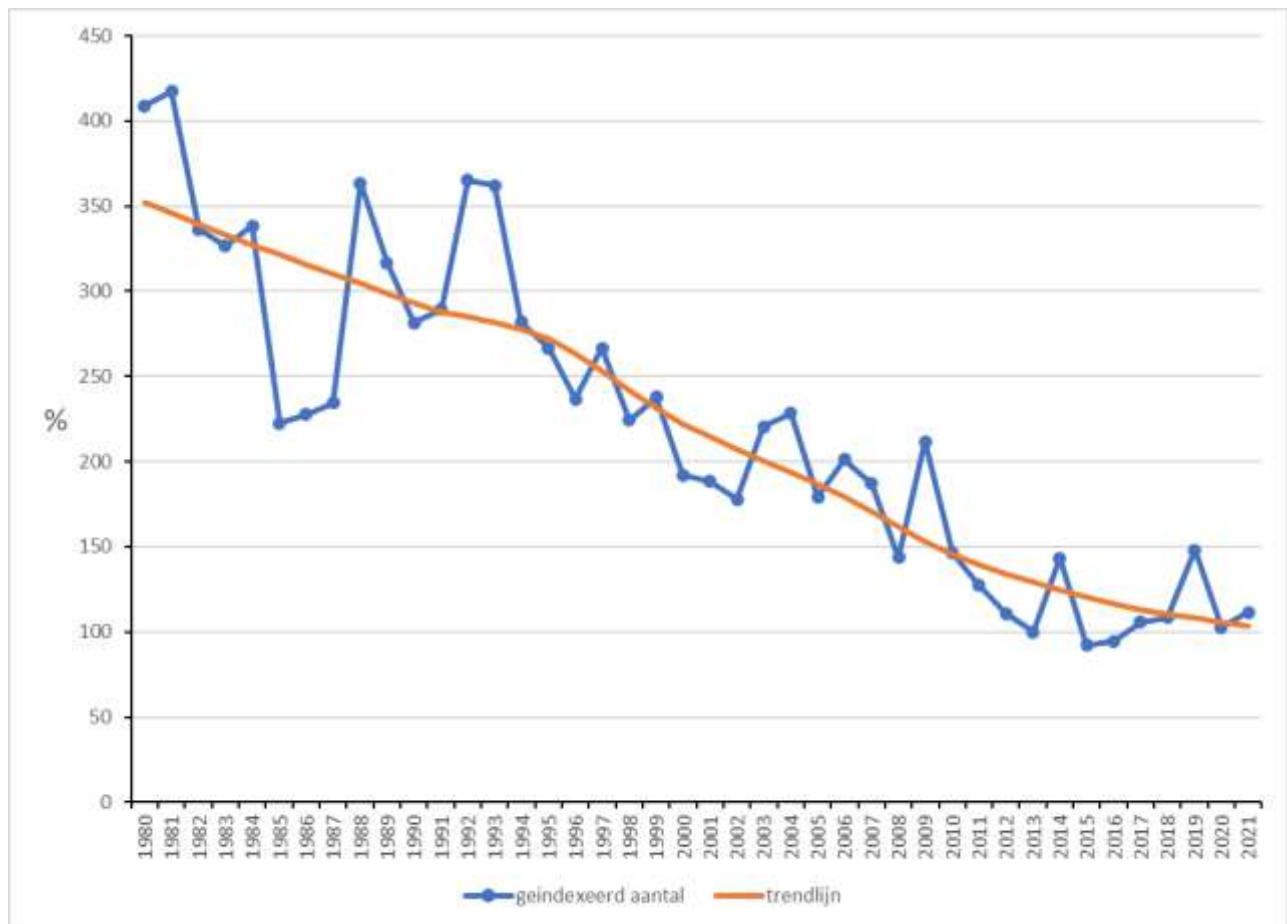

Figuur 5-2. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de broedpopulatie van de fazant in Nederland 1984-2022 (1984 op 100% gesteld) (bron: Sovon, website)

Gebaseerd op de trendlijn, is sinds 2000-2004 het aantal fazanten in de winter gedaald met 52% (figuur 5-3). Over de korte termijn (2011-2022) is sprake van een jaarlijkse afname in de winter van 1,2%.³³

³² <https://www.sovon.nl/indexen-en-aantallen> -> Broedvogels

³³ <https://www.sovon.nl/indexen-en-aantallen> -> Wintervogels

Figuur 5-3. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de fazant als niet-broedvogel in Nederland 1980-2021 (1980 op 100% gesteld) (bron: Sovon, website, PTT-telling in december)

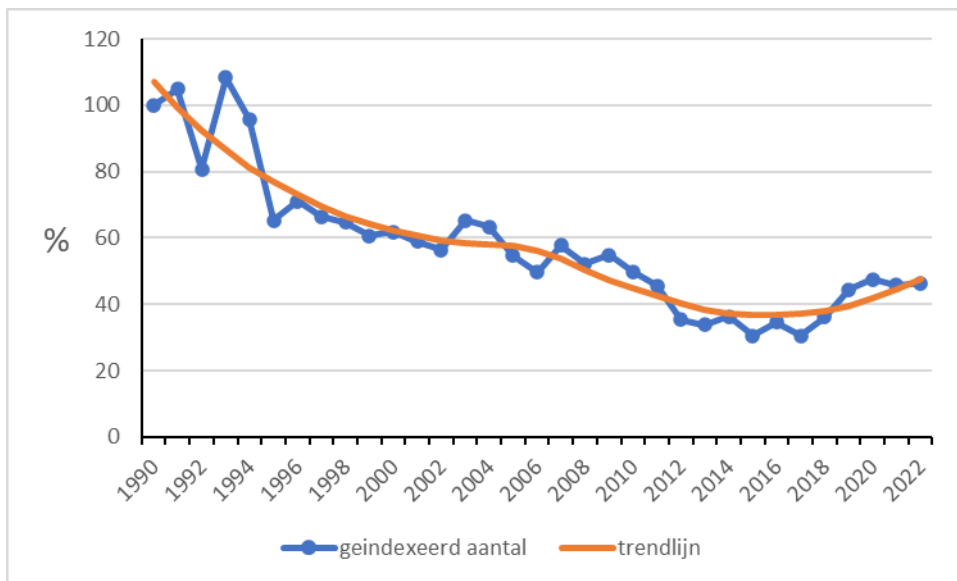
5.2.2 Drenthe

In Drenthe zijn omstreeks 1500 territoriale fazantenhanen³⁴. Rekening houdend met aanwezigheid van hanen die geen territoriumgedrag vertonen en het feit dat iedere haan met territoriaal gedrag meerdere hennen kan hebben, zijn er naar schatting minimaal 5000 fazanten in Drenthe.

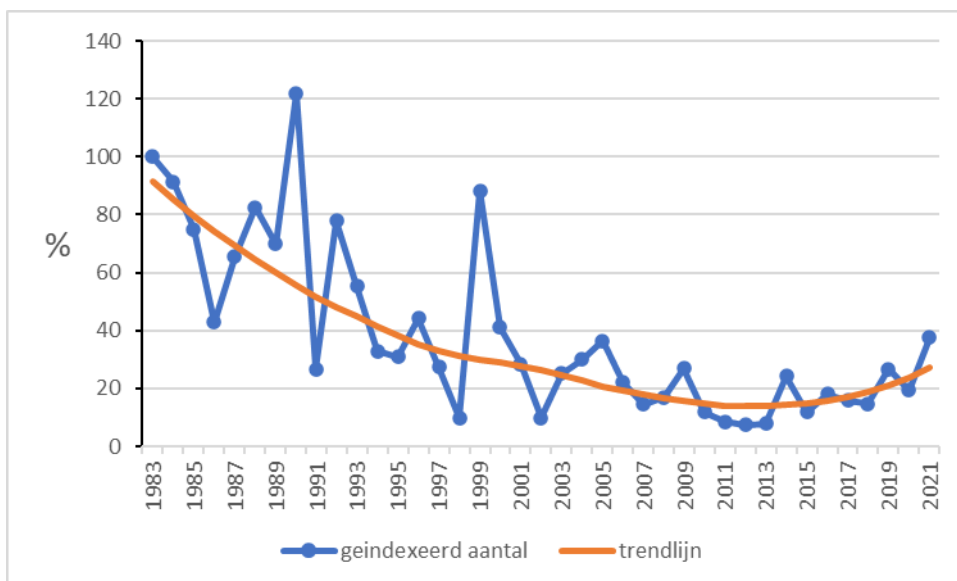
Al in de jaren zeventig nam de stand van de fazant in Drenthe met 40% af (van den Brink e.a. 1996). De afname ging door tot 2016. Na 2016 trad lichte verbetering op. Met een afname van 33% is de lange termijn trend sinds 2000-2004 iets slechter dan in Nederland als geheel (figuur 5-4). De korte termijn trend (2011-2022) toont evenwel geen significante aantalsverandering.³⁵

³⁴ <https://stats.sovon.nl/stats/soort/3940/?prov=DR>

³⁵ <https://www.sovon.nl/indexen-en-aantallen> -> Broedvogels

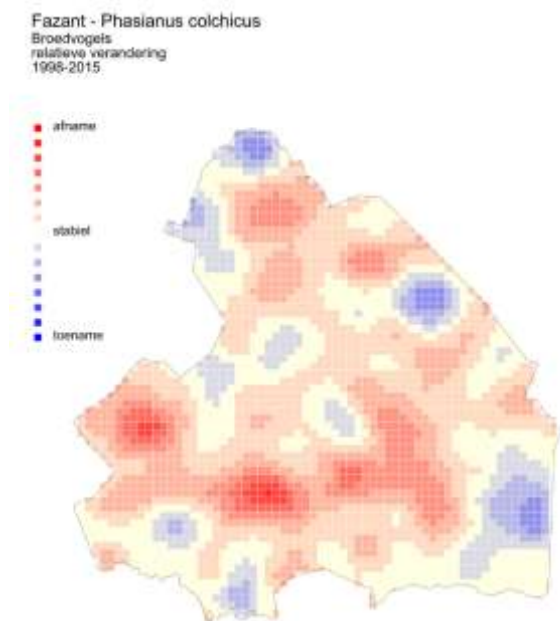

Figuur 5-4. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de broedpopulatie van de fazant in Drenthe (territoriale hanen, 1984 op 100% gesteld) (bron: Sovon, website)

Figuur 5-5. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de fazant als niet-broedvogel in Drenthe (1983 op 100% gesteld, bron: Sovon, website, PTT-tellingen in december).

De fazant is in Drenthe het sterkst afgenomen in het zuidwesten van de provincie. Op enkele plekken, zoals rond Emmen en in de Kop van Drenthe nam de fazant toe (figuur 5-6).

Figuur 5-6. Verandering van de dichtheid van de fazant als broedvogel in Drenthe tussen 1998-2000 en 2013-2015 (bron: Sovon, website)

5.3 Staat van instandhouding

In artikel 3.22 vijfde lid Wet natuurbescherming is bepaald dat de jacht niet wordt geopend op een soort waarvan de staat van instandhouding in het geding is. In artikel 3.12 eerste lid van de wet is bepaald dat de jacht wordt uitgevoerd conform het faunabeheerplan. Alhoewel de openstelling van de jacht een verantwoordelijkheid is van de minister voor Natuur en Stikstof, beoordelen wij in dit faunabeheerplan of de jacht op de fazant in Drenthe van invloed is op de staat van instandhouding van de fazant in Drenthe. Daartoe bepalen wij de staat van instandhouding van de fazant in Drenthe (§ 5.3.1). Daarna beoordelen wij de invloed van de jacht hierop (§ 5.3.2). Zie voor de elementen en de criteria voor de staat van instandhouding § 2.1.6.

5.3.1 Beoordeling staat van instandhouding fazant in Drenthe

In een studie in opdracht van het ministerie van LNV naar de staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst, voert Sovon Vogelonderzoek Nederland (2022) argumenten aan om voor de fazant de waarden uit de periode 2000-2004 als gunstige referentie te beschouwen (zie ook § 2.1 van dit faunabeheerplan). Wij volgen op dit punt Sovon en gebruiken de waarden uit de periode 2000-2004 als gunstige referentie.

Het is gebruikelijk om de staat van instandhouding van een vogel apart te beoordelen als broedvogel én als niet-broedvogel (Ministerie van LNV 2006). Dit is zinvol als de broedvogelpopulatie en de niet-broedvogelpopulatie verschillen. Dat is bijvoorbeeld het geval als exemplaren van buiten naar het gebied trekken en daar overwinteren. Net als Sovon Vogelonderzoek Nederland (2022) onderscheiden we bij de fazant de broedvogelpopulatie evenwel niet van de niet-broedvogelpopulatie, aangezien fazanten standvogel zijn. De broedvogelpopulatie en de winterpopulatie zijn in feite dezelfde populatie. Voor de bepaling van de staat van instandhouding gebruiken we de trendcijfers van de broedpopulatie (figuur 5-4).

Element 1: Populatie

Element 1 (populatiedynamische gegevens) wordt afgemeten aan omvang en aantaltrend van de populatie.

Ontwikkeling

Van belang hier is de lange termijntrend van de populatie fazanten in Nederland en in Drenthe, bij deze soort vanaf de periode 2000-2004. Sovon Vogelonderzoek Nederland (2022) geeft aan dat in de periode 2000-2004 in Nederland er naar schatting 27.000 territoriale fazantenhanen zijn en in 2020 nog maar 23.000 territoriale hanen. Dit betekent dat de afname in Nederland vergeleken met 2000-2004 gemiddeld ongeveer 0,8% per jaar is geweest. Ook in Drenthe is de populatie afgenomen (zie figuur 5-4).

Toekomstperspectief

De trendlijn laat de laatste jaren voor Nederland en voor Drenthe geen verbetering zien die binnen twaalf jaar (bij doorzetting van deze trend) leidt tot een gunstige beoordeling van het element populatie.

Conclusie populatie: gezien het voorgaande, beoordelen wij het element populatie voor Drenthe als ongunstig.

Element 2: Verspreiding

Bij verspreiding gaat het om het actuele verspreidingsgebied van de fazant vergeleken met het verspreidingsgebied in de periode 2000-2004. Volgens richtlijnen van de Europese Commissie dienen de lidstaten de verspreiding per 10x10 km-hok te bepalen (DG Environment 2017b).

Ontwikkeling

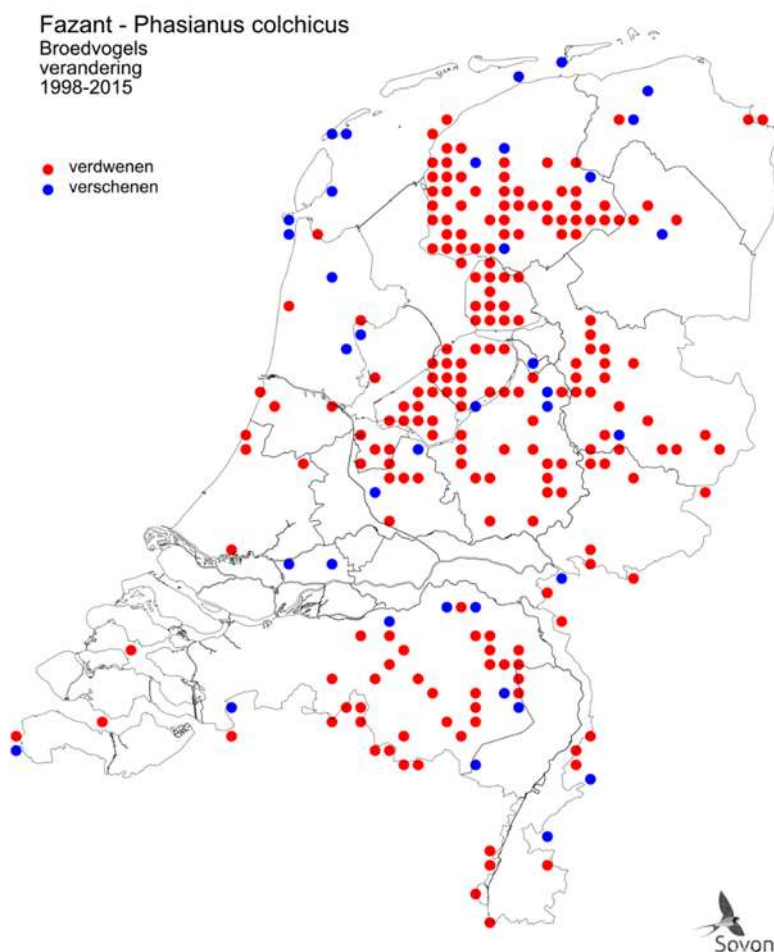
Gezien de beschikbaarheid van landelijke vogelatlassen met kaarten op basis van 5x5 km-hokken uit de perioden 1998-2000 en 2013-2015, vergelijken wij de kaartbeelden van die twee periodes voor een benadering van de trend in verspreiding sinds de periode 2000-2004 (figuur 5-7). Het verdwijnen uit een blokje van vier (twee bij twee) 5x5 km-hokken betekent dat de fazant uit een 10x10 km-hok is verdwenen. Dit is gebeurd in delen van Nederland, met name in Friesland en Flevoland, maar niet in Drenthe. Dergelijke kaarten zijn alleen beschikbaar voor de fazant als broedvogel.

Toekomstperspectief

De populaties in Nederland en Drenthe zijn sinds 2012 stabiel. Wij verwachten niet dat de verspreiding in de komende 12 jaar zal afnemen.

Conclusie verspreiding

Gezien het voorgaande beoordelen wij het element verspreiding voor Drenthe als gunstig.

Figuur 5-7. Overzichtskaart van de veranderingen in verspreiding van de fazant tussen 1998-2000 en 2013-2015, 5x5 km-hokken (bron: Sovon, website)

Element 3: leefgebied

Element 3 (in termen van de Wnb 'habitat') betreft het leefgebied, inclusief alle condities die een soort tijdens zijn levensloop en seizoenscyclus nodig heeft (DG Environment 2017b).

Ontwikkeling

Het leefgebied van de fazant in Drenthe is niet wezenlijk in omvang veranderd. Vermoedelijk is de kwaliteit van het leefgebied wel verslechterd. Hallmann e.a. (2017) hebben aangetoond dat het aanbod aan insecten in de periode 1989 – 2016 flink is gedaald. In de aan Nederland grenzende Duitse deelstaten Niedersachsen en Nordrhein-Westfalen en in Schleswig-Holstein zijn jonge fazantenkuikens, die afhankelijk zijn van insecten, in slechte voedingstoestand met veel ziektes en hoge sterfte (Liebing e.a. 2020). Dit kan een gevolg zijn van gebrek aan insecten. Hallmann e.a. (2014) leggen een relatie tussen afname van insectenetende vogels en concentraties imidacloprid.

Toekomstperspectief

Sinds 2019 mag imidacloprid alleen nog in gesloten kassen worden gebruikt, niet meer in open teelten. Ontwikkelingen in het natuur- en landschapsbeheer in het agrarisch gebied zorgen verder voor enig optimisme. Deze ontwikkelingen kunnen in de komende 12 jaar leiden tot kwaliteitsverbetering van het leefgebied van de fazant.

Conclusie leefgebied

Wij beoordelen het element leefgebied voor Drenthe ondanks enige (mogelijke) gunstige ontwikkelingen nog als ongunstig, gezien de opgetreden negatieve ontwikkeling van de kwaliteit van het leefgebied.

Totaalbeoordeling

Voor Drenthe is het element verspreiding beoordeeld als gunstig, de elementen populatie en leefgebied zijn echter beoordeeld als ongunstig. Hierdoor is de totaalbeoordeling voor de staat van instandhouding van de fazant in Drenthe ongunstig.

	Svl fazant Drenthe
1) Populatie	ongunstig
2) Verspreiding	gunstig
3) Leefgebied	ongunstig
Totaal	ongunstig

De staat van instandhouding van de fazant in Drenthe is ongunstig. Deze beoordeling wordt gebruikt voor de beoordeling van het effect van de faunabeheermaatregelen, hier het uitvoeren van jacht, op de staat van instandhouding van de fazant in Drenthe.

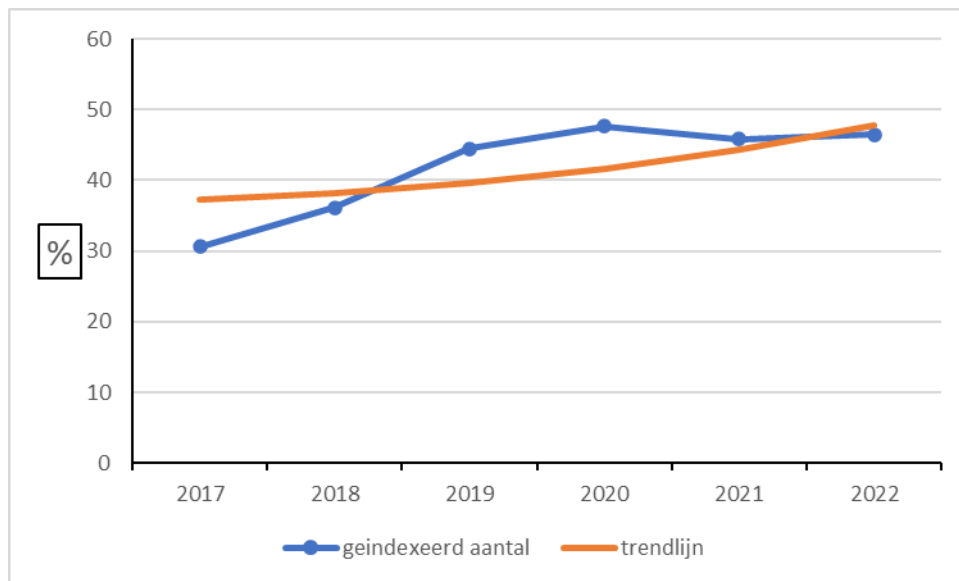
5.3.2 Invloed jacht op staat van instandhouding

Jacht is de enige vorm van faunabeheer die in Drenthe wordt uitgevoerd op fazanten. In het vervolg wordt daarom de invloed van de jacht op de staat van instandhouding beoordeeld. Daarbij wordt het aantal bij de jacht gedode dieren tijdens de looptijd van het voorgaande faunabeheerplan betrokken.

Jacht heeft geen negatief effect op omvang en kwaliteit van het leefgebied en ook niet op de verspreiding, in ieder geval niet op het niveau van 10x10 km-hokken, het niveau dat is voorgeschreven in de richtlijnen van de Europese Commissie (DG Environment 2017b). Daarom wordt in het vervolg alleen het effect van de jacht op omvang en ontwikkeling van de populatie beoordeeld.

De broedpopulatie van de fazant in Drenthe is sinds 2012 stabiel of mogelijk zelfs toenemend (zie figuur 5-4). Sinds 2017 zijn er in Drenthe gemiddeld per jaar, naar boven afgerond, 540 fazanten gedood (figuur 5-9). Dat heeft niet geleid tot afname van de populatie (figuur 5-8). Dat afschot heeft ook niet herstel naar een gunstige staat van instandhouding belemmerd.

Het ontbreken van een effect op de omvang van de broedpopulatie betekent dat het afschot voldoet aan 'optimaal duurzaam gebruik', zoals genoemd in het 'Gidsdocument voor de jacht in het kader van de Vogelrichtlijn' van de Europese Commissie (DG Environment 2008).

Figuur 5-8. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de broedpopulatie van de fazant in Drenthe 2017-2022 (1997 op 100% gesteld) (bron: Sovon, website)

De uitvoering van de jacht heeft geen invloed op de staat van instandhouding van de fazant in Drenthe.

5.4 Jacht en overige middelen en maatregelen ter voorkoming van schade

Jachtpraktijk fazant

De jachthouder besteedt veel tijd aan het verzamelen van informatie om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de stand van het wild in zijn jachtveld. De fazant is aan een vast leefgebied gebonden. Daardoor kan de jachthouder ieder jaar een goede indruk krijgen van de stand van de fazant en de aantalsrend. De jachthouder maakt ook een inschatting van het risico op schade. Kennis over landbouwgewassen is daarbij noodzakelijk. De jachthouder neemt daarnaast zo nodig maatregelen ter verbetering van het leefgebied. Deze maatregelen komen niet alleen ten goede aan de bejaagbare soorten, ook andere plant- en diersoorten profiteren, met als resultaat meer biodiversiteit en variatie in het veld. Om het leefgebied van de fazant in het jachtveld te verbeteren worden vaak landschapselementen zoals struwelen, heggen, bomen en ruige overhoekjes aangeplant en beheerd. Daarnaast worden faunaranden ingezaaid en wildakkers en poelen aangelegd.

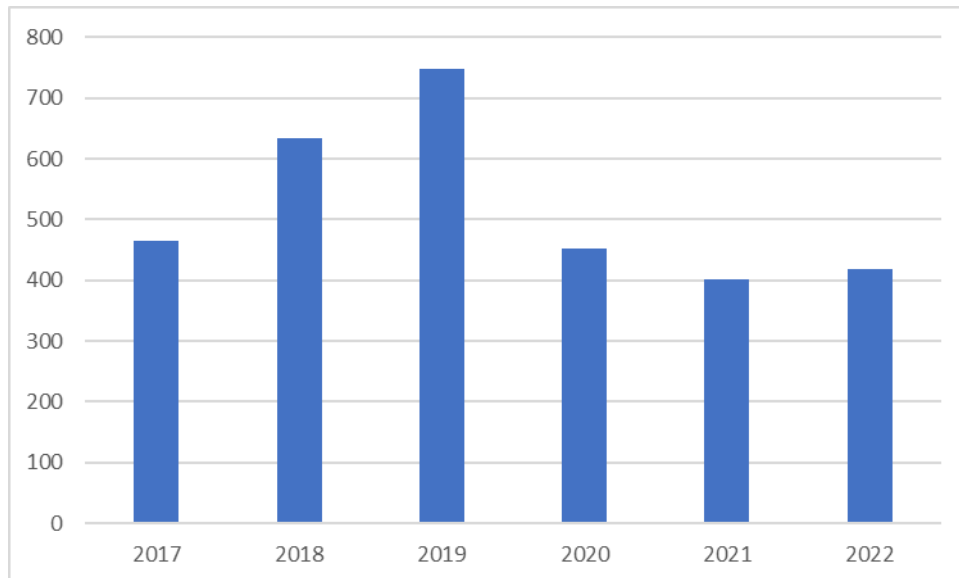
Middelen en maatregelen ter voorkoming van schade

De wet verplicht de jachthouder schade door wild te voorkomen zover dit mogelijk is door uitoefening van de jacht.³⁶ Het verlagen van de wildstand op en rond schadegevoelige locaties tijdens de geopende jachtperiode is de basis hiervoor. Voor de fazant is uitvoering van de jacht over het algemeen voldoende om schade aan gewassen afdoende te voorkomen, mede omdat de fazant plaatsgebonden is.

³⁶ Artikel 3.20 derde lid Wet natuurbescherming

5.5 Uitgevoerd faunabeheer 2017-2022

Tijdens de looptijd van het vorige Faunabeheerplannen Wildsoorten (2017-2023) zijn in Drenthe bij de jacht jaarlijks omstreeks 400 tot 750 fazanten geschoten (figuur 5-9).

Figuur 5-9. Trend van in het kader van de jacht gedode fazanten in Drenthe

6 HAAS

Huidige status: beschermde soort (Bijlage bij artikel 3.10 Wet natuurbescherming), wildsoort (artikel 3.20 tweede lid Wet natuurbescherming) met jachtseizoen 15 oktober – 31 december.

Status per 1 januari 2024: artikel 11.54 Besluit activiteiten leefomgeving (beschermde soort), artikel 8.3, vierde lid Omgevingswet (wildsoort)

6.1 Soortbeschrijving

Kenmerken

Hazen hebben lange oren, relatief korte voorpoten en lange achterpoten. Een haas is 50-65 cm lang, de oren zijn circa 10 cm lang en het gewicht varieert van 2,5 tot 5 kg. Het mannetje is wat zwaarder dan het vrouwtje. De vacht van een haas heeft een gelige (zandhazen) of grijsbruine tint (kleihazen), afhankelijk van het gebied waarin zij leven (Koenen 1956). De oren van de haas hebben een zwarte punt en de buik is wit of grijswit.

Als een haas loopt houdt hij de staart omlaag of horizontaal waardoor alleen de zwarte bovenzijde van de staart te zien is. Hazenkeutels zijn 15-20 mm groot. Knaagsporen van hazen (bijvoorbeeld aan bast van bomen) zijn vaak goed herkenbaar aan de hoogte die een haas weet te bereiken: het dier richt zich namelijk op de achterpoten op. Een haas kan snel lopen en bereikt daarbij snelheden tot 65-75 km/uur en langdurig circa 50 km/uur. In hun snelle loop kunnen hazen hoeken slaan, door plotseling een hele andere kant op te bewegen. Predatoren kunnen dit vaak niet en schieten door wanneer een haas een hoek heeft geslagen. Zo kan de haas ontsnappen.

Leefwijze en voortplanting

De haas maakt geen hol maar leeft zijn hele leven boven de grond. Wel maakt de haas een ondiepe holte, het zogenoemde leger of de pot, met een doorsnee van zo'n 25 cm en een diepte van 10-20 cm. Een haas heeft een scherp gehoor en het dier kan de oorschelpen onafhankelijk van elkaar draaien. Ook heeft de haas een goed reukvermogen, het dier snuffelt constant om zijn omgeving te beoordelen. Een haas kan zonder de kop te bewegen bijna 360 graden om zich heen kijken. De haas leeft bij voorkeur in grazige open en halfopen vlakten. Hazen leven echter ook in bossen en allerlei natuurterreinen als heide, duinen en kwelders. Ze mijden stedelijke omgeving. Een haas is vooral actief in de schemer en de nacht (Homolka 1986), overdag ligt het dier in een leger op een van zijn vaste plekken (Schneider 1978). In de zomer, als de nachten kort zijn, kunnen hazen echter ook overdag actief zijn. Hazen slapen heel weinig en zeer kort achtereen. Een haas kan goed zwemmen en kan lang en snel lopen. Toch verplaatst de haas zich alleen over grotere afstanden als dat nodig is voor voedsel of voor de reproductie. Daarbij komt het voor dat een haas dagelijkse voedseltochten maakt van één tot enkele kilometers.

Een haas heeft een netwerk van meerdere legers, welke het dier markeert door uit klieren bij de mond geurstof op het leger aan te brengen. Het leefgebied van een haas is in Nederland gemiddeld enkele tientallen hectaren groot. Een haas heeft geen eigen territorium maar wel een solitaire en sterk plaatsgebonden leefwijze. In de herfst is de dichtheid het hoogst. In goede leefgebieden kan de dichtheid dan hoger dan 1 haas per hectare zijn (Averianov e.a. 2003).³⁷ Ondanks de solitaire

³⁷ Bij nachtelijke hazentellingen in Zuid-Holland in januari 2023 werd ook lokaal een dichtheid van 1 haas per hectare vastgesteld (bron: FBE Zuid-Holland)

leefwijze vinden er wel gezamenlijke activiteiten plaats zoals het foerageren. Ook in de paartijd komen hazen in groepen bijeen. De paarperiode begint in januari en kan doorlopen tot in de nazomer, met een piek rond maart. Vele mannetjes strijden om een vrouwtje dat slechts enkele uren vruchtbaar is. De paring wordt vooraf gegaan door het wegrennen van het vrouwtje en een achtervolging door de mannetjes waarbij uiteindelijk de aanhouder wint.

De haas heeft tussen januari en september meerdere worpen per jaar, meestal drie. De draagtijd is 42 of 43 dagen en er worden 1-5 jongen per worp geboren met een gemiddelde van bijna 3 (Broekhuizen & Maaskamp 1981, Averianov e.a. 2003). Bij een studie in de periode 1974-1976 bleek dat hazen per jaar in totaal gemiddeld elf jongen krijgen, circa 50% van de jongen werd echter niet ouder dan een maand (Broekhuizen & Maaskamp 1981).

Hazen zijn nestvlieders en al een paar dagen na de geboorte zoeken ze een eigen leger op in de omgeving van de geboorteplek. De moeder laat de jongen alleen en komt iedere avond in het eerste uur na zonsondergang terug naar een vaste plek, vaak de geboorteplek, waar haar jongen ook naartoe zijn gekomen zodat de jonge dieren enkele minuten gezoogd kunnen worden (Broekhuizen & Maaskamp 1980). De zoogperiode duurt ongeveer 40 dagen. De jongen beginnen al na een week wat planten te eten.

Voedsel

Hazen eten alleen planten: in herfst, winter en voorjaar voornamelijk gras en graanplanten, in de zomer voornamelijk gras en kruiden (Averianov e.a. 2003). Bij een studie van de maaginhoud van hazen uit een akkerbouwgebied in Oostenrijk bleek dat hazen in de herfst en de winter een voorkeur hebben voor landbouwgewassen, in dit geval wintertarwe, en in voorjaar en zomer voor kruiden. In herfst, winter en voorjaar bestond de inhoud van de magen voor meer dan de helft uit groene delen van graanplanten: tarwe en gerst (Reichlin e.a. 2003). In strengere winters, als overig voedsel slecht bereikbaar wordt, eten hazen ook schors van bomen.

Vijanden en andere bedreigingen

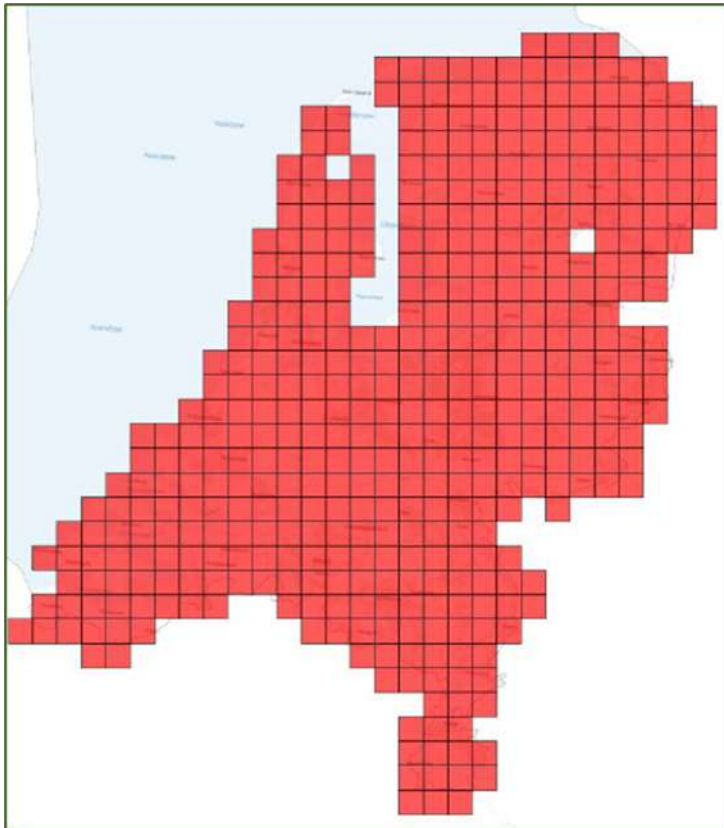
Hoewel vele dieren potentiële predatoren van de haas zijn zullen weinig predatoren een volwassen haas te pakken krijgen. Een haas heeft een zeer goede schutkleur, is bijzonder alert, drukt zich heel lang weg en vlucht ineens zeer snel weg. Daarbij springt een haas meer dan een meter hoog en meters ver. De haas kan haakse hoeken slaan en een hoge snelheid bereiken. Bovendien is een haas relatief groot en sterk. Wolf, oehoe en zeearend zijn wel effectieve hazenjagers; vos, marterachtigen, minder grote uilen en roofvogels in mindere mate. De laatste groep predatoren bejaagt wel succesvol jonge en zieke hazen. De vos is daarbij de voornaamste predator van jonge hazen (Averianov e.a. 2003). Zwarte kraaien prederen op zeer jonge haasjes.

Ziektes hebben plaatselijk en tijdelijk een negatieve invloed op de hazenstand, maar het is niet aangetoond dat ziektes de hazenstand structureel beïnvloeden (Averianov e.a. 2003). Naast vanouds bekende ziektes zoals hazenpest (tularemie), kennen we sinds 1988 ook het European Brown Hare Syndrome, een virusziekte die de lever aantast. De haas kan echter door de hoge reproductie verliezen goed compenseren. Toename van vossen en vooral intensivering van de landbouw, zoals vaker maaien en het verdwijnen van kruiden, worden wel structureel in verband gebracht met afname van de haas (Averianov e.a. 2003, Reichlin e.a. 2003, Dekker & van Norren 2021). De jacht wordt niet als belangrijke oorzaak beschouwd van het teruglopen van de hazenstand..

6.2 Verspreiding en aantal ontwikkeling

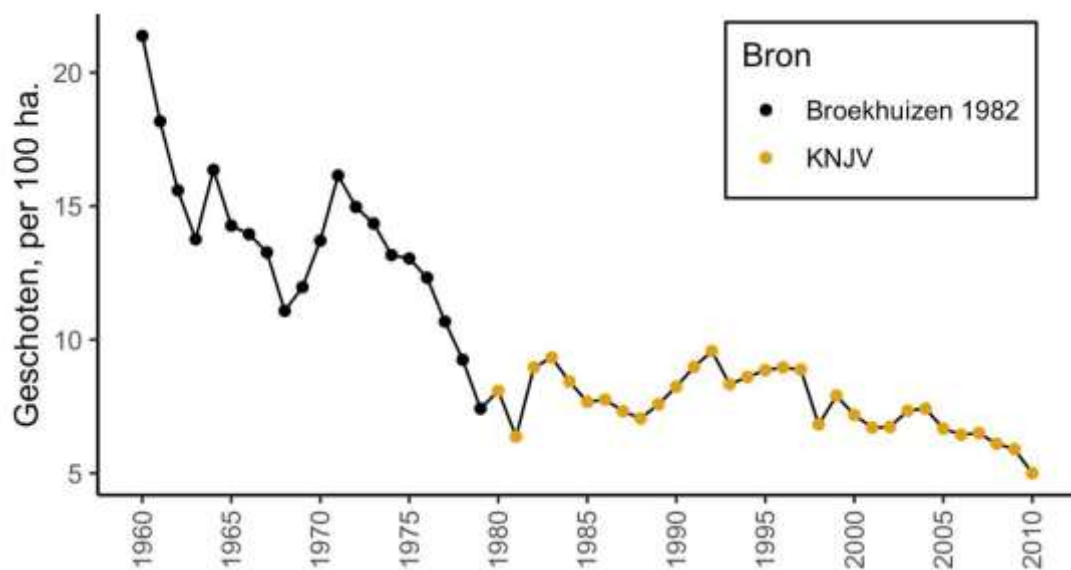
6.2.1 Nederland

Op het niveau van 10x10 km-hokken komt de haas overal in Nederland voor (figuur 6-1), hij komt echter niet of nauwelijks voor in de dicht bebouwde delen van steden en dorpen.

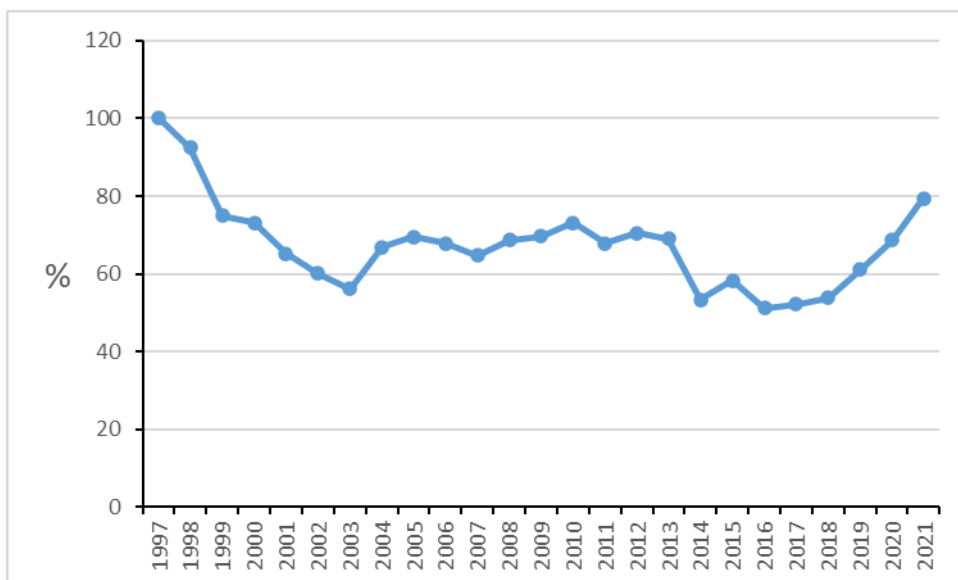
Figuur 6-1. De verspreiding van de haas over de Nederlandse 10x10 km-hokken 2016-2020 (ter Harmsel e.a. 2022)

Sinds 1960 is het aantal per 100 ha geschoten hazen in Nederland sterk gedaald (figuur 6-2). Bij de haas is de omvang van het afschot een goede indicator voor de stand (Schneider 1978, Tapper & Parsons 1984). Intensivering van de landbouw wordt als voornaamste oorzaak aangewezen voor de daling van de stand (Dekker & van Norren 2021). Meer frequente bewerking van de landbouwpercelen, met name vaker maaien, verkleint de overlevingskansen van jonge haasjes en een verminderd aanbod aan kruiden leidt tot een slechtere conditie van volwassen hazen. In een studie in Denemarken bleek niet alleen intensivering van de landbouw een probleem, maar ook toegenomen predatie door vossen (Schmidt e.a. 2004).

Figuur 6-2. Trend van aantal per 100 ha geschoten hazen in Nederland 1960-2010 (Dekker & van Norren 2021)

De trendcijfers van het Netwerk Ecologische Monitoring laten zien dat de aantallen van de haas in Nederland sinds 1997 verder zijn gedaald (figuur 6-3). De daling over de hele periode is 1,1% per jaar. De cijfers laten zien dat er een flinke daling was in de eerste jaren na 1997 en dat vanaf omstreeks 2002 stabilisatie optrad. Bij het NEM Meetnet BMPZ worden de tellingen uitgevoerd door vrijwilligers van Sovon Vogelonderzoek Nederland, die ook zoogdieren noteren wanneer ze die tegenkomen tijdens hun tellingen van broedvogels.³⁸

Figuur 6-3. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de hazenpopulatie in Nederland 1997-2021 (1997 op 100% gesteld) (bron: NEM BMPZ, Zoogdierverseniging en CBS)³⁹

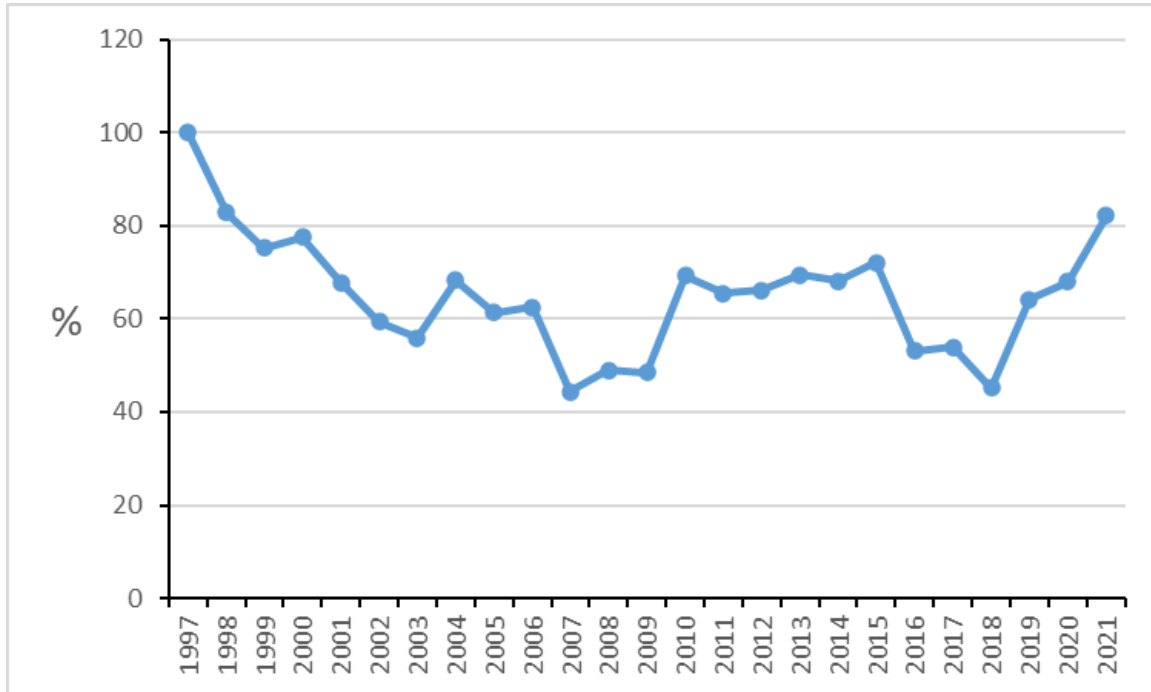
³⁸ <https://longreads.cbs.nl/meetprogrammas-flora-en-fauna-2021/meetprogrammas/> -> Landzoogdieren

³⁹ <https://www.clo.nl/indicatoren/nl1571-trend-van-zoogdieren>

6.2.2 Drenthe

De haas komt in alle Drentse 10x10 km-hokken voor (figuur 6-1).

Het CBS berekent op grond van de telcijfers van het Meetnet Ecologische Monitoring voor Drenthe sinds 1997 een daling van 0,8 % per jaar (figuur 6-4). Over de kortere termijn, sinds 2010, berekent het CBS een stabiele trend zonder significante aantalsverandering.

Figuur 6-4. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de hazenpopulatie in Drenthe (1997 op 100% gesteld) (bron: NEM BMPZ, Zoogdiervereniging en CBS)

Conclusie

De haas komt in Nederland en daarmee ook in Drenthe in elk 10x10 km-hok voor. Over de periode 1997 tot 2021 is sprake van een licht afnemende populatie hazen in Drenthe en in Nederland als geheel.

6.3 Staat van instandhouding

In artikel 3.22 van de Wet natuurbescherming is bepaald dat de jacht niet wordt geopend op een soort waarvan de staat van instandhouding in het geding is. In artikel 3.12 is bepaald dat de jacht wordt uitgevoerd conform het faunabeheerplan. Alhoewel de openstelling van de jacht een verantwoordelijkheid is van de minister voor Natuur en Stikstof, beoordelen wij in dit faunabeheerplan of de jacht op de haas in Drenthe van invloed is op de staat van instandhouding van de haas. Daartoe bepalen wij de staat van instandhouding van de haas in Drenthe (§ 6.3.1). Daarna beoordelen wij de invloed van de jacht hierop (§ 6.3.2). Zie voor de elementen en de criteria voor de staat van instandhouding § 2.1.6.

6.3.1 Beoordeling staat van instandhouding haas

De gunstige referentie voor de haas is de toestand in het jaar 1994.

Element 1: Populatie

Element 1 (populatiedynamische gegevens) wordt afgemeten aan omvang en aantaltrend van de populatie.

Ontwikkeling

Hier gaat het om de lange termijntrend van de populatie hazen in Nederland en in Drenthe. Het Netwerk Ecologische Monitoring heeft trendcijfers voor de haas vanaf 1997. In de periode 1997-2021 is de Nederlandse hazenpopulatie volgens deze cijfers significant afgenomen, met gemiddeld 1,1% per jaar. Op grond van afschotcijfers kan worden aangenomen dat de stand van de haas in de periode 1994-1997 stabiel was (Dekker & van Norren 2021). Dat betekent dat de afname in de periode 1994-2021 1,0% per jaar is geweest. De afname over de lange termijn is in Drenthe ongeveer even groot.

Toekomstperspectief

Op basis van de cijfers van het Netwerk Ecologische Monitoring beoordeelt het CBS de trend van het aantal hazen in Drenthe over de lange termijn (sinds 1997) als afnemend. Op de kortere termijn (sinds 2010) is de trend stabiel zonder significante aantalsverandering. De verwachting is niet dat in de komende twaalf jaar de ontwikkeling van de populatie als gunstig beoordeeld kan worden.

Conclusie populatie

Gezien het voorgaande beoordelen wij het element populatie voor Drenthe als ongunstig.

Element 2: Verspreiding

Bij verspreiding gaat het om het actuele verspreidingsgebied vergeleken met het verspreidingsgebied rond 1994. Volgens richtlijnen van de Europese Commissie dienen de Lidstaten de verspreiding per 10x10 km-hok te bepalen (DG Environment 2017b).

Ontwikkeling

In Nederland komen hazen in vrijwel alle 10x10 km-hokken voor en rond 1994 was dat ook zo (ter Harmsel e.a. 2022). De verspreiding is dus stabiel. Dat geldt ook voor Drenthe (figuur 6-1).

Toekomstperspectief

Wij verwachten dat de haas ook de komende twaalf in vrijwel alle 10x10 km-hokken voorkomen.

Conclusie verspreiding

Gezien het voorgaande beoordelen wij het element verspreiding voor Drenthe als gunstig.

Element 3: Leefgebied

Element 3 (in termen van de Wet natuurbescherming 'habitat') is het leefgebied, inclusief alle condities die een soort tijdens zijn levensloop en seizoenscyclus nodig heeft (DG Environment 2017).

Ontwikkeling

De haas komt in vele typen leefgebied voor, zoals in bossen, duinen, grasland en akkers. In Nederland is voldoende leefgebied om de populatie van de haas op lange termijn in stand te houden (zie ook Ter Harmsel e.a. 2022). Dat geldt ook voor Drenthe.

Toekomstperspectief

Gezien de in de komende twaalf jaar te verwachten ontwikkelingen in de agrarische gebieden, met name een lichte extensivering van het grondgebruik en aanleg van landschapselementen, zal het leefgebied van de haas beter worden. Ook het toekomstperspectief is dus gunstig, zowel op landelijk niveau als in Drenthe.

Conclusie leefgebied

Gezien het voorgaande beoordelen wij het element leefgebied voor Drenthe als gunstig.

Totaalbeoordeling

Voor Drenthe hebben wij twee elementen, inclusief hun toekomstperspectief, namelijk verspreiding en leefgebied beoordeeld als gunstig, maar het element populatie als ongunstig. Hierdoor is de totaalbeoordeling voor de staat van instandhouding van de haas in Drenthe ongunstig.

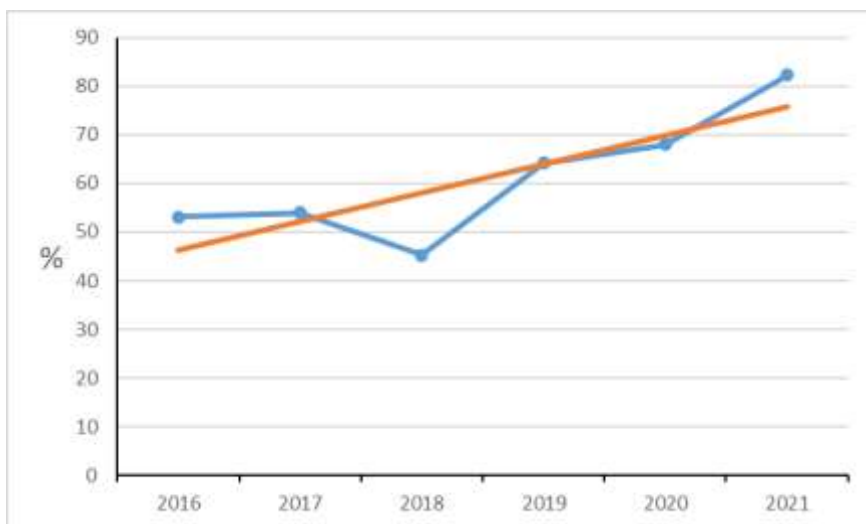
	Svl haas Drenthe
1) Populatie	Ongunstig
2) Verspreiding	Gunstig
3) Leefgebied	Gunstig
Totaal	Ongunstig

De staat van instandhouding in Drenthe is maatgevend voor de beoordeling van maatregelen, hier het uitvoeren van jacht.

6.3.2 Invloed jacht op staat van instandhouding

Jacht heeft geen negatief effect op omvang en kwaliteit van het leefgebied en ook niet op de verspreiding, in ieder geval niet op het niveau van 10x10 km-hokken, het niveau dat is voorgeschreven in de richtlijnen van de Europese Commissie (DG Environment 2017b). Daarom wordt hier alleen het effect op omvang en ontwikkeling van de populatie beschreven.

Sinds 2016 en daarmee tijdens de looptijd van het vorige Faunabeheerplan Wildsoorten (2017-2023) is de stand van de haas in Drenthe niet gedaald. Daaruit volgt dat de jacht geen effect heeft gehad op de stand (Klomp 1977).

Figuur 6-5. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de haas in Drenthe 2016-2021 (1997 op 100% gesteld) (bron: NEM BMPZ, Zoogdiervereniging en CBS). Blauw: geïndexeerd aantal. Oranje: lineaire trend.

De afgelopen jaren (2017-2021) zijn in Drenthe gemiddeld per jaar naar boven afgerond, 930 hazen gedood tijdens de jacht. Er zijn omstreeks 600.000 hazen in Nederland (van Norren e.a. 2020). De landoppervlakte van Drenthe is 8% van de landoppervlakte van Nederland. Volgens een gemodelleerde habitatsgeschiktheidskaart is de dichtheid van de haas in Drenthe ongeveer gelijk aan de helft van de dichtheid in Nederland als geheel (ter Harmsel e.a. 2022). Dit betekent dat er naar schatting 24.000 hazen in Drenthe zijn. Als niet meer dan een derde van de aanwezige hazen wordt geschoten heeft dit uiteindelijk geen invloed op de omvang van de populatie (Broekhuizen 1976).

De uitvoering van de jacht heeft geen invloed op de staat van instandhouding van de haas in Drenthe.

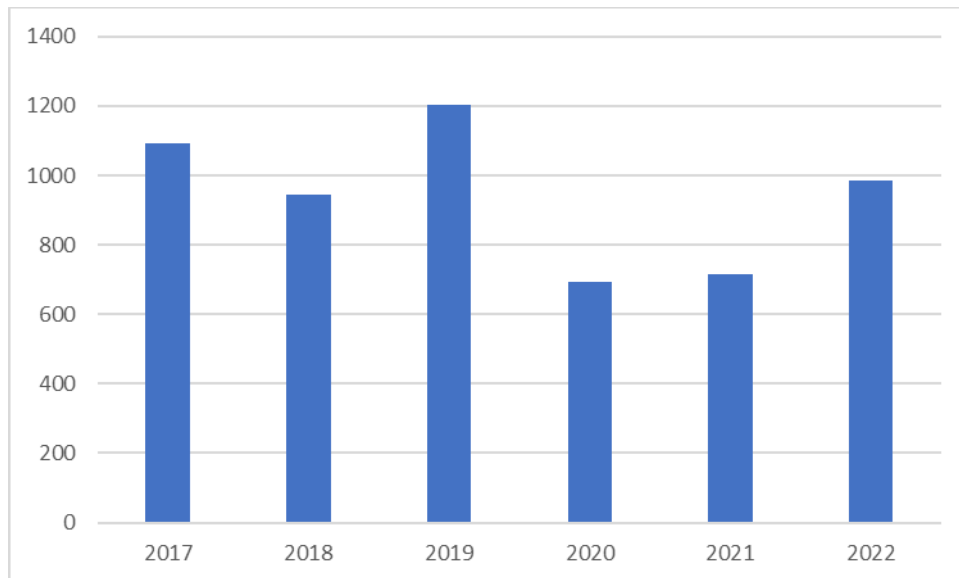
6.4 Jacht en overige middelen en maatregelen ter voorkoming van schade

De wet verplicht de jachthouder schade door wild uit zijn jachtveld te voorkomen zover dit mogelijk is door uitoefening van de jacht. Het verlagen van de stand bij schadegevoelige locaties tijdens de geopende jachtperiode is de basis van de schadebestrijding. Voor de haas is jacht over het algemeen voldoende om schade aan gewassen te voorkomen, mede omdat de soort plaatsgebonden is.

6.5 Uitgevoerd faunabeheer 2017-2022

De Minister van Natuur en Stikstof heeft op 14 april 2022 aangekondigd de jacht in seizoen 2022/2023 op de haas niet te openen in de provincies Groningen, Limburg en Utrecht vanwege de daar dalende populatietrend van de soort. De regeling is voor het seizoen 2022/23 definitief geworden na de publicatie in de Staatscourant op 28 juli 2022. Op 4 april 2023 kondigde de minister aan om ook in het jachtseizoen 2023/24 de jacht op de haas in de genoemde drie provincies niet te openen. In Drenthe is de jacht op de haas wel geopend.

In de beheerperiode van het voorgaande Faunabeheerplan Wildsoorten (2017-2023) zijn hazen in Drenthe alleen beheerd door middel van de jacht. Er zijn in die periode jaarlijks omstreeks 700 tot 1200 hazen geschoten (figuur 6-6).

Figuur 6-6. Trend van het in kader van de jacht gedode hazen in Drenthe

7 HOUTDUIF

Huidige status: beschermde soort (artikel 3.1 Wet natuurbescherming), maar landelijke vrijstelling voor schadebestrijding met het oog op het beperken van schade aan gewassen, vee, bossen, visserij, wateren, flora of fauna; wildsoort (artikel 3.20 tweede lid Wet natuurbescherming); wildsoort (artikel 3.20 tweede lid Wet natuurbescherming) met jachtseizoen 15 oktober – 31 januari.

Status per 1 januari 2024: artikel 11.37 Besluit activiteiten leefomgeving (beschermde soort), art. 11.43 Besluit activiteiten leefomgeving (landelijk vrijgestelde soort), art. 8.3, vierde lid Omgevingswet (wildsoort)

7.1 Soortbeschrijving

Kenmerken

De houtduif is een vrij grote vogel, met een lichaamslengte van 40 - 45 cm en een spanwijdte tot 70 - 75 cm. Het lichaam en de verhoudingsgewijs kleine kop zijn grijs (grijsblauw/grijsgroen) en de borst grijspaars. De buikzijde van de vogel verloopt qua kleur uiteindelijk naar achteren toe tot in het roomwit. Het is een goede, zeer wendbare vlieger die met hoge snelheid kan wegvliegen.

Kenmerkend zijn de witte vlekken aan de zijkant van de hals die doen denken aan een halsband (een jonge houtduif heeft deze nog niet), terwijl de bovenzijde van de vleugel ook een witte streep heeft die tijdens het vliegen goed zichtbaar is. Bij gesloten vleugels tonen de onderranden wit. De achterranden van de vleugels zijn in geopende stand donker, net als de achterrand van de staart. De houtduif heeft een korte gelige snavel en korte rossige poten. Een volwassen dier weegt meestal 500 – 550 gram. Het geluid is de meeste mensen wel bekend: “croo COO coo cu cu” en “croo-croo”.

Leefwijze en voortplanting

De houtduif is een vogel die een voorkeur heeft voor stedelijk gebied en halfopen agrarisch gebied. Alleen in een boomloos landschap kan het dier plaatselijk ontbreken en in grote bosgebieden is de stand van de houtduif laag (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018). De houtduif is tegenwoordig in stedelijk gebied één van de talrijkste broedvogels, terwijl de aantallen in het landelijk gebied al sinds de jaren zeventig dalen. Afname van de teelt van granen is hiervan een belangrijke oorzaak (Bijlsma e.a. 2001).

Het baltsgedrag begint al vroeg in het jaar en bestaat uit baltsvluchten, baltsroep en buigen van het mannetje naar het vrouwtje, waarbij hij zijn kleurenpracht toont. De broedtijd loopt van eind februari tot in november, waarbinnen meestal tweemaal, soms driemaal, een legsel wordt geproduceerd van twee eieren. Beide ouders broeden afwisselend zo'n 16 dagen en verzorgen aansluitend de jongen ook gezamenlijk. De jongen vliegen na ongeveer 29 dagen uit. Het broedsucces in de nazomer is aanzienlijk hoger dan bij vroege legsels, waarschijnlijk door de grotere beschikbaarheid aan voedsel rond de oogst van granen (Murton 1958, Bijlsma e.a. 2001, Alblas 2009).

Trek

Verreweg de meeste in Nederland broedende houtduiven blijven jaarrond in ons land. Houtduiven uit Scandinavië en Noord-Duitsland trekken in de herfst en het voorjaar door ons land of overwinteren hier (Speek & Speek 1984). De najaarstrek die over Nederland plaatsvindt in oktober en november, is massaler dan de voorjaarstrek in maart wanneer de houtduiven weer terugvliegen naar hun broedgebieden. In het voorjaar is de trek minder massaal omdat de trekbaan zich dan meer buiten ons land bevindt. Ieder najaar trekken naar schatting 4 tot 6 miljoen houtduiven over ons land, hoofdzakelijk in een smalle baan aan onze oostgrens, ten oosten van de lijn Oldenzaal-Eindhoven (LWVT & SOVON 2002).

Voedsel

Het voedsel van de houtduif bestaat uit eikels, beukennootjes, bessen, groene plantendelen en voor een zeer groot deel uit landbouwgewassen. Houtduiven in steden leven deels van voedselresten van de mens, met name brood (Schnerer 1980). Ongeveer een week worden de nestjongen uitsluitend gevoerd met zogenoemde duivenmelk, een vloeibare voeding uit de krop van de oudervogels. Daarna krijgen ze ook zaden en graan. Houtduiven met nestjongen in de stad maken lange foerageervluchten naar landbouwgebieden in de omgeving (Alblas 2009).

Het voedsel van de houtduif verschilt per jaargetijde. In een studiegebied in Ierland bleek dat houtduiven in de winter en het voorjaar vooral vruchten van bomen (beukennootjes), struiken (meidoornbessen) en klimop eten en daarnaast zaaizaad. In de zomer en de herfst eten ze vooral graan (Ó hUallacháin & Dunne 2013). In Wallonië was rond 1970 het verloop over het jaar enigszins vergelijkbaar: in het voorjaar vooral zaaizaad, in de zomer graan en in herfst en winter eikels en beukennootjes (Schnock & Seutin 1973).

Vijanden

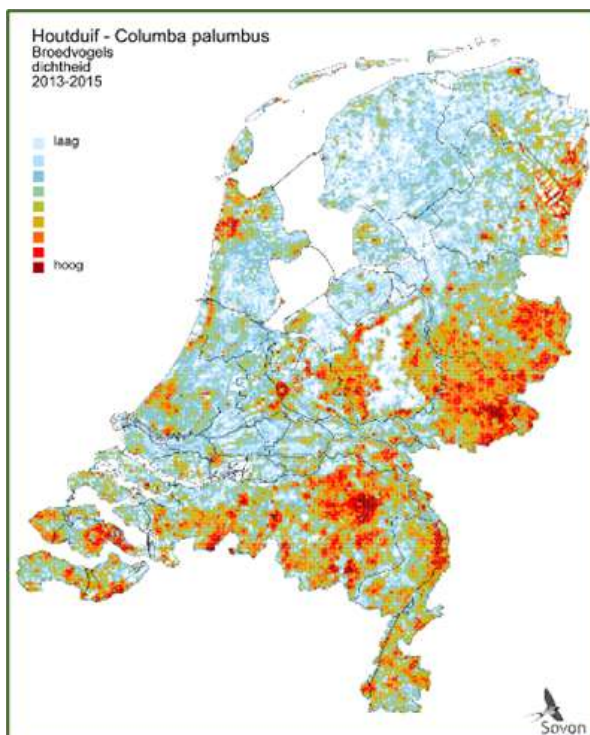
Predatoren van volwassen houtduiven zijn met name roofvogels en uilen als bosuil en oehoe. Eieren en nestjongen worden ook gepredeerd door kraaiachtigen, marterachtigen en eekhoorns. Broedsels mislukken voornamelijk in de ei-fase, vooral door predatie door kraaiachtigen (zwarte kraai, gaai en ekster) (Murton 1965, Bijlsma 1980).

7.2 Verspreiding en aantalsontwikkeling

7.2.1 Nederland

De houtduif is één van de meest algemeen voorkomende vogelsoorten in Nederland. De soort kent de hoogste dichtheden in halfopen agrarisch gebied in Zuidoost-Nederland en in stedelijk gebied door heel Nederland (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018). In de open agrarische gebieden van Friesland, Groningen, Noord-Holland en het Groene Hart en in uitgestrekte bossen, zoals de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug, zijn de dichtheden relatief laag (figuur 7-1). De verspreiding is in de afgelopen 50 jaar sterk veranderd, voornamelijk door veranderingen in de landbouw. De intensivering van de landbouw in de jaren vijftig leidde aanvankelijk tot een sterke toename in voedselaanbod en daarmee tot hogere aantallen houtduiven. Veranderingen in de graanteelt deden het voedselaanbod in de vorm van valgraan vervolgens echter weer afnemen. Deze veranderingen waren ploegen al vóór de winter, na de vervanging van de teelt van zomergranen door wintergranen, en efficiëntere oogstmethoden. De grootste afname van de houtduif werd echter veroorzaakt door de omschakeling van roggeteelt naar maisteelt op de zandgronden (Bijlsma e.a. 2001). Rond 1981 was het areaal rogge gedecimeerd. Er waren toen nog 422.000 broedpaar in Nederland (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2022).

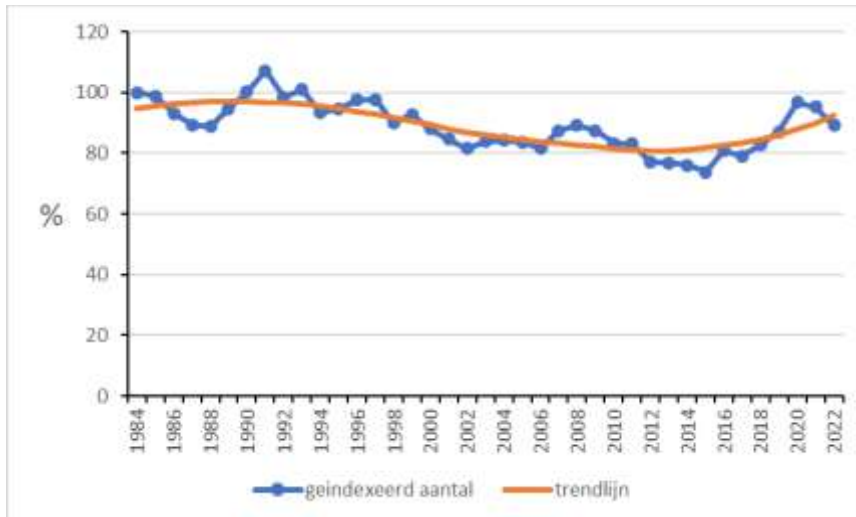
Gelijktijdig met de sterke afname van houtduiven in het agrarisch gebied namen de aantallen houtduiven in het stedelijk gebied echter juist toe (Bijlsma e.a. 2001). De Nederlandse broedpopulatie in de periode 2015-2020 wordt geschat op 411.000 broedparen (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2022).

Figuur 7-1. Relatieve dichtheid van de houtduif als broedvogel 2013-2015 (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018)

Landelijk vertoont de houtduif als broedvogel vanaf 1984 een kleine afname, met wel enig herstel in de laatste jaren (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2022) (figuur 7-2). Over de periode 1990-2022

was de jaarlijkse afname 0,5%. Over de korte termijn (2011-2022) is er sprake van een jaarlijkse toename van 1,9%.⁴⁰ De houtduif is een zaadeter en qua voedsel in belangrijke mate afhankelijk van de landbouw. De aantalsveranderingen, in elk geval in agrarisch gebied, kunnen dan ook grotendeels worden toegeschreven aan ontwikkelingen in de landbouw, vooral in de graanteelt.

Figuur 7-2. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de broedpopulatie van de houtduif in Nederland 1984-2022 (1984 op 100% gesteld) (bron: Sovon, website)

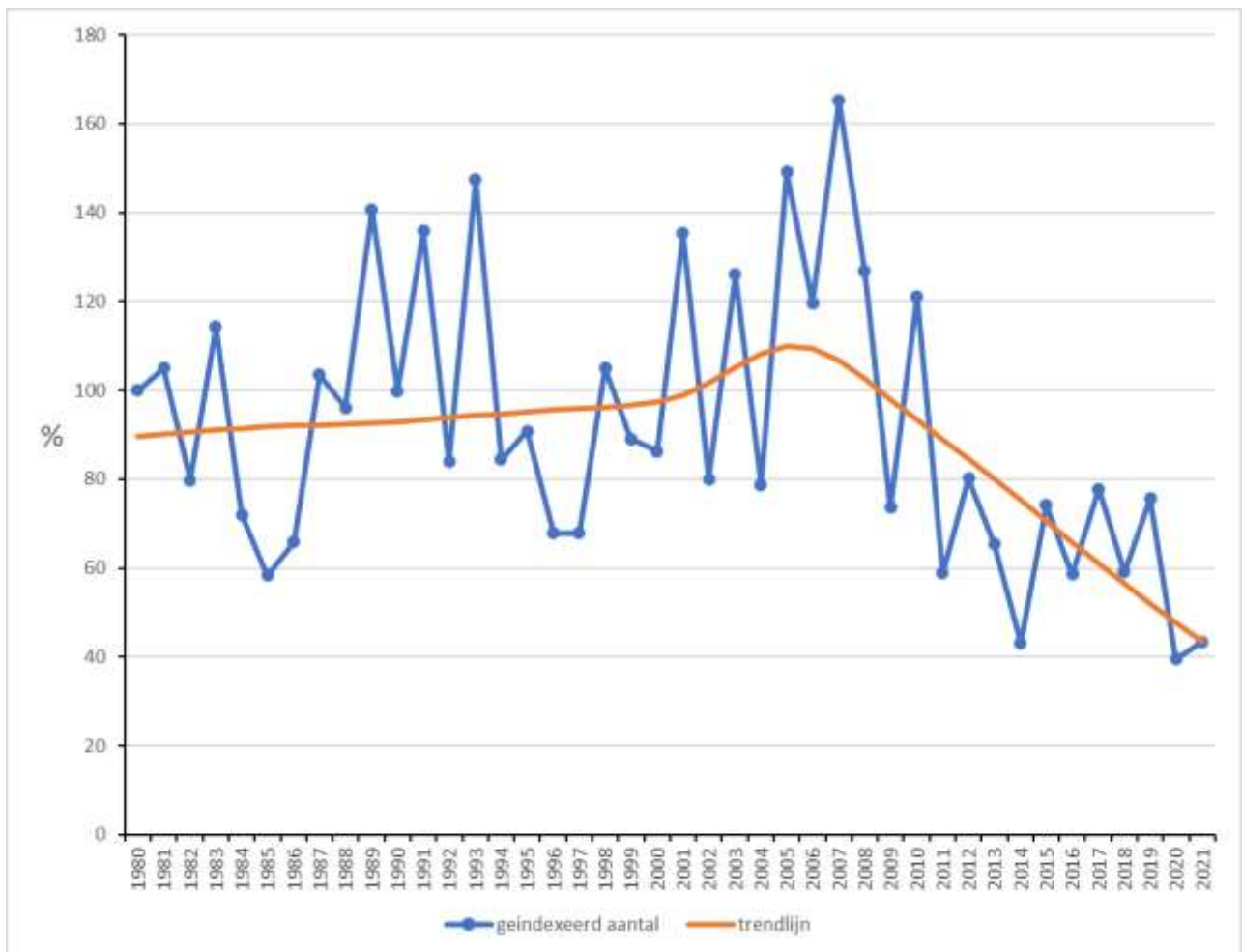
De houtduif neemt op de lange termijn vooral in agrarisch gebied in het noorden en westen van ons land af maar weet zich in stedelijk gebied goed te handhaven (Sovon Vogelonderzoek 2018, 2022). De soort is sinds de kolonisatie van Noordwest-Europese steden begin 19de eeuw, ook in Nederlandse steden toegenomen (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018). De cijfers van het Netwerk Ecologische Monitoring laten zien dat de toename in steden is gestopt. Volgens Tomiałojć (2021) is de toename in steden veroorzaakt door de relatief lage predatiedruk in de stad. In steden broedende houtduiven foerageren deels buiten de stad, in agrarisch gebied (Slater 2001, Alblas 2009, Schumm e.a. 2022). Doordat ze een flinke hoeveelheid voedsel voor de nestjongen kunnen meenemen in hun krop, kan foerageren ver van het nest lonend zijn. In de stad broedende houtduiven kunnen dus schade aanrichten in de wijde omgeving.

Als niet-broedvogel

Houtduiven zijn het hele jaar in Nederland aanwezig. In de winter wordt de Nederlandse populatie, die uit standvogels bestaat, aangevuld met Duitse en Scandinavische vogels (Speek & Speek 1984).⁴¹ De winteraantallen in Nederland kunnen sterk variëren tussen jaren en worden deels bepaald door de in de winter beschikbare hoeveelheid voedsel in ons land (eikels, beukennotjes en oogstresten). In het zuidoosten van het land kunnen in oktober en november soms tienduizenden houtduiven per dag voorbijtrekken. Het gaat daarbij om broedvogels uit Noord-Duitsland en Scandinavië die vooral in Frankrijk overwinteren. De voorjaars trek, met veel lagere aantallen vanwege een dan andere trekroute, verder ten oosten van ons land, vindt hoofdzakelijk in maart plaats (LWVT & SOVON 2002).

⁴⁰ <https://www.sovon.nl/indexen-en-aantallen> -> Broedvogels

⁴¹ <https://www.vogeltrekatlas.nl/soortzoek2.html?0-Houtduif-Overwinteraars>

Figuur 7-3. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de houtduif als niet-broedvogel in Nederland 1980-2021 (1980 op 100% gesteld) (bron: Sovon, website, tellingen in december)

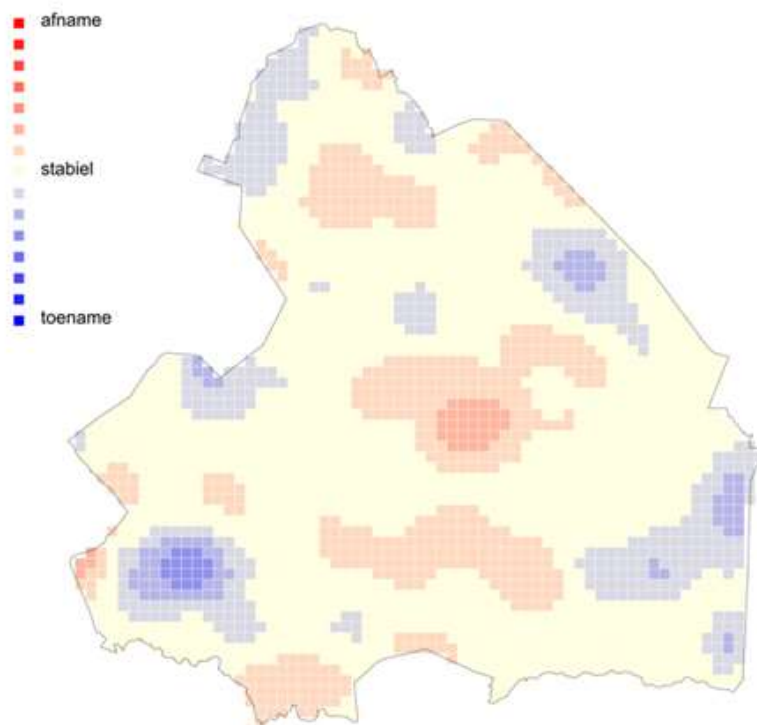
De landelijke trend in de winter laat een ander beeld zien dan de landelijke broedvogeltrend: stabiel of zelfs licht toenemend in de periode 1980-2005, maar daarna een sterke afname (figuur 7-3). Over de korte termijn (2011-2022) nam de houtduif in de winter jaarlijks af met 4,9%.⁴² Het aantal houtduiven dat in de herfst uit Zweden wegtrekt is sinds begin jaren tachtig verdrievoudigd (Kjellén 2019)⁴³, maar volgens Sovon Vogelonderzoek Nederland (2022) is Nederland door veranderingen in de landbouw in de winter tegenwoordig veel minder geschikt als overwinteringsgebied. Veel zaadetende vogels nemen de laatste decennia af door gebrek aan voedsel in de winter (Newton 2004, 2017, Bos 2013, de Jong e.a. 2022). Wintervoedselveldjes hebben een sterk positief effect op het aantal houtduiven (Stip e.a. 2013). Klimaatverandering, waardoor Scandinavische houtduiven tegenwoordig dichterbij hun broedgebieden overwinteren, kan ook een rol spelen.

⁴² <https://www.sovon.nl/indexen-en-aantallen -> Wintervogels>

⁴³ <https://www.falsterbofagelstation.se/strack/art-trend.php?art=RIDUV>

7.2.2 Drenthe

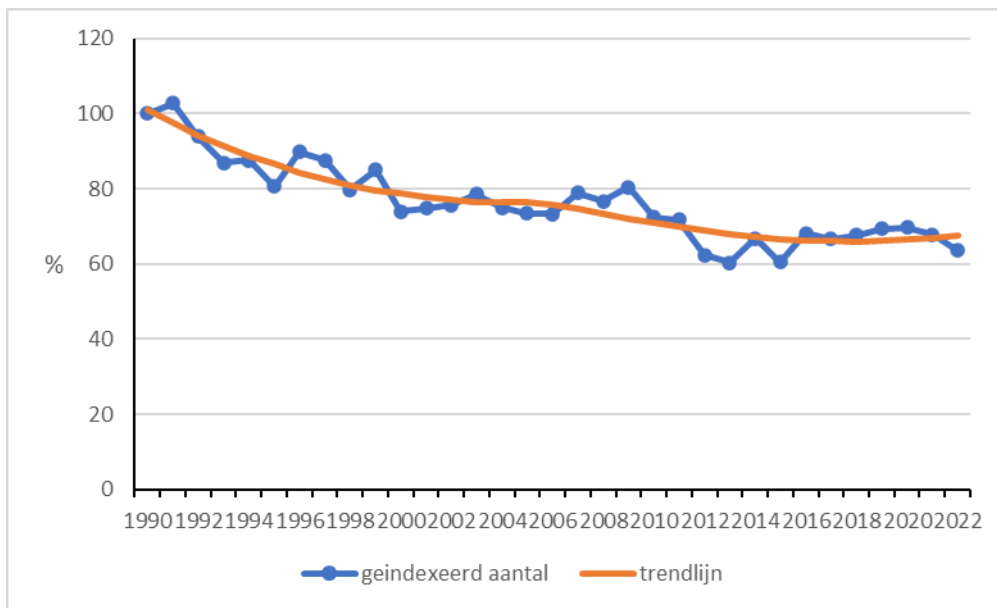
In Drenthe zijn tegenwoordig omstreeks 28.000 broedpaar houtduiven.⁴⁴ In Drenthe kent de houtduif de hoogste dichtheden in het oosten van de provincie (figuur 7-1). Inventarisaties in Zuidwest-Drenthe en Mensinge laten zien dat de houtduif in de jaren zeventig in Drenthe topaantallen bereikte (van den Brink e.a. 1996). Toen profiteerden ze nog van de graanoogst. In augustus-september, ten tijde van de oogst, was er toen een piek van broedende houtduiven. Halverwege de jaren tachtig kwam daarin een drastische verandering. De graanteelt was sterk verminderd en de overgebleven graanakkers werden direct na de oogst geploegd. Sinds 1990 is de houtduif als broedvogel jaarlijks met 1,2% afgenomen (figuur 7-5).⁴⁵ Aangezien de houtduif in de jaren tachtig naar schatting met 35% is afgenomen, is de afname van begin jaren tachtig tot nu groter dan 50%. Vooral in het centrum van de provincie namen de aantallen af (figuur 7-4). Over de korte termijn (2011-2022) is de houtduif in Drenthe als broedvogel stabiel, zonder significante aantalsverandering.⁴⁶

Figuur 7-4. Veranderingen in dichtheid van de houtduif als broedvogel in Drenthe tussen 1998-2000 en 2013-2015 (bron: Sovon, website)

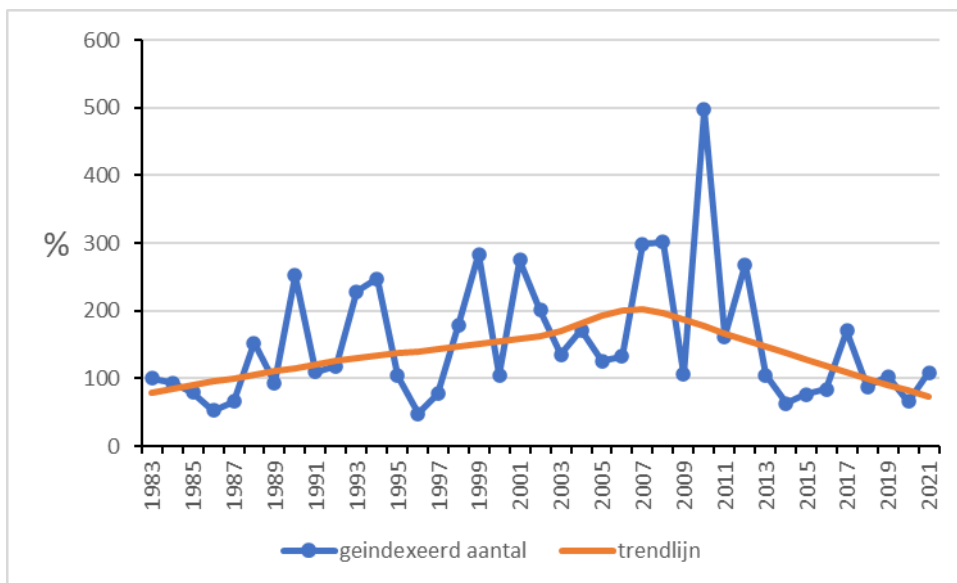
⁴⁵ <https://www.sovon.nl/indexen-en-aantallen> -> Broedvogels

⁴⁶ <https://www.sovon.nl/indexen-en-aantallen> -> Broedvogels

Figuur 7-5. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de broedpopulatie van de houtduif in Drenthe 1990-2022 (bron: Sovon, website)

In de winter zijn houtduiven meer gelijkmatig verdeeld over Drenthe dan in de broedtijd.

Figuur 7-6. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de houtduif als niet-broedvogel in Drenthe 1983-2021 (1983 op 100% gesteld) (bron: Sovon, website, PTT-tellingen in december)

Opmerkelijk is dat door een stijging tot omstreeks 2007 de lange termijn trend (sinds 1983) in de winter stabiel is, zonder significante aantalsverandering (figuur 7-6). Over de korte termijn (2011-2022) is er in Drenthe evenwel sprake van een afname in de winter van maar liefst jaarlijks 9,7%.⁴⁷

⁴⁷ <https://www.sovon.nl/indexen-en-aantallen> -> Wintervogels

7.3 Staat van instandhouding

De houtduif is jachtwild en landelijk vrijgesteld. In artikel 3.22 Wet natuurbescherming is bepaald dat de jacht niet wordt geopend op een soort waarvan de staat van instandhouding in het geding is. In artikel 3.3 vierde lid onder c is bepaald dat een vrijstelling van een beschermde vogelsoort niet kan worden verleend als de vrijgestelde maatregelen kunnen leiden tot verslechtering van de staat van instandhouding.

In artikel 3.12 eerste lid is bepaald dat de jacht wordt uitgevoerd conform het faunabeheerplan. Alhoewel de openstelling van de jacht een verantwoordelijkheid is van de minister van Natuur en Stikstof, beoordelen wij in dit faunabeheerplan of de jacht in Drenthe van invloed is op de staat van instandhouding van de houtduif. Daartoe bepalen wij de staat van instandhouding van de houtduif in Drenthe (§ 7.3.1). Daarna beoordelen wij de invloed van de jacht hierop (§ 7.3.2). Zie voor de elementen en de criteria voor de staat van instandhouding § 2.1.6.

7.3.1 Beoordeling staat van instandhouding houtduif

De gunstige referentie voor de houtduif is de toestand in het jaar 1981.

Het is gebruikelijk om de staat van instandhouding van een vogel apart te beoordelen als broedvogel én als niet-broedvogel (Ministerie van LNV 2006). Dit is zinvol als de broedvogelpopulatie en de niet-broedvogelpopulatie verschillen. Dat is bijvoorbeeld het geval als exemplaren van buiten naar het gebied trekken en daar overwinteren. In Drenthe was dat vroeger zeker het geval en wij nemen aan dat dit nog steeds zo is. Bij de beoordeling van het effect van de maatregelen kijken we naar broedvogels en niet-broedvogels.

Element 1: Populatie

Element 1 (populatie-dynamische gegevens) wordt afgemeten aan omvang en aantalstrend van de populatie.

Ontwikkeling

Van belang is hier de lange termijntrend van de populatie houtduiven in Drenthe. Trendtellingen in december (niet-broedvogel) sinds 1980 tonen een achteruitgang in Nederland van 0,9% per jaar en in Drenthe sinds 1983 een stabiele populatie. Als broedvogel is er sprake van ongeveer dezelfde afnemende trend over de lange termijn.

Toekomstperspectief

Sinds 2012 dalen in Nederland als geheel en in Drenthe de aantallen houtduiven als broedvogel en in december niet meer, maar de trend is niet zover omgebogen dat wij mogen verwachten dat binnen twaalf jaar het element populatie een gunstige beoordeling krijgt.

Conclusie populatie: gezien het voorgaande beoordelen wij het element populatie voor Drenthe als ongunstig.

Element 2: Verspreiding

Bij verspreiding gaat het om het actuele verspreidingsgebied van de houtduif vergeleken met het

verspreidingsgebied in 1981. Volgens richtlijnen van de Europese Commissie dienen de Lidstaten de verspreiding per 10x10 km-hok te bepalen (DG Environment 2017b).

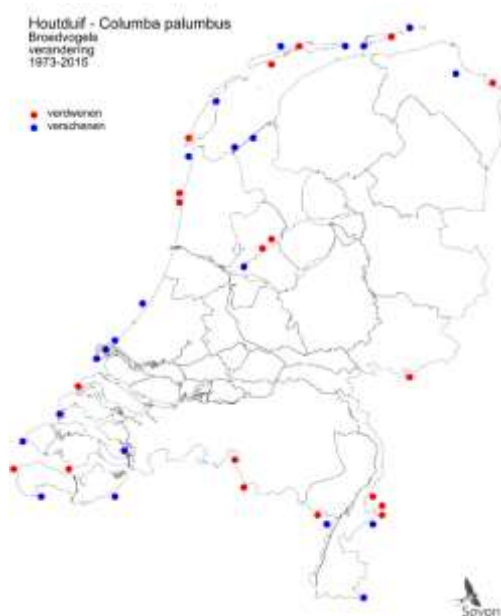
Ontwikkeling

Gezien de beschikbaarheid van landelijke vogelatlassen met kaarten op basis van 5x5 km-hokken uit de perioden 1973-1977 en 2013-2015 vergelijken wij de kaartbeelden van die twee periodes voor een benadering van de trend in verspreiding sinds 1981 (figuur 7-7). Het verdwijnen uit een blokje van vier (twee bij twee) 5x5 km-hokken zou betekenen dat de houtduif uit een 10x10 km-hok is verdwenen. Dit heeft zich niet voorgedaan. Dergelijke kaarten zijn alleen beschikbaar voor de houtduif als broedvogel.

Toekomstperspectief

Voor de komende twaalf jaar wordt geen verandering verwacht in de verspreiding van de houtduif op het niveau van 10x10 km-hokken.

Conclusie verspreiding: gezien het voorgaande beoordelen wij het element verspreiding voor Drenthe als gunstig.

Figuur 7-7. Overzichtskaart van de veranderingen in verspreiding van de houtduif tussen 1973-1977 en 2013-2015 (bron: Sovon, website)

Element 3: Leefgebied

Element 3 (in termen van de Wnb 'habitat') is het leefgebied, inclusief alle condities die een soort tijdens zijn levensloop en seizoenscyclus nodig heeft (DG Environment 2017b).

Ontwikkeling

Het voedselaanbod in de winter in het agrarische gebied is onvoldoende. Daardoor dalen de aantallen overwinterende houtduiven.

Toekomstperspectief

Naar verwachting zal het voedselaanbod voor overwinterende houtduiven in het agrarisch gebied de komende twaalf jaar niet verbeteren. Het toekomstperspectief voor Drenthe wordt beoordeeld als ongunstig.

Conclusie leefgebied: gezien het voorgaande beoordelen wij het element leefgebied voor Drenthe als ongunstig.

Totaalbeoordeling

Het element verspreiding is beoordeeld als gunstig, de elementen populatie en leefgebied zijn echter beoordeeld als ongunstig. Hierdoor is de totaalbeoordeling voor de staat van instandhouding van de houtduif in Drenthe ongunstig.

	SvI houtduif Drenthe
1) Populatie	ongunstig
2) Verspreiding	gunstig
3) Leefgebied	ongunstig
Totaal	ongunstig

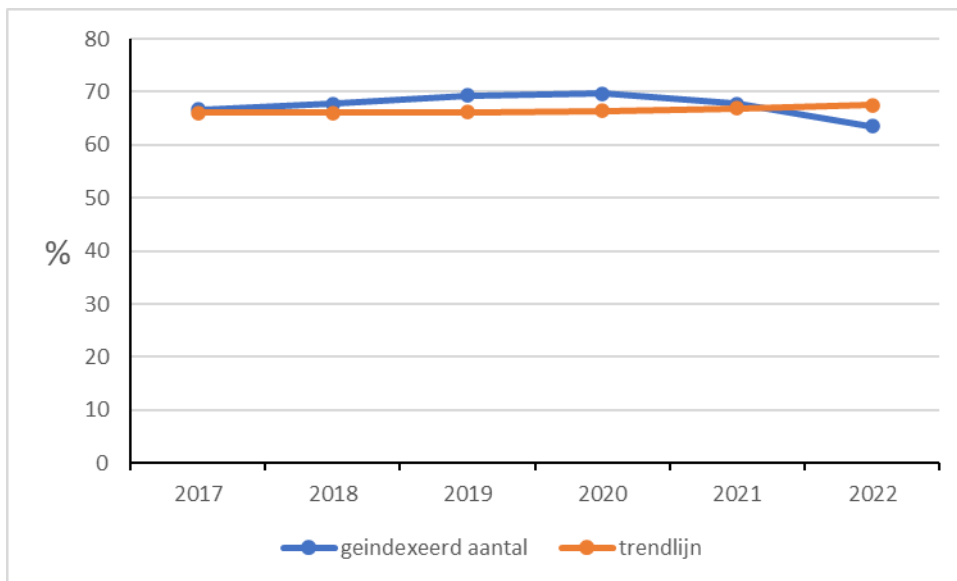
Eindconclusie:

De staat van instandhouding in Drenthe is maatgevend voor de beoordeling van maatregelen, hier het uitvoeren van jacht en schadebestrijding op basis van de vrijstelling. In Drenthe is de staat van instandhouding ongunstig.

7.3.2 Invloed jacht en overig faunabeheer op staat van instandhouding

Sinds 2011 en daarmee tijdens de looptijd van de vorige faunabeheerplannen Wildsoorten (2017-2023) en Landelijk vrijgestelde soorten (2020-2024), die door dit faunabeheerplan zijn gevolgd, zijn de aantallen houtduiven in Drenthe als broedvogel niet gedaald (figuur 7-5 en figuur 7-8).

Andere factoren dan de jacht zijn bepalend voor de stand van de houtduif, met name voedselgebrek in herfst en winter.

Figuur 7-8. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de broedpopulatie van de houtduif in Drenthe 2017-2022 (1990 op 100% gesteld) (bron: Sovon, website)

De uitvoering van de jacht heeft geen invloed op de staat van instandhouding van de houtduif in Drenthe.

7.4 Jacht, middelen en maatregelen

7.4.1 Jachtpraktijk houtduif

Houtduiven vliegen over grote afstanden van slaapplekken en broedlocaties naar percelen waar ze gaan foerageren. Op deze percelen wordt soms in groepen gefoerageerd wat ook kan voorkomen gedurende de broedtijd. Door mobiliteit en groepsvorming zeggen de aantallen bij een telling in een specifiek jachtveld weinig over het risico op schade in de komende tijd in dat jachtveld. Omvang en plaats van schade door houtduiven zijn moeilijk te voorspellen.

Zodra het risico op schade toeneemt moet de jager bij de bejaging van houtduiven veel in zijn veld zijn om vast te stellen hoe de duiven vliegen en waar in de percelen ze willen zijn. Vaak zijn dit open plekken of door de wind platgeslagen stukken gewas: hier vormen de vruchten van het gewas een gemakkelijk bereikbaar en geprefereerd voedsel voor de houtduiven. Op dergelijke locaties moet de jager proberen meer schade te voorkomen. Het beste kan dit vanuit een camouflage hut die de jager opstelt in de nabijheid van een foerageerplek.

Houtduiven worden bejaagd met hagelgeweren en in zeer beperkte mate met jachtvogels. Volgens de wet mogen havik en slechtvalk gebruikt worden als jachtvogels wanneer er op houtduif gejaagd wordt. Wanneer het om schadebestrijding gaat mag naast deze twee soorten tevens woestijnbuizerd als jachtvogel gebruikt worden. Houtduiven worden met het geweer bejaagd terwijl ze langs vliegen of terwijl ze aan komen vliegen op de plek waar ze willen gaan foerageren. Houtduiven vliegen vaak dezelfde trajecten naar het perceel waar ze gaan foerageren. De houtduif wordt vooral met lokkers op een vliegroute of invallend op de foerageerplek bejaagd. Als lokkers worden imitatiehoutduiven

of een dode houtduif gebruikt. De periode waarin aanvliegende houtduiven kunnen worden bejaagd is veelal kort: van ongeveer een half uur voor zonopkomst tot enkele uren daarna. Houtduiven vliegen naar percelen langs vliegroutes die ze kiezen op basis van hun gewoonten en op basis van het terrein met de daarin aanwezige landschappelijke elementen. De vogels vliegen over een dijk of hoge bomen heen, zakken, draaien vervolgens op hun eigen wijze op een perceel met voedsel af, draaien in de wind en landen. Dat landen kan wel eens op het deel van het perceel dreigen plaats te vinden waar de jager geen plek heeft om zichzelf onzichtbaar te maken. Voor een deel kan dit worden ondervangen door schuilplekken te creëren en te verplaatsen. Op zo'n moment kunnen lokmiddelen ervoor zorgen dat de invallende vogels dichterbij de plek zullen landen waar de jager dekking heeft gevonden. De wijze van indraaien en landen bepalen of een succesvol schot kan worden afgegeven. Een succesvol schot resulteert in dit geval in opbrengst: jacht; of in effectief verjagend afschot: schadebestrijding. Het gebruik van lokmiddelen is dus vooral bedoeld om op percelen die groter zijn dan de reikwijdte van het hagelgeweer toch de schade te kunnen bestrijden en zeker te zijn van een effectief schot. Na het eerste schot zullen de andere vogels doorstarten en wegvliegen zodat het afgeven van een tweede schot op een tweede vogel vaak al niet meer mogelijk of nodig is. Dit betekent dat per actie één houtduif geschoten zal worden. Omdat de wijze van aanvliegen van vogelgroepen veelal hetzelfde verloopt, is het aantal jagers dat effectief kan optreden beperkt, het opstellen van meer jagers heeft weinig nut. Het zijn bij een actie steeds dezelfde jagers die kansen krijgen, tenzij bijvoorbeeld de wind snel sterk draait.

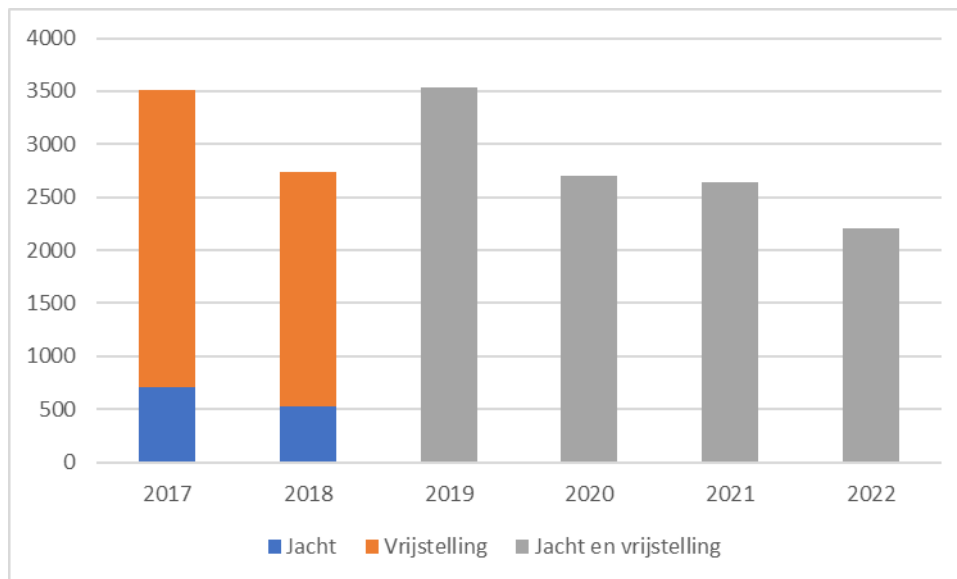
7.4.2 Middelen en maatregelen ter voorkoming van schade

De Wet natuurbescherming verplicht de jachthouder schade door wild uit zijn jachtveld te voorkomen zover dit mogelijk is door uitoefening van de jacht. Als preventieve maatregelen onvoldoende effectief zijn of niet redelijkerwijs verlangd kunnen worden, dan is het verlagen van de stand rond schadegevoelige locaties tijdens de geopende jachtperiode de basis van de schadebestrijding. Voor de houtduif, die vanwege de schadedreiging jaarrond kan worden bestreden op basis van de landelijke vrijstelling, is optreden buiten de geopende jachtperiode regelmatig nodig.

Vanwege de schade die houtduiven kunnen aanrichten aan gewassen, wordt ook in andere landen onderzoek gedaan naar schadepreventie. Uit Belgisch veldonderzoek (Huysentruyt e.a. 2015) blijkt dat schadepreventie met het geweer effectiever is als men op tijd het aantal houtduiven beperkt, met lokkers werkt en grondgebruikers en jagers goed met elkaar communiceren. In breed opgezet Engels onderzoek is het gebruik van preventieve maatregelen (vogelverschrikkers, gaskanonnen en lasers) en verjagend afschot onderzocht. Afhankelijk van de ligging van het perceel blijkt de combinatie van preventieve maatregelen en afschot in vele gevallen zeer effectief (Parrott 2018).

7.5 Uitgevoerd faunabeheer 2017-2022

In de periode 2017-2022, tijdens de looptijd van het voorgaande Faunabeheerplan Wildsoorten, zijn jaarlijks tussen de 2200 en 3600 houtduiven afgeschoten (figuur 7-9).

Figuur 7-9. Trend van het afschot van houtduiven in Drenthe. Noot: sinds 2019 zijn jacht en vrijstelling niet meer onderscheiden.

8 KONIJN

Huidige status: beschermde soort (Bijlage bij artikel 3.10 Wet natuurbescherming), maar landelijke vrijstelling voor schadebestrijding met het oog op het beperken van schade aan flora, fauna, gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden, wateren of andere vormen van eigendom en ter voorkoming van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes, of begraafplaatsen (artikel 3.1 vierde lid Regeling natuurbescherming); wildsoort (artikel 3.20 tweede lid Wet natuurbescherming); wildsoort (artikel 3.20 tweede lid Wet natuurbescherming) met jachtseizoen 15 augustus – 31 januari.

Status per 1 januari 2024: Artikel 11.54 Besluit activiteiten leefomgeving (beschermde soort), artikel 11.57 Besluit activiteiten leefomgeving, (landelijk vrijgestelde soort), art. 8.3, vierde lid Omgevingswet (wildsoort).

8.1 Soortbeschrijving

Kenmerken

Het konijn behoort tot de orde der haasachtigen. Vergeleken met de haas is het konijn kleiner met duidelijk kortere oren. De oren zijn korter dan de lengte van de kop en hebben een donkerbruin randje, maar geen zwarte uiteinden zoals bij de haas. De kop-romplengte is 35-45 cm, de oorlengte 6,5 – 7,5 cm, het gewicht 1,2 - 2,5 kg en de staartlengte 5 – 7 cm. De korte staart is zwart van boven en wit van onderen. Als het konijn vlucht, kijkt men meestal aan tegen de opgeklapte witte onderzijde van de staart. De lichaamskleur is grijsbruin, de nek is okerkleurig en de buikzijde is lichter, vaak blauwig-grijs. Het onderhaar van het konijn is grijs. Uiterlijk is er nauwelijks verschil tussen mannetjes en vrouwtjes (Kaetzke e.a. 2003).

Het konijn komt van nature voor in Zuidwest-Frankrijk, Spanje, Portugal en de kuststrook van Marokko en Algerije. Mogelijk is het konijn al in de Romeinse tijd verder door Europa verspreid (Long 2003). Vast staat dat het konijn vanaf de twaalfde eeuw vanuit Frankrijk in heel West-Europa werd

uitgezet. Meer recent werd het konijn ook verplaatst naar Zuid-Amerika, Australië, Nieuw-Zeeland en vele eilanden verspreid over de wereld. De oudste opgegraven botjes van konijnen in Nederland zijn gedateerd op rond het jaar 1260 (van Zalinge 2021).

Leefwijze en voortplanting

Konijnen zijn vooral actief in de nacht en de schemering. Ze leven bij voorkeur in droge, halfopen terreinen met zanderige grond waar ze makkelijk in kunnen graven. Ze blijven graag in de omgeving van het hol. Hoewel van het konijn het beeld bestaat dat ze altijd in een hol onder de grond leven, is dit maar ten dele waar.

Een burcht (een stelsel van hollen) van een groep konijnen kan zeer uitgebreid worden, met vele gangen en kamers, waaronder aparte met gras en haren beklede nestkamers waar de jongen worden geboren. De pijpen hebben in de burcht een doorsnee van zo'n 7,5 cm en de ingang is 10-15 cm breed. In een burcht leeft een konijnenpaar of een groep konijnen. Het territorium rond de burcht wordt gemarkeerd met geurklieren onder de kin van het konijn, urine en hopen keutels.

Een groep konijnen bestaat vaak uit 2-3 volwassen mannetjes en 3-4 volwassen vrouwtjes. Binnen de groep zijn twee rangordes: één tussen de vrouwtjes en één tussen de mannetjes. De in het voorjaar als eerste geboren jongen kunnen vaak nog in de burcht blijven, maar de later geboren jongen moeten als ze vijf maanden oud zijn de groep verlaten. Die vestigen zich meestal binnen 100 meter van de burcht waar ze geboren zijn. Soms vinden ze plek in een andere burcht met weinig of geen konijnen. Als dat niet lukt, dan leven ze tot het volgende voorjaar bovengronds (Drees e.a. 2007). Een konijn krijgt van maart tot en met juli twee of drie keer jongen met gemiddeld vijf jongen per worp. De eiwithoeveelheid in het voedsel lijkt te bepalen of een konijn tot voortplanting komt. De eisprong wordt door de paring in gang gezet, zodat vrijwel alle paringen zwangerschap tot gevolg hebben. De draagtijd is 28 tot 31 dagen. Een aantal zwangerschappen eindigt door resorptie: het lichaam van het vrouwtje breekt nog kleine embryo's af. Dit kan gebeuren door stress ten gevolge van conflicten met dominante vrouwtjes of door onvoldoende voedselkwaliteit. De jongen worden drie tot vier weken gezoogd, een keer per dag. Een ouder vrouwtje geniet het voorrecht een pijp met nestkamer te kunnen maken in het centrale deel van de burcht, de jonge vrouwtjes doen dit aan de rand van de burcht of zijn zelfs gedwongen om een aparte nestpijp te maken buiten de burcht, een zogenoemde wentel (Kaetzke e.a. 2003, Drees e.a. 2007).

Voedsel

Konijnen eten voornamelijk gras en kruiden en soms landbouwgewassen (Thompson & Worden 1956, Kaetzke e.a. 2003). Konijnen produceren eerst zachte keutels. Die keutels eten ze op zodat de onverteerde voedingsbestanddelen alsnog gebruikt kunnen worden. Deze zachte keutels worden in het hol geproduceerd, waarna de tweede ronde (harde) keutels buiten wordt gedeponeerd (Lockley 1964). Door hun aantallen en graasgedrag kunnen konijnen een belangrijke invloed uitoefenen op de vegetatieontwikkeling. De dieren kunnen in belangrijke mate de duinbegroeiing en de vegetatiestructuur op zandgronden beïnvloeden (Drees e.a. 2007).

Vijanden

Vele predatoren vormen een bedreiging voor het konijn. Konijnen worden veelal gepredeerd door vossen, marterachtigen en roofvogels. Veel konijnen sterven door verkeer en door koud en nat weer. Jonge konijnen in wentels (de aparte nestpijpen buiten een burcht) lopen een groot risico om uitgegraven te worden door vossen en dassen.

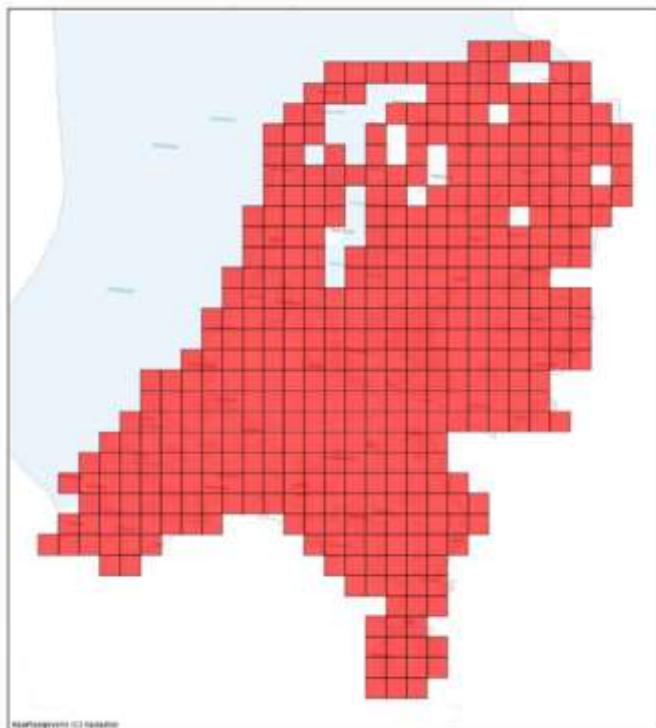
Ziekten

Virusziekten hebben een zware tol getrokken op de Nederlandse konijnenstand: sinds 1953 Myxomatose en sinds 1990 VHS (Viraal Haemorrhagisch Syndroom). Beide ziektes kunnen leiden tot het lokaal bijna geheel verdwijnen van konijnen. De populaties herstellen zich op termijn wel tot op zekere hoogte, maar niet tot de aantallen die oorspronkelijk aanwezig waren (Drees e.a. 2007).

8.2 Verspreiding en aantalsontwikkeling

8.2.1 Nederland

Tot 1970 waren konijnen vrijwel beperkt tot de hogere zandgronden en de duinen. Daarna verspreidde het konijn zich over bijna heel Nederland. Dit was mogelijk door verlaging van de grondwaterstand en door bouwprojecten waarbij grote zandlichamen werden aangelegd die konijnen kunnen gebruiken om een hol in te graven (Dekker & Drees 2016). Momenteel komt het konijn bijna overal in Nederland voor (figuur 8-1). Voornamelijk in het noorden van het land komen lokaal minder of geen konijnen voor.

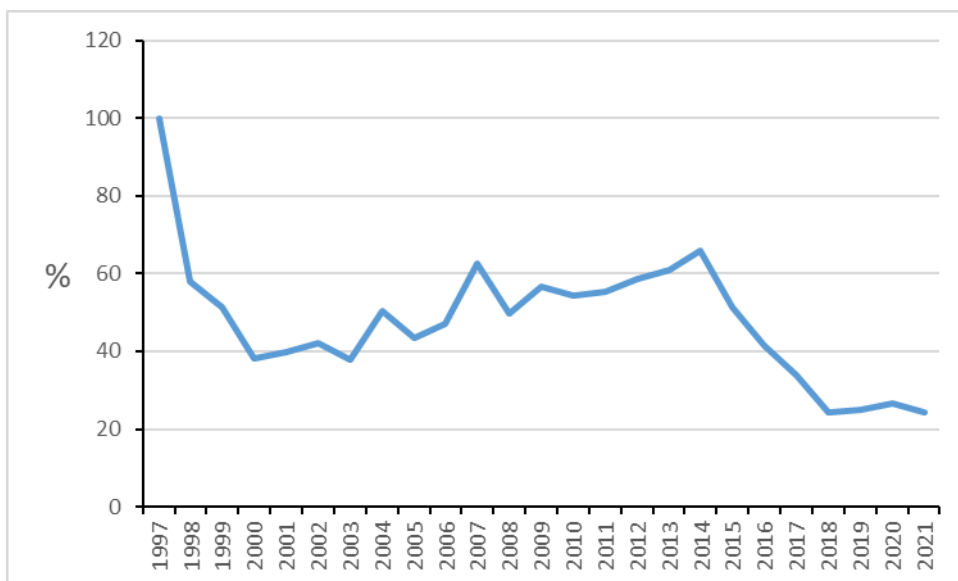
Figuur 8-1. De verspreiding van het konijn over de Nederlandse 10x10 km-hokken 2016-2020 (ter Harmsel e.a. 2022)

De populatiegrootte en gezondheid van konijnen wordt al bijna 70 jaar in hoge mate bepaald door twee virusziektes (Dekker & van Norren 2021). Tussen 1953 en 1957 verspreidde myxomatose zich door het land, waarna aanvankelijk nog maar ongeveer 5% van de konijnen resteerde. Aansluitend herstelde de deels resistent geworden populatie zich aanvankelijk weer uit tot een hoog niveau. Eind jaren tachtig bereikte het konijn zijn grootste verspreiding in ons land. Door de ziekte VHS verdween het konijn in de jaren negentig lokaal in het noorden van het land.

Een NEM project van de Zoogdiervereniging, in samenwerking met Sovon, levert trends van de populatieontwikkeling van konijnen: het NEM (Netwerk Ecologische Monitoring) deelprogramma

‘Dagactieve Zoogdieren’ (BMPZ). De tellingen worden uitgevoerd door vrijwilligers van Sovon Vogelonderzoek Nederland, die ook zoogdieren noteren in combinatie met het monitoren van broedvogels.⁴⁸

De landelijke trendcijfers van het NEM Meetprogramma BMPZ laten zien dat het konijn zich tot 2015 in Nederland in eerste instantie iets herstelde na het door VHS veroorzaakte dieptepunt rond 2003 (figuur 8-2). In 2015 trad echter een nieuwe variant van VHS (VHS-2) op, waardoor de stand opnieuw verminderde en zelfs een dieptepunt bereikte (IJzer e.a. 2016). Over de hele periode 1997-2021 nam het aantal konijnen af met omstreeks 50%. Voor de laatste 12 jaar (2010 – 2021) is de trend met een jaarlijkse afname van 9,4% per jaar zelfs sterk dalend.

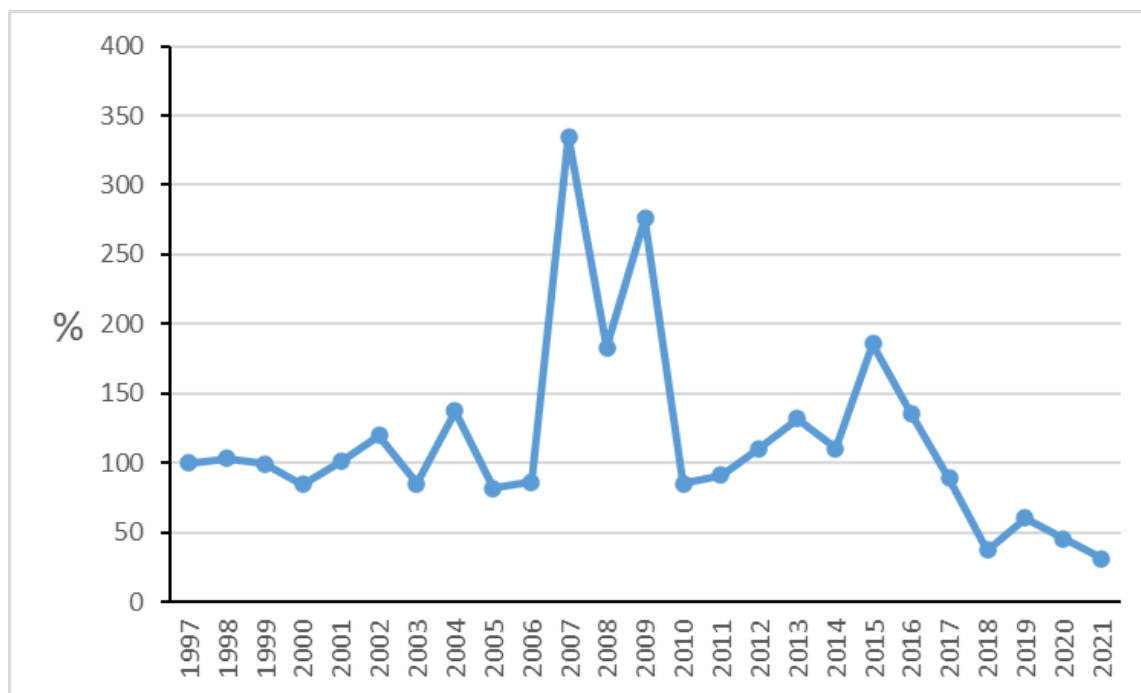

Figuur 8-2. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van het konijn in Nederland 1997-2021 (1997 op 100% gesteld) (bron: NEM BMPZ, Zoogdierverseniging en CBS)

8.2.2 Drenthe

Op het niveau van 10x10 km-hokken komt het konijn zo goed als overal in Drenthe voor (figuur 12-1). De trendcijfers van het NEM Meetprogramma BMPZ laten voor Drenthe in de periode 1997-2021 een afname van omstreeks 50% zien (figuur 8-3), vrijwel gelijk aan de afname in Nederland als geheel.

⁴⁸ <https://longreads.cbs.nl/meetprogrammas-flora-en-fauna-2021/meetprogrammas/> -> Landzoogdieren

Figuur 8-3. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van het konijn in Drenthe 1997-2021 (1997 op 100% gesteld) (bron: NEM BMPZ, Zoogdiervereniging en CBS)

Conclusie

Het konijn is landelijk en in Drenthe een algemeen voorkomende soort. De trend van het konijn in Nederland als geheel en in Drenthe is afnemend. Zowel in Nederland als geheel als in Drenthe is de trend over de kortere termijn van de laatste twaalf jaar sterk afnemend.

Volgens een berekening van Wageningen Environmental Research zijn er nu 38% minder konijnen in Nederland dan in 1994 (ter Harmsel e.a. 2022).

8.3 Staat van instandhouding

Het konijn is jachtwild en landelijk vrijgesteld. In artikel 3.22 van de Wet natuurbescherming is bepaald dat de jacht niet wordt geopend op een soort waarvan de staat van instandhouding in het geding is. In artikel 3.10 lid 2 in verbinding met artikel 3.8 lid 5 onder c is bepaald dat een vrijstelling van een uit nationaal oogpunt beschermde diersoort niet kan worden verleend als er afbreuk wordt gedaan aan het streven de populaties van de betrokken soort in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan.

In artikel 3.12 is bepaald dat de jacht wordt uitgevoerd conform het faunabeheerplan. Alhoewel de openstelling van de jacht een verantwoordelijkheid is van de minister voor Natuur en Stikstof, beoordelen wij in dit faunabeheerplan of het doden van konijnen in Drenthe in het kader van de jacht of schadebestrijding van invloed is op de staat van instandhouding van het konijn. Daartoe bepalen wij de staat van instandhouding van het konijn in Drenthe (§ 8.3.1). Daarna beoordelen wij de invloed van de jacht hierop (§ 8.3.2). Zie voor de elementen en de criteria voor de staat van instandhouding § 2.1.6.

8.3.1 Beoordeling staat van instandhouding konijn

De gunstige referentie voor het konijn is de toestand in het jaar 1994.

Element 1: Populatie

Element 1 (populatiodynamische gegevens) wordt afgemeten aan omvang en aantalstrend van de populatie.

Ontwikkeling

Hier gaat het om de lange termijntrend van de populatie konijnen in Nederland en in Drenthe. Het BMPZ-project van het Netwerk Ecologische Monitoring heeft trendcijfers voor het konijn vanaf 1997.⁴⁹ In de periode 1997-2020 is de Nederlandse konijnenpopulatie volgens deze cijfers significant afgenomen, met gemiddeld 2,5 % per jaar. Op grond van afschotcijfers kan worden aangenomen dat de stand van het konijn in de periode 1994-1997 ongeveer stabiel was (Dekker & van Norren 2022). Dat betekent dat de afname in de periode 1994-2020 2,2% per jaar is geweest. In Drenthe was de afname sinds 1997 ook 2,5% per jaar.

⁴⁹ Website Compendium voor de Leefomgeving, <https://www.clo.nl/indicatoren/nl1571-trend-van-zoogdieren>

Toekomstperspectief

De trendcijfers over de laatste jaren zijn flink dalend, zowel landelijk als in Drenthe. De verwachting is niet dat in de komende twaalf jaar de populatie zich zal herstellen naar het niveau van het begin van de jaren tachtig, vóór het uitbreken van de ziekte VHS.

Conclusie: het element populatie wordt voor Drenthe als ongunstig beoordeeld.

Element 2: Verspreiding

Bij verspreiding gaat het om het actuele verspreidingsgebied vergeleken met het verspreidingsgebied rond 1994. Volgens richtlijnen van de Europese Commissie dienen de Lidstaten de verspreiding per 10x10 km-hok te bepalen (DG Environment 2017b).

Ontwikkeling

In Nederland komen konijnen in vrijwel alle 10x10 km-hokken voor en rond 1994 was dat ook zo (ter Harmsel e.a. 2022). Dat geldt ook voor Drenthe (figuur 8-1). Daarmee is de verspreiding stabiel.

Toekomstperspectief

Naar verwachting zal ook de komende twaalf jaar het konijn in vrijwel alle 10x10 km-hokken voorkomen.

Conclusie verspreiding: gezien het voorgaande beoordelen wij het element verspreiding voor Drenthe als gunstig.

Element 3: Leefgebied

Element 3 (in termen van de Wnb 'habitat') is het leefgebied, inclusief alle condities die een soort tijdens zijn levensloop en seizoenscyclus nodig heeft (DG Environment 2017b).

Ontwikkeling

Het leefgebied van het konijn in Nederland is voldoende groot om de populatie op lange termijn in stand te houden (zie ook Ter Harmsel e.a. 2022). Dat geldt ook voor Drenthe.

Toekomstperspectief

Ontwikkelingen in het natuur- en landschapsbeheer in het agrarisch gebied zorgen voor enig optimisme voor het leefgebied van het konijn. De ontwikkelingen kunnen namelijk in de komende 12 jaar zorgen voor kwaliteitsverbeteringen van het leefgebied, zoals de aanleg van nieuwe natuur en recreatieve beplanting in de poldergebieden en verbetering van de droge dooradering in het agrarisch gebied (zie provinciaal Natuurbeheerplan 2023). Hierdoor wordt het toekomstperspectief voor het element leefgebied beoordeeld als gunstig, zowel in Nederland als in Drenthe.

Conclusie leefgebied: gezien het voorgaande beoordelen wij het element leefgebied voor Drenthe als gunstig.

Totaalbeoordeling

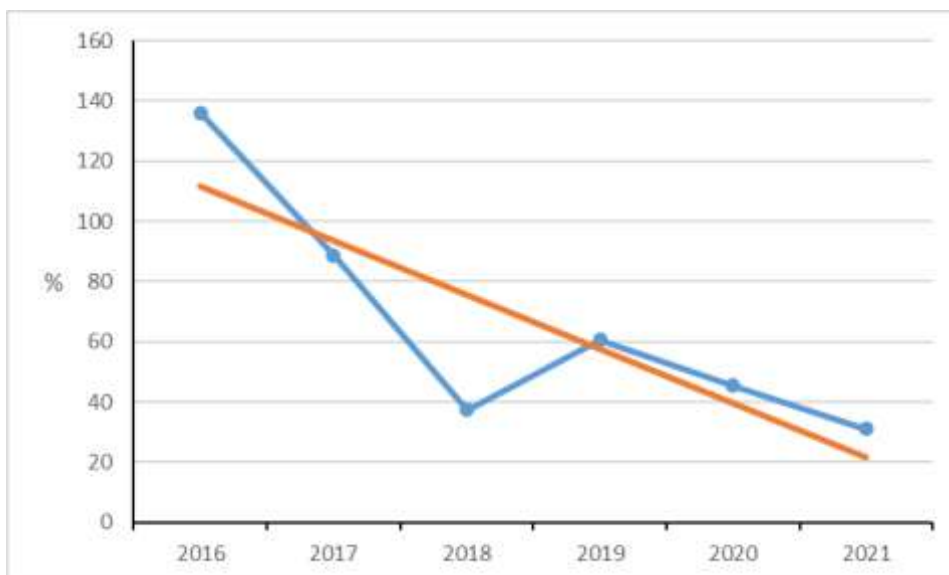
Voor Drenthe zijn de elementen verspreiding en leefgebied beoordeeld als gunstig, maar het element populatie als ongunstig. Hierdoor is de totaalbeoordeling voor de staat van instandhouding van het konijn in Drenthe ongunstig.

	Svl konijn Drenthe
1) Populatie	ongunstig
2) Verspreiding	gunstig
3) Leefgebied	gunstig
Totaal	ongunstig

De staat van instandhouding in Drenthe is maatgevend voor de beoordeling van maatregelen, hier het uitvoeren van jacht en schadebestrijding op basis van de vrijstelling.

8.3.2 Invloed jacht en schadebestrijding

De laatste jaren is het aantal konijnen in Drenthe verder afgenomen (figuur 8-4). De afname is geen gevolg van de jacht. Gemiddeld per jaar (2017-2021) zijn, naar boven afgerond, omstreeks 100 konijnen gedood in Drenthe. Er zijn 1 tot 3 miljoen konijnen in Nederland (ter Harmsel e.a. 2022). De landoppervlakte van Drenthe is 8% van de landoppervlakte van Nederland. Volgens een gemodelleerde habitatsgeschiktheidskaart is de dichtheid van het konijn in Drenthe ongeveer gelijk aan de dichtheid in Nederland als geheel (zie Ter Harmsel e.a. 2022). Dit leidt tot een geschatte Drentse populatie van minimaal 80.000 konijnen. Daarmee zou tijdens de looptijd van het vorige faunabeheerplan jaarlijks 0,1% van de konijnen zijn gedood. Het is ondenkbaar dat dit lage percentage een risico is voor de staat van instandhouding. De stand wordt bepaald door twee dodelijke ziektes: myxomatose en sinds 1990 vooral VHS.

Figuur 8-4. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van het konijn in Drenthe 2016-2021 (1997 op 100% gesteld) (bron: NEM BMPZ, Zoogdiervereniging en CBS). Blauw: geïndexeerd aantal. Oranje: lineaire trend.

De uitvoering van de jacht heeft geen invloed op de staat van instandhouding van het konijn in Drenthe.

8.4 Jacht, middelen en maatregelen

8.4.1 Jachtpraktijk konijnen

Konijnen worden met hagelgeweren bejaagd ‘voor de voet’ of op de burcht, of op de burcht met behulp van fretten. ‘Voor de voet’ houdt in dat een of enkele jagers rustig door het veld lopen. Bij fretteren wordt gebruik gemaakt van een fret in combinatie met geweren of buidels. Een buidel is een klein net dat geplaatst wordt in de uitgang van een konijnenhol. Alle uitgangen van een burcht worden dan afgesloten met een buidel. De fret wordt vervolgens in de burcht ingelaten om de konijnen op te jagen. Wanneer de konijnen uit de burcht komen raken ze gevangen in de buidels. Daarna zal met zorg voor dierenwelzijn het konijn gedood worden. Bij de combinatie met het geweer worden de naar buiten vluchtende konijnen geschoten. In beperkte mate worden konijnen bij fretteren gedood met jachtvogels. Zo werken in het havengebied van Rotterdam drie valkeniers met een havik, in combinatie met fretteren.

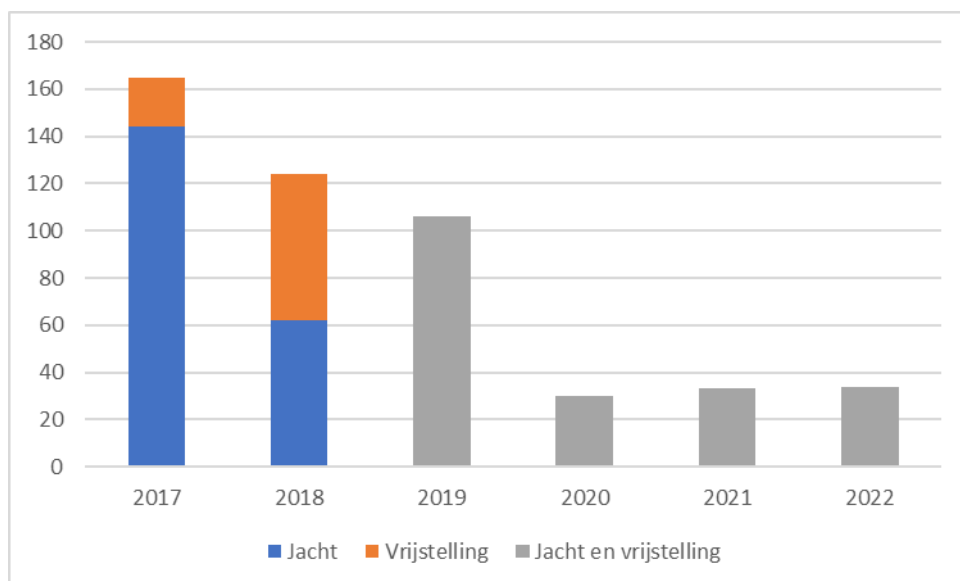
Omdat het konijn een nachttactief dier is, kunnen jagers konijnen het best ‘s nachts te tellen, met behulp van kunstlicht, nachtzichtapparatuur of warmtebeeld. Dit gebeurt ieder jaar. Het konijn is standvastig in zijn leefgebied, waardoor de uitkomsten van deze tellingen ook als betrouwbare bron gebruikt worden om een inschatting te maken van het risico van schade binnen het jachtveld. Daarnaast zullen de jagers zich inzetten voor het verbeteren van zijn jachtveld als leefgebied. Deze maatregelen stimuleren niet alleen bejaagbare soorten, ook andere plant- en diersoorten profiteren. Om het leefgebied van het konijn te verbeteren kan gekozen worden voor het aanplanten en beheren van struwelen en ruige overhoekjes.

8.4.2 Middelen en maatregelen ter voorkoming van schade

De Wet natuurbescherming verplicht de jachthouder schade door wild te voorkomen zover dit mogelijk is door uitoefening van de jacht. Het verlagen van de stand rond schadegevoelige locaties tijdens de geopende jachtperiode is de basis van de schadebestrijding. Voor het sterk plaatsgebonden konijn is jacht over het algemeen voldoende om schade aan gewassen te voorkomen. Incidenteel is optreden buiten de geopende jachtperiode nodig om schade en risico's te voorkomen. Dat kan op basis van de landelijke vrijstelling.

8.5 Uitgevoerd faunabeheer en schadebestrijding 2017-2022

In de beheerperiode 2017-2022 van het voorgaande Faunabeheerplan Wildsoorten zijn konijnen in Drenthe beheerd door middel van de jacht en op basis van de landelijke vrijstelling. Jaarlijks zijn slechts 30 tot ruim 160 konijnen gedood en het aantal gedode konijnen is steeds minder geworden (figuur 8-5). De Minister van Natuur en Stikstof heeft op 14 april 2022 aangekondigd de jacht op het konijn in het jachtseizoen 2022/2023 niet te openen vanwege de dalende populatietrend. De regeling is voor het seizoen 2022/23 definitief geworden na de publicatie in de Staatscourant op 28 juli 2022. Op 4 april 2023 kondigde de minister aan om ook in het jachtseizoen 2023/24 de jacht op het konijn niet te openen.

Figuur 8-5. Trend van het afschot van konijnen in Drenthe. Noot: sinds 2019 zijn jacht en vrijstelling niet meer onderscheiden.

9 WILDE EEND

Huidige status: beschermde soort (artikel 3.1 Wet natuurbescherming), wildsoort (artikel 3.20 tweede lid Wet natuurbescherming) met jachtseizoen 15 augustus – 31 januari.

Status per 1 januari 2024: Artikel 11.37 Besluit activiteiten leefomgeving (beschermde soort), artikel 8.3, vierde lid, van de Omgevingswet (wildsoort)

9.1 Soortomschrijving

Kenmerken

De wilde eend is qua verspreiding één van de meest voorkomende Nederlandse broedvogels. Het is een zwemeend of grondeleend, die met zijn snavel onder water voedsel uitfiltert. Het mannetje, de woerd, heeft vele kleuren: een glanzend groene kop, een witte ring om de nek, bruine borst, grijsachtige flanken en rug en een overwegend witte staart met zwarte, opgekrulde middelste staartveren. De woerd heeft een gelige snavel. Het vrouwtje heeft een gevlekt bruine dekkingskleur, de snavel is groenig van kleur. Beide geslachten hebben aan de achterzijde van de vleugel een donkerblauw veld (de spiegel), met witte zomen afgezet. In de vlucht (met korte slag en fluitend geluid) zijn deze witte zomen goed zichtbaar. De poten zijn oranje. De woerd is iets zwaarder dan het vrouwtje, beide wegen gemiddeld iets meer dan een kilo. De lichaamslengte is 50-65 cm, de spanwijdte is 75-100 cm. Het bekende kwaken wordt door het vrouwtje geproduceerd. Het mannetje maakt onopvallende geluiden, heeft soms een raspende roep en fluit tijdens de balts.

Leefwijze en voortplanting

Hoewel wilde eenden overal in Nederland voorkomen, zijn de grootste aantallen te vinden in de waterrijke streken van ons land. De voorkeur gaat uit naar voedselrijk stilstaand of langzaam stromend ondiep zoet water, met begroeiing langs de waterkant. Poldersloten, plassen en meren passen in dit beeld, echter de wilde eend komt ook voor langs rivieren en langs brak en zout water (ondiep en met dekking). De paarvorming begint al in de winter. Na de vorming van het paar, trekken ze samen op tot in de broedtijd. Alleen het vrouwtje broedt. De eerste een tot twee weken van de broedtijd waakt de woerd in de buurt van het nest. Daarna laat de woerd het vrouwtje alleen. Het vrouwtje maakt het nest: een ondiepe holte bekleed met gras, mos, veertjes, en dergelijke. Meestal bevindt het nest zich op de oever, maar een eendenest wordt ook wel aangetroffen in een knotwilg, of nog hoger in oude kraaien- of eksternesten. Ook in holle ruimtes zoals in een eendenkorf kunnen nesten van eenden worden aangetroffen. Een eendenkorf is een kunstmatige nestgelegenheid. In Nederland leggen wilde eenden hun eerste ei gemiddeld op 13 april (Scheckerman e.a. 2016). De wilde eend heeft één legsel per jaar. Het legsel omvat veelal 7 tot 11 eieren, die 24-32 dagen worden bebroed (Bauer & Glutz von Blotzheim 1968). Jonge eenden blijven hooguit één dag in het nest en kunnen na omstreeks 54 dagen vliegen. De overlevingskansen van eendenkuikens verschilt per jaar: in 2017 was de overlevingskans omstreeks 17%, in 2018 34% (Kleyheeg 2019).

In juni ruien de woerden hun grote vleugelveren allemaal tegelijk en ze kunnen dan enkele weken niet vliegen. In die tijd hebben ze een opvallend kleed, het zogenoemde eclipskleed. Vrouwtjes met jongen gaan later in vleugelrui, vooral in juli en augustus.

In najaar en winter leven eenden vaak in groepen, soms met een omvang van honderden tot duizend exemplaren en meer.

Trek

De meeste in Nederland broedende wilde eenden blijven jaarrond in ons land (Speek & Speek 1984). Wilde eenden die broeden in een groot gebied rond de Oostzee, tot diep in Europees Rusland, overwinteren in Nederland.⁵⁰

Voedsel

Het grootste deel van het jaar is het voedsel vooral plantaardig, met name zaden en knoppen van een breed scala aan plantensoorten. In het late voorjaar en in de zomer is ook dierlijk voedsel belangrijk. Dat geldt in hoge mate voor de kuikens in hun eerste weken, maar tot op zekere hoogte ook voor de volwassen vogels. Met name in het najaar trekken eenden op diverse landbouwgewassen, met name graan. Op agrarische percelen foerageren ze meestal 's nachts, om 's morgens weer naar hun rustplaatsen op het water terug te gaan.

Vijanden

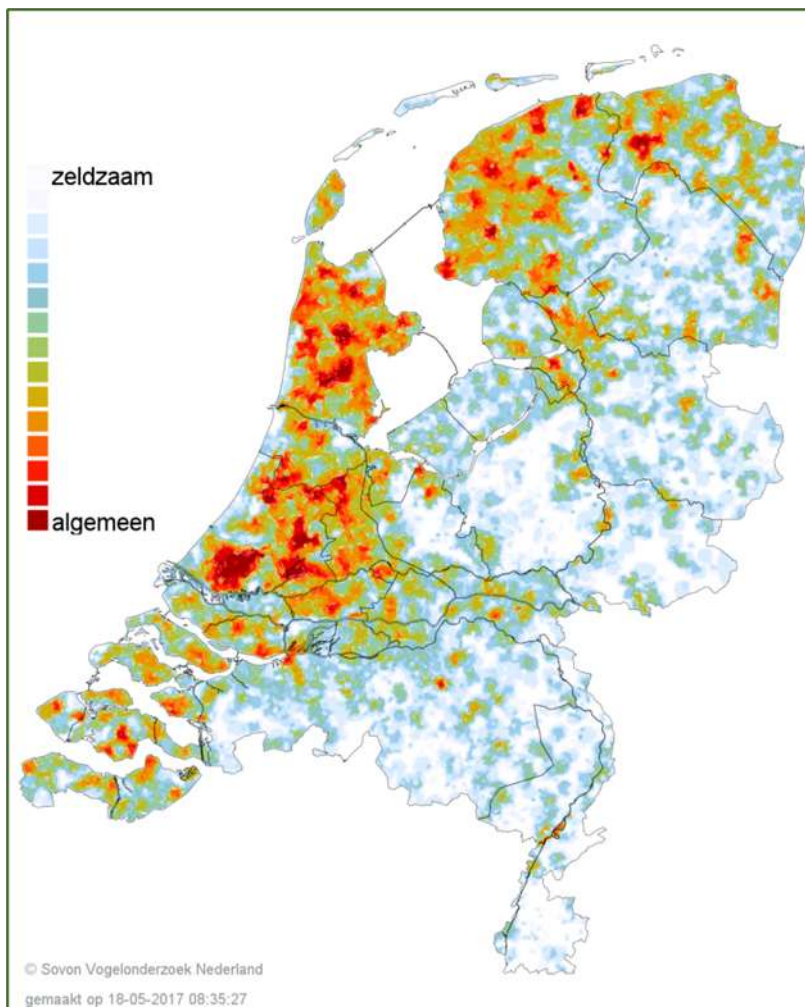
Wilde eenden en hun kuikens worden gepredeerd door grote roofvissen, met name snoeken en Europese meervallen, en door roofvogels, blauwe reigers, meeuwen, ooievaars en vossen. Legsels worden vooral gepredeerd door vossen en marterachtigen.

9.2 Verspreiding en aantalsontwikkeling

9.2.1 Nederland

De wilde eend is in Nederland een broedvogel met een zeer ruime verspreiding. De hoogste aantallen zijn dan aanwezig in het westen en noorden van ons land, met concentraties in de veenweidegebieden en laagveenmoerassen in Laag-Nederland (figuur 9-1). Daarnaast zijn de dichtheden redelijk hoog in moeras- en landbouwgebieden op kleigrond, zoals in het Deltagebied en het rivierengebied. In Hoog-Nederland komen wilde eenden vooral voor in veengebieden en beekdalen. De landelijke populatieomvang is voor de periode 2015-2020 geschat op 230.000 broedparen (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2022).

⁵⁰ <https://www.vogeltrekatlas.nl/soortzoek2.html?-0-Wilde%20eend-Overwinteraars>

Figuur 9-1. Relatieve dichtheid van de wilde eend in de broedperiode 2013-2015 (bron: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018)

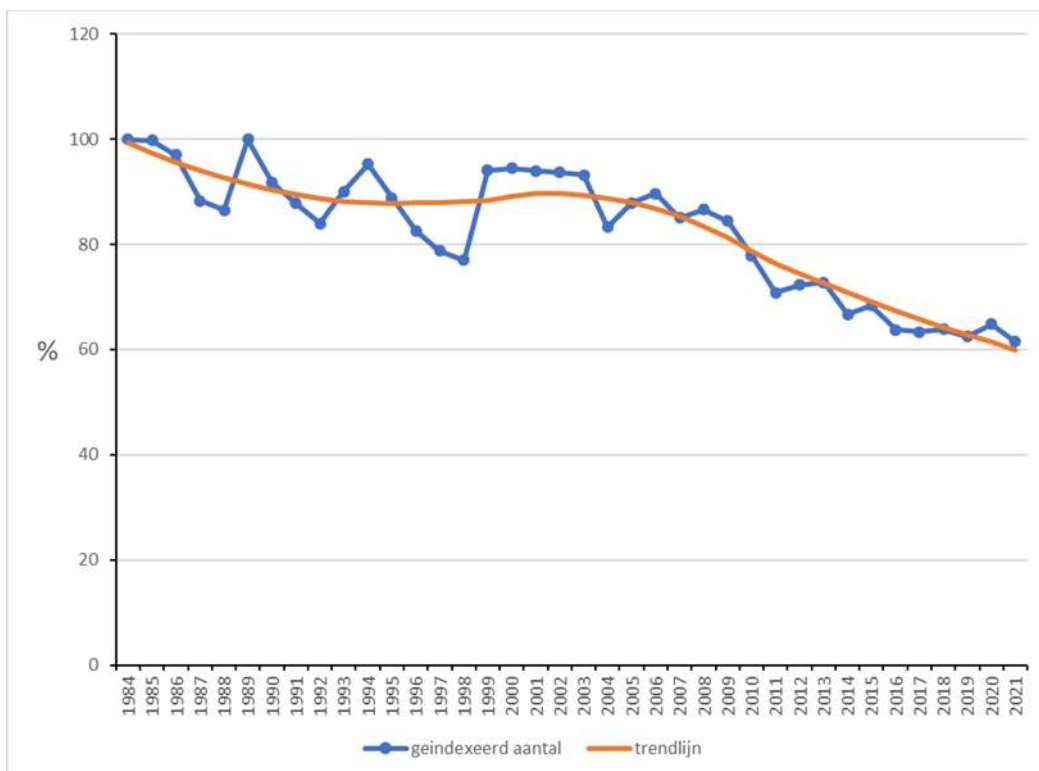
Het aantal in Nederland broedende wilde eenden nam toe in de jaren zeventig en bereikte een piek in het begin van de jaren tachtig (figuur 9-2). Daarna namen de aantallen met gemiddeld circa 0,9% per jaar af. Tussen 1984 en 2020 is de broedpopulatie met bijna 40% afgenomen (figuur 9-3). Vermoedelijk speelt de overleving van jonge vogels in de kritieke eerste maanden van hun leven een cruciale rol (Wiegers e.a. 2022). Hierbij kunnen verschillende factoren meespelen, waaronder voedselgebrek (bijvoorbeeld door intensieve landbouw) en toegenomen predatie (Scheckerman e.a. 2016, Kleyheeg 2019).

In een bureaustudie in opdracht van BIJ12 en het Ministerie van Economische Zaken naar aanleiding van de afname van de broedpopulatie van de wilde eend, is door Sovon aannemelijk gemaakt dat deze afname niet wordt veroorzaakt door de jacht (van den Bremer e.a. 2015, Scheckerman e.a. 2016). De analyse van ringgegevens laat zien dat de overleving van volgroeide wilde eenden hoog en stabiel is (Wiegers e.a. 2022). De jachtdruk kan niet de oorzaak zijn van de afname van de populatie. De overleving van kuikens in de periode 2003-2020 wordt geschat op 18% en is daarmee te laag voor een stabiele populatie. In de jaren vijftig was de overleving van kuikens 50% (Wiegers e.a. 2022). De problemen in de kuikenfase hangen wellicht samen met verminderd voedselaanbod of een toegenomen predatiedruk (van den Bremer e.a. 2015). Er zijn geen cijfers over de predatiedruk op kuikens. Bij een veldstudie in Engeland bleek het aantal uit het water komende insecten, met name muggen, een positieve invloed te hebben op de overleving van kuikens van wilde eenden (Robinson

e.a. 2003). In Nederland wordt de ongewervelde fauna van wateren negatief beïnvloed door neonicotinoiden (van Dijk e.a. 2013). Ouweneel (2021) wijst in zijn monografie over de wilde eend ook op het mogelijke verband tussen neonicotinoiden en de achteruitgang. Mogelijk zit in het voedselaanbod voor kuikens de oorzaak van de afname van de wilde eend in Nederland, misschien recent versterkt door afname van het nestsucces.

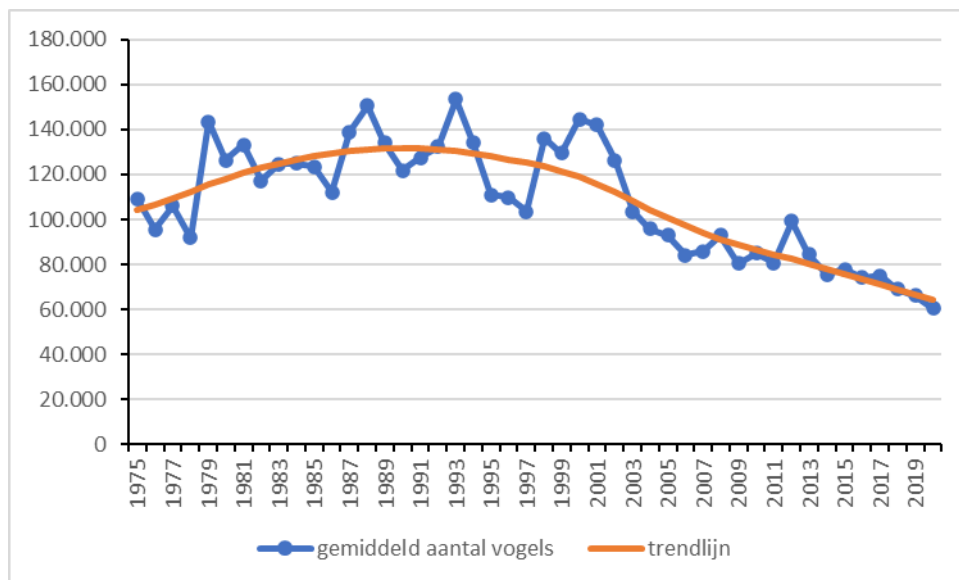

Figuur 9-2. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de broedpopulatie van de wilde eend in Nederland 1970-2014 (1990 op 100% gesteld) (van den Bremer e.a. 2015)

Figuur 9-3. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de broedpopulatie van de wilde eend in Nederland 1984-2022 (1984 op 100% gesteld) (bron: Sovon, website)

De wilde eend komt ook in de winter in heel Nederland voor, met lagere dichtheden in de hogere delen van het land en de grootste concentraties in West- en Noord-Nederland en langs de grote rivieren. De aantallen zijn dan het hoogst in dezelfde regio's als in broedtijd, maar binnen die regio's verblijven ze veel meer op grote open wateren. Verreweg de meeste in Nederland broedende wilde eenden blijven het hele jaar in Nederland. Een deel van de broedvogels van regio's rond de Oostzee overwintert in ons land. De aantalsontwikkeling van de wilde eend als niet-broedvogel komt overeen met de trend als broedvogel (figuur 9-4).

Figuur 9-4. Aantalsontwikkeling van de wilde eend (maandgemiddelde per telseizoen) in Nederland in de monitoringgebieden van het Meetnet Watervogels 1975-2020 (bron: Sovon, website)

9.2.2 Drenthe

In Drenthe zijn omstreeks 11.000 broedpaar wilde eenden.⁵¹ De wilde eend broedt wijd verspreid in Drenthe maar vergeleken met de omringende provincies is de dichtheid laag. Er zijn concentraties in de Onlanden en lokaal in de Veenkoloniën (figuur 9-1).

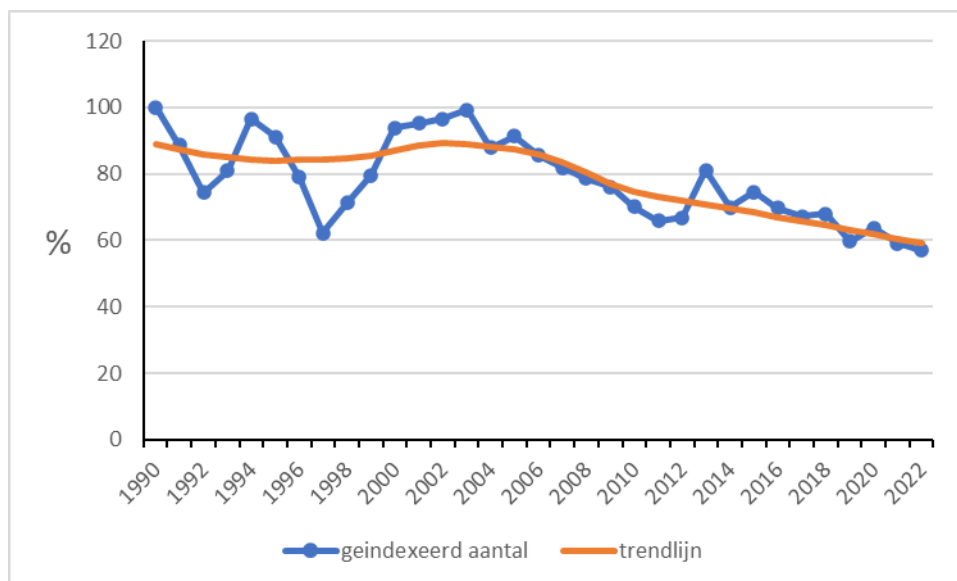
In Drenthe is de wilde eend als broedvogel sinds 1990 jaarlijks met 1,2% afgenomen (figuur 9-5).⁵²

Tussen 1984 en 1990 is de stand stabiel gebleven (van den Brink e.a. 1996). Over de korte termijn (2011-2022) is er sprake van een jaarlijkse afname van 1,9%.⁵³

⁵¹ <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1860/?prov=DR>

⁵² <https://www.sovon.nl/indexen-en-aantallen> -> Broedvogels

⁵³ <https://www.sovon.nl/indexen-en-aantallen> -> Broedvogels

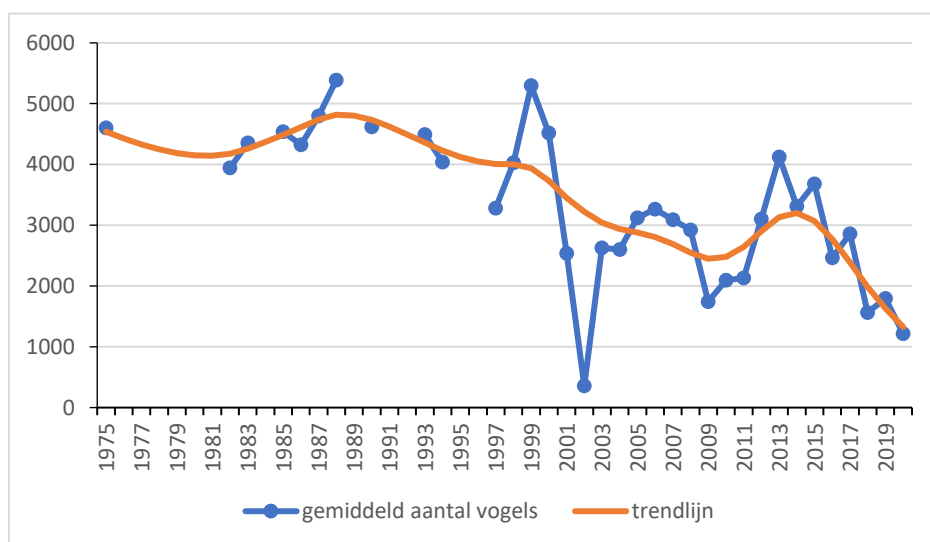

Figuur 9-5. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de broedpopulatie van de wilde eend in Drenthe 1990-2022 (1990 op 100% gesteld) (bron: Sovon, website)

Als niet-broedvogel

Door de komst van wintergasten zijn de aantallen wilde eenden in de winter het hoogst. Dan zijn er in Drenthe omstreeks 39.700 wilde eenden.⁵⁴

Ook buiten het broedseizoen is de wilde eend in Drenthe wijd verspreid maar niet erg talrijk. Net als landelijk, nam het aantal wilde eenden buiten het broedseizoen in Drenthe (maandgemiddelde per telseizoen) na de eeuwwisseling af. Ten opzichte van begin jaren tachtig is het aantal met ongeveer 50% afgenomen (figuur 9-6).

Figuur 9-6. Aantalsontwikkeling van de wilde eend (maandgemiddelde per telseizoen) in Drenthe in de monitoringgebieden van het Meetnet Watervogels (bron: Sovon, website)

⁵⁴ <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1860/?prov=DR>

Conclusie

De wilde eend komt (vrijwel) overal in Nederland voor, er zijn omstreeks 210.000 broedparen. De winterpopulatie is nog aanzienlijk groter. Na een piek in het aantal wilde eenden rond 1990 loopt het aantal wilde eenden in Nederland terug. Landelijk is de stand buiten het broedseizoen sinds 1990-1995 ook aanzienlijk afgenomen. Ook in Drenthe zijn de broedvogelstand en de winterpopulatie flink gedaald. De afname van de wilde eend in Nederland komt niet overeen met de situatie in ons omringende landen (van den Bremer e.a. 2015). Het probleem in Nederland zit hem in een te lage overleving van kuikens.

9.3 Staat van instandhouding

In artikel 3.22 van de Wet natuurbescherming is bepaald dat de jacht niet wordt geopend op een soort waarvan de staat van instandhouding in het geding is. In artikel 3.12 is bepaald dat de jacht wordt uitgevoerd conform het faunabeheerplan. Alhoewel de openstelling van de jacht een verantwoordelijkheid is van de minister voor Natuur en Stikstof, beoordelen wij in dit faunabeheerplan of de jacht op de wilde eend in Drenthe van invloed is op de staat van instandhouding van de wilde eend. Daartoe bepalen wij de staat van instandhouding van de wilde eend in Drenthe (§ 9.3.1). Daarna beoordelen wij de invloed van de jacht hierop (§ 9.3.2). Zie voor de elementen en de criteria voor de staat van instandhouding § 2.1.6.

9.3.1 Beoordeling staat van instandhouding wilde eend

De gunstige referentie voor de wilde eend is de toestand in het jaar 1981.

Het is gebruikelijk om de staat van instandhouding van een vogel apart te beoordelen als broedvogel én als niet-broedvogel (Ministerie van LNV 2006). Dit is zinvol als de broedvogelpopulatie en de niet-broedvogelpopulatie verschillen. Dat is bijvoorbeeld het geval als exemplaren van buiten naar het gebied trekken en daar overwinteren, zoals bij de wilde eend.

Element 1: Populatie

Element 1 (populatiedynamische gegevens) wordt afgemeten aan omvang en aantalstrend van de populatie.

Ontwikkeling

Van belang hier is de lange termijntrend van de populatie wilde eenden in Nederland en in Drenthe. Sinds 1981 laten de watervogeltellingen in Nederland een jaarlijkse afname zien van 1,6% en in Drenthe van 2,9%. Als broedvogel is er sprake van ongeveer dezelfde afnemende trend.

Toekomstperspectief

De laatste jaren gaat het eerder slechter dan beter.

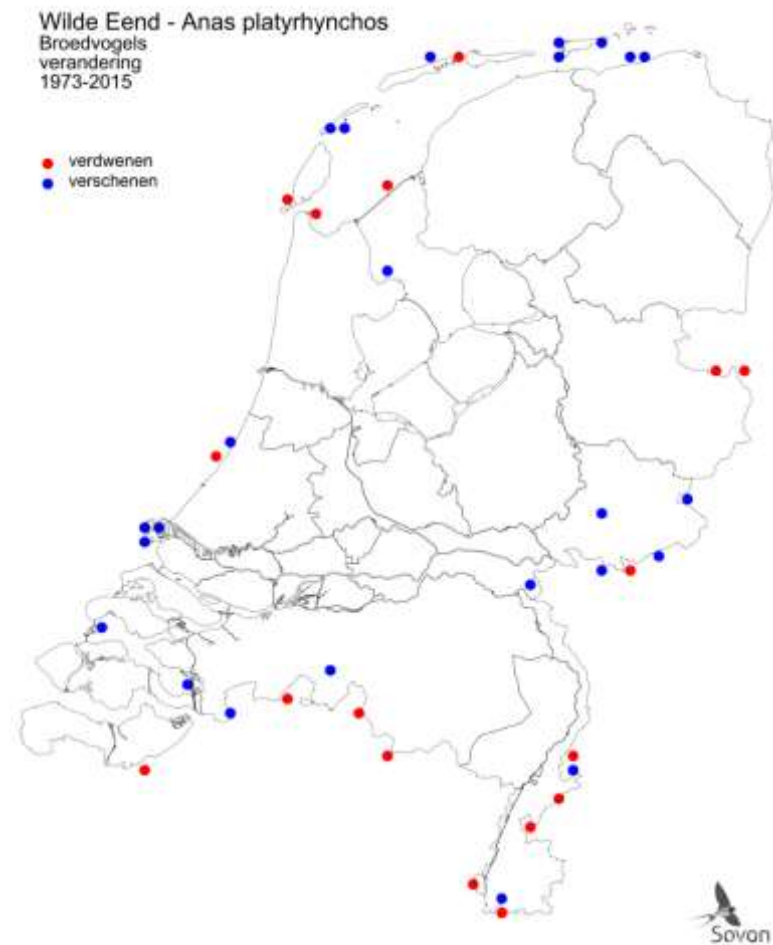
Conclusie populatie: gezien het voorgaande beoordelen wij het element populatie voor Drenthe als ongunstig.

Element 2: Verspreiding

Bij verspreiding gaat het om het actuele verspreidingsgebied vergeleken met het verspreidingsgebied rond 1981. Volgens richtlijnen van de Europese Commissie dienen de Lidstaten de verspreiding per 10x10 km-hok te bepalen (DG Environment 2017).

Ontwikkeling

Gezien de beschikbaarheid van landelijke vogelatlassen met kaarten op basis van 5x5 km-hokken uit de perioden 1973-1977 en 2013-2015 vergelijken wij de kaartbeelden van die twee periodes voor een benadering van de trend in verspreiding sinds 1981 (afbeelding 6). Het verdwijnen uit een blokje van vier (twee bij twee) 5x5 km-hokken zou betekenen dat de wilde eend uit een 10x10 km-hok is verdwenen. Dit heeft zich niet voorgedaan. Dergelijke kaarten zijn alleen beschikbaar voor de wilde eend als broedvogel.

Figuur 9-7. Overzichtskaart van de veranderingen in verspreiding van de wilde eend tussen 1973-1977 en 2013-2015 (bron: Sovon, website)

Toekomstperspectief

Voor de komende twaalf jaar wordt geen verandering verwacht in de verspreiding van de wilde eend op het niveau van 10x10 km-hokken.

Conclusie verspreiding: gezien het voorgaande beoordelen wij het element verspreiding voor Drenthe als gunstig.

Element 3: leefgebied

Element 3 (in termen van de Wnb 'habitat') betreft het leefgebied, inclusief alle condities die een soort tijdens zijn levensloop en seizoenscyclus nodig heeft (DG Environment 2017b).

Ontwikkeling

Het leefgebied van de wilde eend in Drenthe is niet wezenlijk in omvang veranderd. Vermoedelijk is de kwaliteit van het leefgebied wel verslechterd (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2022). De overleving van kuikens van wilde eenden is te laag (Wiegers e.a. 2022). Schekkerman e.a. (2016) veronderstellen dat een verslechterd aanbod aan insecten hiervan de oorzaak is. Hallmann e.a. (2017) hebben aangetoond dat het aanbod aan insecten in de periode 1989 – 2016 flink is gedaald. Hallmann e.a. (2014) leggen een relatie tussen afname van insectenetende vogels en concentraties imidacloprid in water.

Toekomstperspectief

Het gebruik van imidacloprid in Nederland is de laatste tien jaar sterk gedaald. Het is echter onduidelijk of de komende twaalf jaar het aanbod aan insecten voor eendenkuikens voldoende zal verbeteren.

Conclusie leefgebied: gezien het voorgaande beoordelen wij het element leefgebied voor Drenthe als ongunstig.

Totaalbeoordeling

Voor Drenthe is het element verspreiding inclusief toekomstperspectief beoordeeld als gunstig, de elementen populatie en leefgebied zijn echter beoordeeld als ongunstig. Hierdoor is de totaalbeoordeling voor de staat van instandhouding van de wilde eend in Drenthe ongunstig.

	Svl wilde eend Drenthe
1) Populatie	ongunstig
2) Verspreiding	gunstig
3) Leefgebied	ongunstig
Totaal	ongunstig

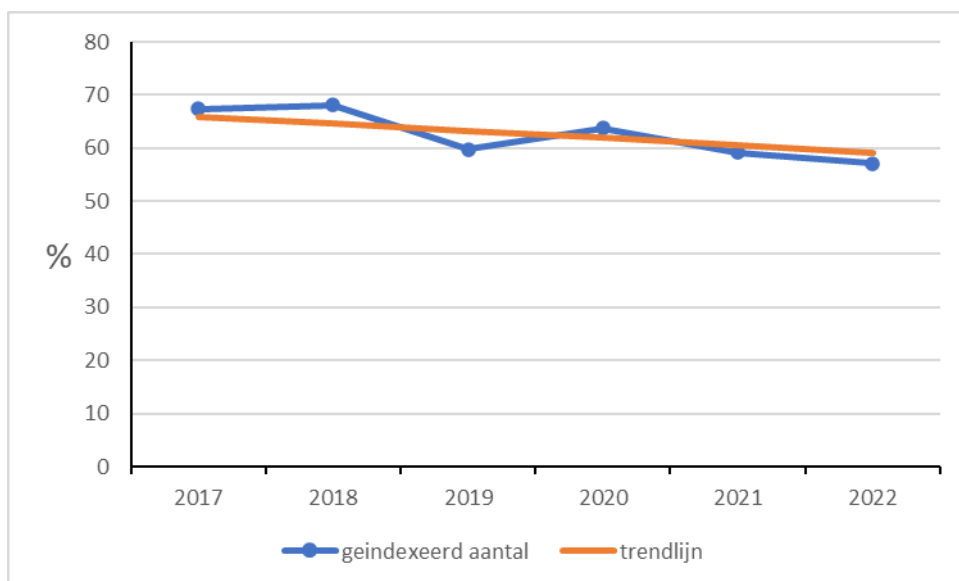
Eindconclusie:

De staat van instandhouding in Drenthe is maatgevend voor de beoordeling van de maatregelen, hier het uitvoeren van jacht en in beperkte mate van beperking van schade en risico's. In Drenthe is de staat van instandhouding ongunstig.

9.3.2 Invloed jacht op staat van instandhouding

Jacht heeft geen negatief effect op omvang en kwaliteit van het leefgebied en ook niet op de verspreiding, in ieder geval niet op het niveau van 10x10 km-hokken, het niveau dat is voorgeschreven in de richtlijnen van de Europese Commissie (DG Environment 2017b). Daarom wordt hier alleen het effect op omvang en ontwikkeling van de populatie beschreven.

Ook in de periode 2017-2022, tijdens de looptijd van het vorige Faunabeheerplan Wildsoorten (2017-2023) is de stand van de wilde eend in Drenthe gedaald (figuur 9-8). De afname is geen gevolg van de jacht.

Figuur 9-8. Aantalsontwikkeling van de wilde eend als broedvogel in Drenthe 2017-2022 (1990 op 100% gesteld) (bron: Sovon, website)

In een bureaustudie in opdracht van BIJ12 en het Ministerie van Economische Zaken naar aanleiding van de afname van de broedpopulatie van de wilde eend, is door Sovon aannemelijk gemaakt dat deze afname niet wordt veroorzaakt door de jacht (van den Bremer e.a. 2015, Schekkerman e.a. 2016). De analyse van ringgegevens laat zien dat de overleving van volgroeide wilde eenden hoog en stabiel is (Wiegers e.a. 2022). De jachtdruk kan niet de oorzaak zijn van de afname van de populatie. De overleving van kuikens in de periode 2003-2020 wordt geschat op 18% en is daarmee te laag voor een stabiele populatie. In de jaren vijftig was de overleving van kuikens 50% (Wiegers e.a. 2022). De problemen in de kuikenfase hangen wellicht samen met verminderd voedselaanbod of een toegenomen predatiedruk (van den Bremer e.a. 2015). Er zijn geen cijfers over de predatiedruk op kuikens. Bij een veldstudie in Engeland bleek het aantal uit het water komende insecten, met name muggen, een positieve invloed te hebben op de overleving van kuikens van wilde eenden (Robinson e.a. 2003). In Nederland wordt de ongewervelde fauna van wateren negatief beïnvloed door neonicotinoiden (van Dijk e.a. 2013). Ouweneel (2021) wijst in zijn monografie over de wilde eend ook op het mogelijke verband tussen neonicotinoiden en de achteruitgang. Mogelijk zit in het voedselaanbod voor kuikens de oorzaak van de afname van de wilde eend in Nederland, misschien recent versterkt door afname van het nestsucces.

In de winter zijn er omstreeks 39.700 wilde eenden in Drenthe. Het doden van 2.000 wilde eenden komt neer op 5% daarvan. Gezien alle andere factoren die de sterfte van wilde eenden bepalen en het feit dat het jachtseizoen van de wilde eend al op 31 januari eindigt, ver vóór het broedseizoen, is het ondenkbaar dat een afschot van 5% effect heeft op de broedpopulatie in het volgende jaar. Pas bij een jachtdruk van tegen de 40% is een effect op de omvang van de broedpopulatie in het volgende broedseizoen te verwachten (zie Kalchreuther 2003). Het ontbreken van een effect op de broedpopulatie betekent dat het afschot voldoet aan 'optimaal duurzaam gebruik', zoals genoemd in het 'Gidsdocument voor de jacht in het kader van de Vogelrichtlijn' van de Europese Commissie (DG Environment 2008).

In een bureaustudie in opdracht van BIJ12 en het Ministerie van Economische Zaken naar aanleiding van de afname van de broedpopulatie van de wilde eend, is door Sovon aannemelijk gemaakt dat deze afname niet wordt veroorzaakt door de jacht (van den Bremer e.a. 2015; Schekkerman e.a. 2016). Een analyse van ringgegevens laat zien dat de overleving van volgroeide wilde eenden hoog en stabiel is (Wiegers e.a. 2022). De jachtdruk kan niet de oorzaak zijn van de afname van de populatie. De overleving van kuikens in de periode 2003-2020 wordt geschat op 18% en is daarmee te laag voor een stabiele populatie. In de jaren vijftig was de overleving van kuikens 50% (Wiegers e.a. 2022).

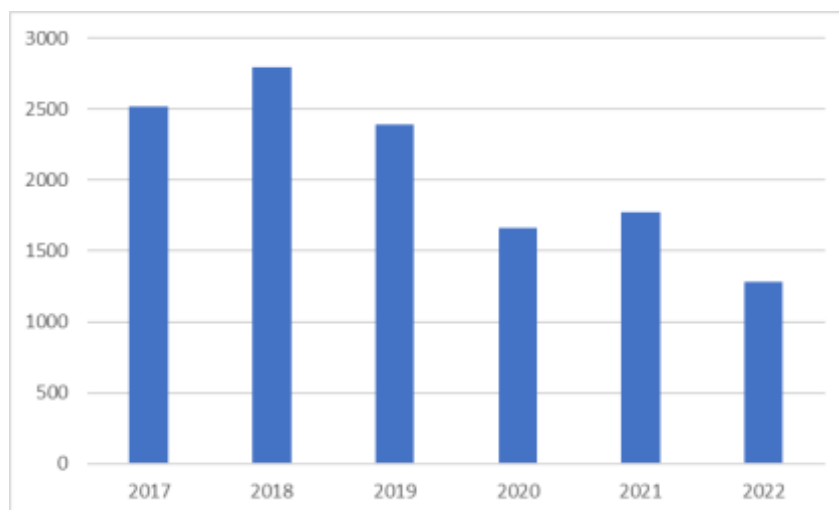
De uitvoering van de jacht heeft geen invloed op de staat van instandhouding van de wilde eend in Drenthe.

9.4 Jacht, middelen en maatregelen

De wet verplicht de jachthouder schade door wild uit zijn jachtveld te voorkomen zover dit mogelijk is door uitoefening van de jacht. Het verlagen van de stand rond schadegevoelige locaties tijdens de geopende jachtperiode is de basis van de schadebestrijding. Voor wilde eend kan in de periode vóór de opening van het jachtseizoen (15 augustus) incidenteel optreden nodig zijn bij bepaalde kwetsbare gewassen. Een grondgebruiker kan dan ontheffing aanvragen bij de provincie, voor zover de te nemen maatregelen ontheffingsplichtig zijn.

9.5 Uitgevoerd faunabeheer 2017-2022

Tijdens de looptijd van het voorgaande Faunabeheerplan Wildsoorten zijn in Drenthe jaarlijks tussen de 1200 en 2800 wilde eenden gedood in het kader van de jacht (figuur 9-9).

Figuur 9-9. Trend van in het kader van de jacht gedode wilde eenden in Drenthe

10 Literatuur

Alblas, P. 2009. Broedbiologie van Maastrichtse Houtduiven (*Columba palumbus*) in 2003 en 2008. CNME, Maastricht.

Averianov, A., J. Niethammer & M. Pegel 2003. *Lepus europaeus* Pallas, 1778 – Feldhase. In: F. Krapp (red.) Handbuch der Säugetiere Europas. Band 3/II: Hasentiere Lagomorpha: 35-104. AULA-Verlag, Wiebelsheim.

Backes, Ch.W., L. Boerema, A.A. Freriks & M.M. Kaajan 2017. Natuurbeschermingsrecht. SDU, Den Haag.

Bastmeijer, K. 2018. Onderzoek naar de betekenis van ‘de gunstige staat van instandhouding’, met name in het kader van de beoordeling van ontheffingsaanvragen onder de Wet natuurbescherming. Legal Advice for Nature, Tilburg.

Bauer, K.M. & U.N. Glutz von Blotzheim 1968. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 2. Anseriformes (1. Teil). Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.

Bijlsma, R.G. 1980. De invloed van predatie op de broedresultaten van de Houtduif *Columba palumbus* op de Zuidwest-Veluwe. *Limosa* 53 (1): 11-19.

Bijlsma, R.G., F. Hustings & C.J. Camphuysen 2001. Algemene en schaarse broedvogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij, Utrecht.

Brink, H. van den, A. van Dijk, B. van Os & P. Venema 1996. Broedvogels van Drenthe. Van Gorcum, Assen.

Bos, J. 2013. Graanstoppels en akkervogels. *Limosa* 86: 123-131.

Broekhuizen, S. & F. Maaskamp 1980. Behaviour of does and leverets of the European hare (*Lepus europaeus*) whilst nursing. *Journal of Zoology* 191 (4): 487-501. DOI: 10.1111/j.1469-7998.1980.tb01480.x

Broekhuizen, S. & F. Maaskamp 1981. Annual production of young in European hares (*Lepus europaeus* Pallas) in the Netherlands. *Journal of Zoology* 193 (4): 499-516. DOI: 10.1111/j.1469-7998.1981.tb01500.x

Dekker, J. & M. Drees 2016. Konijn *Oryctolagus cuniculus*. In: S. Broekhuizen, K. Spoelstra, J. Thissen, K. Canters & J. Buijs, Atlas van de Nederlandse Zoogdieren: 155-157. Naturalis Biodiversity Centre & EIS Centrum Insecten en andere Ongewervelden, Leiden.

Dekker, J. & E. van Norren 2021. Achteruitgang van haas en konijn sinds 1950. Oorzaken en beschermingsmogelijkheden (Rapport 2020.24). Zoogdiervereniging, Nijmegen.

[DG Environment] 2008. Gidsdocument voor de jacht in het kader van Richtlijn 79/409/EEG van de Raad inzake het behoud van de vogelstand. Europese Commissie, [Brussel].

DG Environment (2017a). Reporting under Article 12 of the Birds Directive: Explanatory notes and guidelines for the period 2013-2018. [European Commission], Brussel.

DG Environment (2017b). Reporting under Article 17 of the Habitats Directive: Explanatory notes and guidelines for the period 2013-2018. [European Commission], Brussel.

Draycott, R.A.H., A.N. Hoodless, M.I.A. Woodburn & R.B. Sage 2008. Nest predation of Common Pheasants *Phasianus colchicus*. *Ibis* 150 (1): 37–44.

Drees, M., H. Goddijn, S. Broekhuizen, J. Dekker & D. Klees 2007. Wilde konijnen. KNNV Uitgeverij, Zeist.

Glutz von Blotzheim, U.N., K.M. Bauer & E. Bezzel 1973. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 5. Galliformes und Gruiformes. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.

Hallmann, C.A., R.P.B. Foppen, C.A.M. van Turnhout, H. de Kroon & E. Jongejans 2014. Declines in insectivorous birds are associated with high neonicotinoid concentrations. *Nature* 511: 341-343. DOI: 10.1038/nature13531

Hallmann C.A., M. Sorg, E. Jongejans, H. Siepel, N. Hofland, H. Schwan, W. Stenmans, A. Müller, H. Sumser, T. Hörren, D. Goulson & H. de Kroon 2017. More than 75 percent decline over 27 years in total flying insect biomass in protected areas. *PLoS One* 12 (10): e0185809. DOI: 10.1371/journal.pone.0185809

Harmsel, R. ter, R.J. Bijlsma, E. van der Grift, N. Villing, N. van Eupen, L. Biersteker & S. Los 2022. Staat van instandhouding haas en konijn (Rapport 3151). Wageningen Environmental Research, Wageningen.

Hill, D. 1985. The feeding ecology and survival of pheasant chicks on arable farmland. *Journal of Applied Ecology* 22 (3): 645-654. DOI:10.2307/2403218

Hill, D. & P. Robertson(1988. *The Pheasant. Ecology, Management and Conservation*. BSP, Oxford.

Homolka, M. 1986. Daily activity pattern of the European hare (*Lepus europaeus*). *Folia Zoologica* 35 (1): 33-42.

Hornman, M., M. Kavelaars, K. Koffijberg, E. van Winden, P. van Els, R. Kleefstra, A. van Kleunen, B. Hissel, C. van Turnhout & L. Soldaat 2022. Watervogels in Nederland in 2020/2021. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

- Hübber, G.J.H.W. 2000. Naleving uitzetverbod voor fazanten ten behoeve van de jacht (Rapportkenmerk TRCDIR 2000/2412). Algemene Inspectiedienst.
- Huysentruyt, F., I. Simoens, P. Verschelde, A. Van Herzele, F. Turkelboom & J. Casaer 2015. Proefproject rond bejaging en bestrijding van houtduiven in West-Vlaanderen (INBO.R.2015.8749919). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.
- Hustings, F., A. de Jong, A. van Kleunen & C. van Turnhout 2020. Vogelbalans 2020. Thema Exoten. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- IJzer, J., Y.R.A. Zeeland, M.G.E. Montizaan, H.F. Egberink, P. Köning & I.M. van Geijlswijk 2016. Introductie van een nieuw type virus in Nederland in 2015. Rabbit Hemorrhagic Disease Virus-2 (RHDV-2): bij de konijnen af. Tijdschrift voor Diergeneeskunde 141 (3): 24-31.
- Jagersvereniging 2022. Instructie voorjaarsstelling.
- de Jong, A., C. van Turnhout, R. Foppen, M. Kavelaars, K. Koffijberg & H. van Diek (red.) 2022. Vogelbalans 2022. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Kaetzke P., J. Niedermeier & M. Masseti 2003. *Oryctolagus cuniculus* (Linné 1758) Europäisches Wildkaninchen. In: F. Krapp (red.). Handbuch der Säugetiere Europas. Hasentiere: 187-289. Aula-Verlag, Wiebelsheim, Germany, 187-289.
- Kjellén, N. 2019. Migration counts at Falsterbo, Sweden. Bird Census News 32 (1–2): 27–37.
- Kleyheeg, E. 2019. Eendenkuikenproject gaat vierde jaar in. Sovon-Nieuws jaargang 32 (2): 16-17.
- Koenen, F. 1956. Der Feldhase (Die neue Brehm-Bücherei 169). Ziemsen Verlag, Wittenberg Lutherstadt.
- Kroll, M. 1957. Der Fasan - seine Lebensweise, Hege und Jagd. Neumann, Radebeul.
- Liebing, J., I. Völker, N. Curland, P. Wohlsein, W. Baumgärtner, S. Braune, M. Rung, A. Moss, S. Rautenschlein, A. Jung, M. Ryll, K. Raue, C. Strube, J. Schulz, U. Heffels-Redmann, L. Fischer, F. Gethöffer, U. Voigt, M. Lierz & U. Siebert 2020. Health status of free-ranging ring-necked pheasant chicks (*Phasianus colchicus*) in North-Western Germany. PLoS One 15 (6): e0234044. DOI: 10.1371/journal.pone.0234044
- Lockley, R.M. 1964. The Private Life of The Rabbit. André Deutsch, Londen.
- Long, J.L. 2003. Introduced mammals of the world: their history, distribution and influence. CABI, Wallingford.
- LWVT & SOVON 2002. Vogeltrek over Nederland. Schuyt, Haarlem.

Mulder, J.L. 1988. De vos in het Noordhollands Duinreservaat. Deel 4: De fazantenpopulatie (RIN-rapport 88/44). Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Arnhem.

Murton, R.K. 1958. The Breeding of Woodpigeon Populations. *Bird Study* 5 (4): 157-183. DOI: 10.1080/00063655809475918

Murton, R.K. 1965. *The Wood Pigeon*. Collins, London.

Newton, I. 2004. The recent declines of farmland bird populations in Britain: an appraisal of causal factors and conservation actions. *Ibis* 146: 579-600.

Newton, I. 2017. *Farming and birds* (New Naturalist Series 135). Collins, Londen.

Ó hUallacháin, D. & J. Dunne 2013. Seasonal variation in the diet and food preference of the Woodpigeon *Columba palumbus* in Ireland. *Bird Study* 60 (3): 417-422. DOI: 10.1080/00063657.2013.798259

Ottens, H.J., P. Wiersma & B.J. Koks 2013. Wintervoedsel voor Groningse en Drentse akkervogels. *Limosa* 86 (3) : 192 - 202.

Ouweneel, G. 2021. *De wilde eend*. Atlas Contact, Amsterdam.

Parrott, D. 2018. Brassicas, leafy salads, oilseed rape and legumes: Developing and evaluating management strategies to mitigate woodpigeon *Columba palumbus* damage to crops. Agriculture and Horticulture Development Board.

Potapov, R.L. & V.E. Flint 1989. *Handbuch der Vögel der Sowjetunion*. Band 4. Galliformes, Gruiformes. AULA-Verlag, Wiesbaden.

Provincie Drenthe 2022. *Uitvoeringsplan flora en fauna*.

Reichlin, T., E. Klansek & K. Hackländer 2006. Diet selection by hares (*Lepus europaeus*) in arable land and its implications for habitat management. *European Journal of Wildlife Research* 52: 109–118. DOI: 10.1007/s10344-005-0013-3

Ridley, M.W. & D.A. Hill 1987. Social organization in the pheasant (*Phasianus colchicus*): harem formation, mate selection and the role of mate guarding. *Journal of Zoology* 211: 619-630. DOI: 10.1111/j.1469-7998.1987.tb04475.x

Robinson J.A., N.S. Aldridge, L. Wright & L.G. Culzac 2003. Invertebrate food supply and breeding success of Mallards *Anas platyrhynchos* at flooded gravel quarries in southern Britain. *Ardea* 91(1): 3-9.

Roodbergen, M., W. Teunissen & M. Liefing 2011. Winteropvang voor akkervogels in Zeeland. (SOVON onderzoeksrapport 2011/22). SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Sage, R.B., Turner, C.V., Woodburn, M.I.A., Hoodless, A.N., Draycott, R.A.H. & Sotherton & N.W. 2018. Predation of released pheasants *Phasianus colchicus* on lowland farmland in the UK and the effect of predator control. *European Journal of Wildlife Research* 64 (14): 1-8.

Schekkerman, H., L. van den Bremer, H. van der Jeugd & C. van Turnhout 2016. Demografische achtergronden van populatietrends van Wilde Eend, en Krakeend in Nederland. *Limosa* 89: 130-137

Scherner, E.R. 1980. *Columba palumbus* Ringeltaube. In: U.N. Glutz von Blotzheim & K. Bauer (red.). *Handbuch der Vögel Mitteleuropa*. Band 9. Columbiformes – Piciformes: 64-97. Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.

Schmidt, N.M., T. Asferg & M.C. Forchhammer 2004. Long-term patterns in European brown hare population dynamics in Denmark: effects of agriculture, predation and climate. *BMC Ecology* 4: artikel 15. DOI:10.1186/1472-6785-4-15

Schneider, E. 1978. *Der Feldhase. Biologie, Verhalten, Hege und Jagd*. BLV, München.

Schnock, G. & E. Seutin 1973. Contribution à l'étude écologique du Pigeon ramier (*Columba palumbus*) en Belgique. *Aves* 10: 182-192.

Schumm, Y.R., J.F. Masello, V. Cohou, P. Mourguiart, B. Metzger, S. Rösner & P. Quillfeldt 2022. Should I stay or should I fly? Migration phenology, individual-based migration decision and seasonal changes in foraging behaviour of Common Woodpigeons. *The Science of Nature* 109: 44.

Slater, P. 2001. Breeding ecology of a suburban population of Woodpigeons *Columba palumbus* in northwest England. *Bird Study* 48: 361–366.

Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. *Vogelatlas van Nederland*. Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos, Utrecht.

Sovon Vogelonderzoek Nederland 2022. Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst (Sovon-rapport 2022/22). Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Speek, B.J. & G. Speek 1984. *Thieme's vogeltrekAtlas*. Thieme, Zutphen.

Stip, A., D. Kleijn & W. Teunissen 2013. Effecten van het aanbieden van voedselgewassen op de talrijkheid van overwinterende akkervogels: een eerste analyse. *Limosa* 86 (3) : 132 - 139.

Strijbosch, H. 1981. Inheemse hagedissen als prooi voor andere organismen. *De Levende Natuur* 83 (3): 89-102.

Tapper, S. & N. Parsons 1984. The changing status of the brown hare (*Lepus capensis* L.) in Britain. *Mammal Review* 14: 57–70.

ten Den, P. 1989. Achtergronden en oorzaken van de recente aantalsontwikkeling van de fazant in Nederland (RIN-rapport 89/11). Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Arnhem.

Thompson, H.V. & A.N. Worden 1956. The Rabbit. Collins, Londen.

Tomiałoǳ, L. 2021. Impact of Nest Predators on Migratory Woodpigeons *Columba palumbus* in Central Europe — Breeding Densities and Nesting Success in Urban Versus Natural Habitats *Acta Ornithologica* 55 (2): 139-154. DOI: 10.3161/00016454AO2020.55.2.001

van den Bremer, L., H. Schekkerman, H. van der Jeugd, M. van Roomen, E. van Winden & C. van Turnhout 2015. Populatieontwikkeling Wilde Eend, Krakeend, Kuifeend en Tafeleend in Nederland: wat weten we over de achtergronden? (Sovon-rapport 2015/65, CAPS-rapport 2015/01). Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

van Dijk, T.C., M.A. van Staalduinen & J.P. Van der Sluijs 2013. Macro-Invertebrate Decline in Surface Water Polluted with Imidacloprid. *PLoS One* 8 (5): e62374. DOI: 10.1371/journal.pone.0062374

van Zalinge, A. van 2021. Het oudste konijn van Nederland. *Erfgoed Haarlem* 7.

Vergeer J-W. & P. Eekelder 1999. Het nieuwe Nederlandse atlasproject voor broedvogels: stand van zaken en eerste resultaten. *Het Vogeljaar* 47 (2): 62-76.

Wiegers, J.N., E. Jongejans, C.A. M. van Turnhout, L. van den Bremer, H. van der Jeugd & E. Kleyheeg 2022. Integrated population modeling identifies low duckling survival as a key driver of decline in a European population of the Mallard. *Ornithological Applications* 124: 1–12. DOI: 10.1093/ornithapp/duac020

Bijlage 1. Eisen die de Provinciale Omgevingsverordening Drenthe 2018 stelt aan een faunabeheerplan voor een wildsoort met verwijzing naar waar in dit faunabeheerplan wordt voldaan aan deze eisen

Artikel 4.19 provinciale verordening: Basis vereisten faunabeheerplan

Een faunabeheerplan bevat ten minste de volgende gegevens:

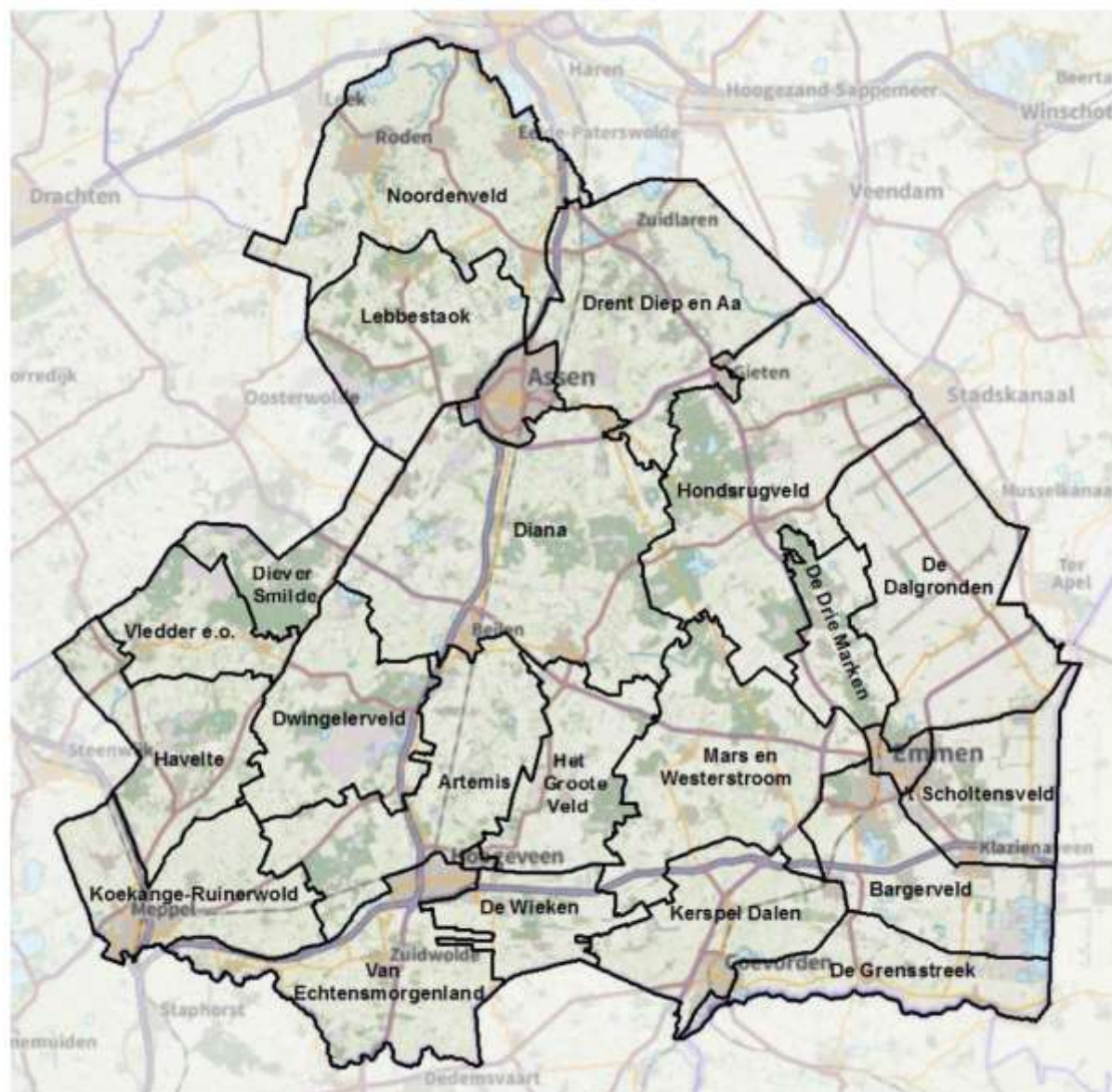
1.a.	de omvang van het werkgebied van het faunabeheerplan;	Hoofdstuk 1
1.b.	een kaart waarop de begrenzing van het werkgebied van het faunabeheerplan is aangegeven;	Bijlage 2
1.c.	een kaart waarop de begrenzing van alle in het werkgebied van het faunabeheereenheid gelegen wildbeheereenheden is aangegeven;	Bijlage 2
1.d.	bepalingen over de voorwaarden waaronder het mogelijk is om gebruik te maken van een aan de faunabeheereenheid verleende ontheffing op gronden van jachthouders die niet bij de faunabeheereenheid zijn aangesloten.	In dit faunabeheerplan niet van toepassing

Artikel 4.22 provinciale verordening: Het faunabeheerplan bevat naast hetgeen dat is vereist op grond van artikel 4.19 met betrekking tot de uitoefening van de jacht, tevens:

2.a.	kwantitatieve gegevens over de Drentse populatie van de wildsoorten ten aanzien waarvan de uitoefening van de jacht plaatsvindt, waarbij inbegrepen verspreidingsgegevens en trends van de Drentse populaties op langere termijn;	§ 2 van de hoofdstukken 5 t/m 9
1.b.	een overzicht van de gerealiseerde afschotgegevens per wildsoort in de looptijd van het voorgaande faunabeheerplan;	§ 4 van de hoofdstukken 5 t/m 9
1.c.	de wijze waarop de faunabeheereenheid de jaarlijkse afschotgegevens van wildsoorten rapporteert en openbaar maakt.	§ 4.2

Bijlage 2

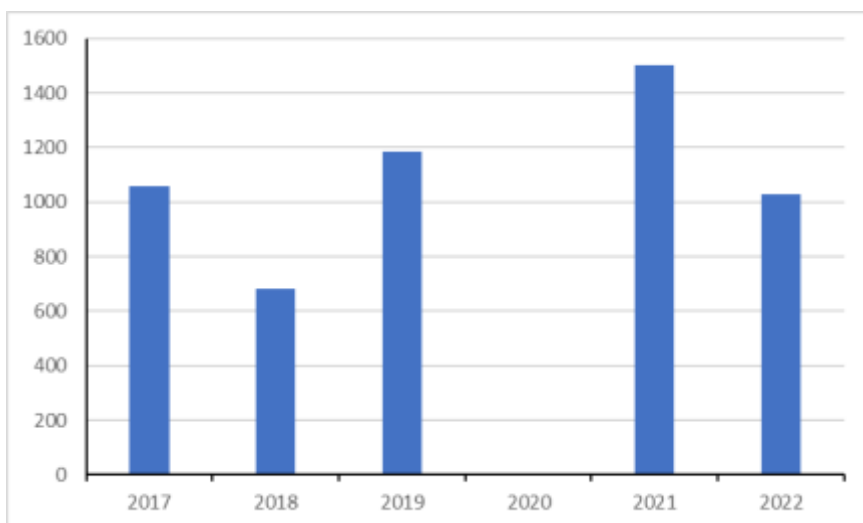
Het werkingsgebied van dit faunabeheerplan en de begrenzingen van de WBE's in Drenthe. Noot: bebouwde kommen en vliegvelden zijn geen onderdeel van het werkingsgebied.

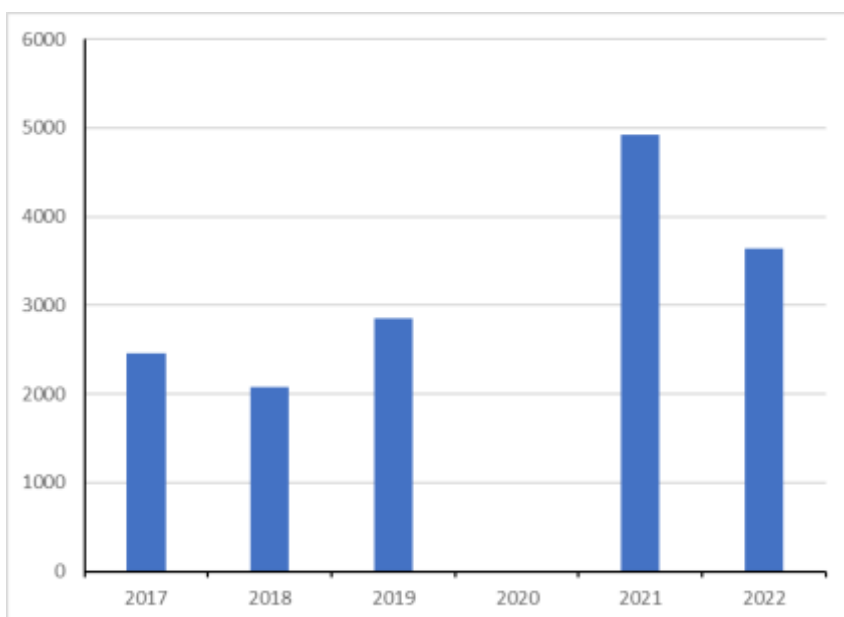
Bijlage 3

Resultaten van de voorjaarstellingen in Drenthe (zie ook § 4.1). Dit is een trendtelling.

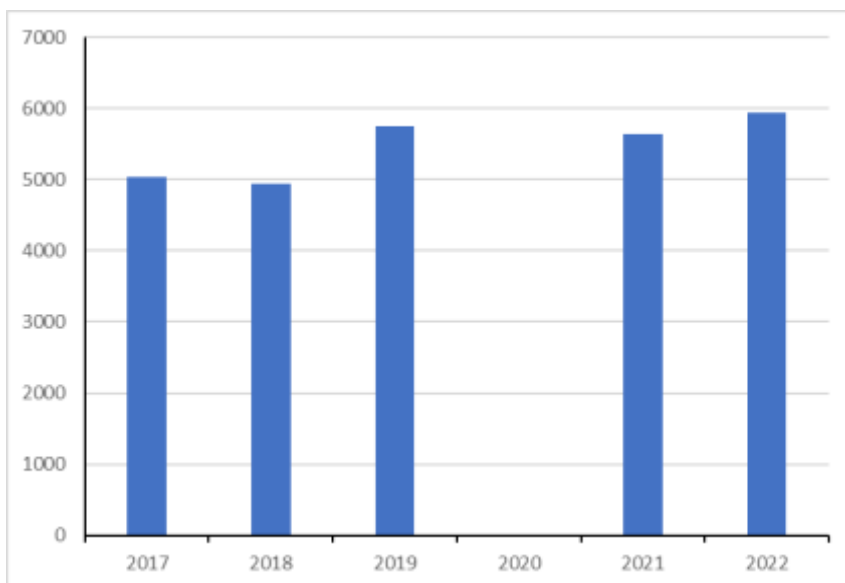
Noot: vanwege het Corona-virus is in 2020 niet geteld.

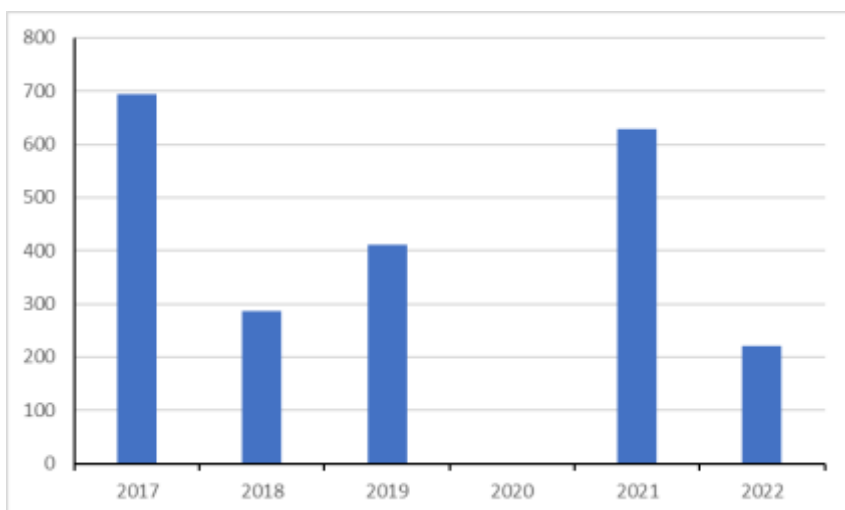
Aantal bij de voorjaartelling in Drenthe getelde fazanten 2017-2022

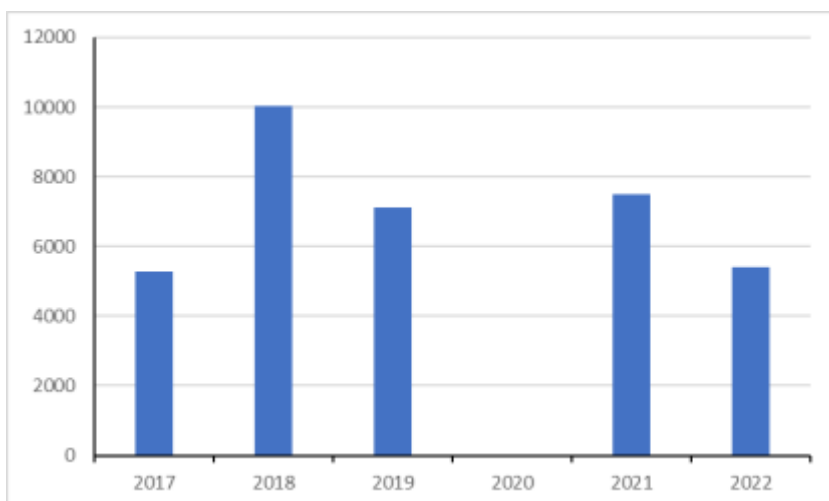
Aantal bij de voorjaartelling in Drenthe getelde hazen

Aantal bij de voorjaarsstelling in Drenthe getelde houtduiven

Aantal bij de voorjaarsstelling in Drenthe getelde konijnen

Aantal bij de voorjaarsstelling in Drenthe getelde wilde eenden